

Наукові здобутки студентів Інституту людини. Спецвипуск. Магістерські дослідження

Тематичний огляд та анотації
магістерських робіт за освітнім рівнем
«магістр» 2017р.

УДК 001:891 378

ББК 72я46

М12

Рекомендовано до публікації:

Кафедрою практичної психології (протокол від 08.11.2017р. №4) – спеціальність «Психологія», освітня програма «Практична психологія»;
Кафедрою загальної, вікової та педагогічної психології (протокол від 28.11.2017р. №5) – спеціальність «Психологія», освітня програма «Психологія»;
Кафедрою соціальної педагогіки та соціальної роботи (протокол від 08.11.2017р. №11) спеціальності «Соціальна робота», освітні програми «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка»;
Кафедрою спеціальної освіти, корекційної та інклюзивної освіти (протокол від 22.11.2017р. №5) – спеціальність «Спеціальна освіта (логопедія)».

Магістерські дослідження. Тематичний огляд та анотації магістерських робіт за освітнім рівнем «магістр» 2017р. / Наукові здобутки студентів Інституту людини : ел. зб. наук. пр. студентів. – 2017. – Спецвипуск. – 89с.

Редакційна колегія збірника наукових праць «Наукові здобутки студентів Інституту людини» не завжди поділяє позицію авторів.

Автори, їх наукові керівники та кафедри несуть повну відповідальність за опублікований матеріал.

ЗМІСТ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Гриценко Катерина

(Науковий керівник – Клібайс Т.В.)

**Психологічні особливості взаємозв'язку адаптаційних можливостей
атрибутивного стилю та внутрішнього конфлікту особистості.....8**

Жильцов Андрій

(Науковий керівник – Маланьїна Т.М.)

Особливості емоційного інтелекту наркозалежних осіб юнацького віку.....9

Іванська Анна

(Науковий керівник – Клібайс Т.В.)

**Психологічні особливості прояву стресу у студентів
із різними атрибутивними стилями.....10**

Коваленко Яна

(Науковий керівник – Циганчук Т.В.)

Особливості ставлення до гендерної рівності в подружніх стосунках.....11

Левченко Анна

(Науковий керівник – Краєва О.А.)

Психологічні особливості гендерної ідентичності жінок.....13

Петрук Вікторія

(Науковий керівник – Циганчук Т.В.)

Психологічні особливості насильства в молодшому шкільному віці.....14

Прилюдько Олександра

(Науковий керівник – Лебідь Н.К.)

**Психологічні особливості ставлення жінок до вагітності
залежно від рольових сімейних настанов.....15**

Сапегіна Дар'я

(Науковий керівник – Бреус Ю.В.)

**Психологічні особливості соціального інтелекту осіб з інвалідністю
внаслідок інтелектуальних порушень.....16**

Скляренко Євгенія

(Науковий керівник – Краєва О.А.)

Психологічні особливості прояву агресії у студентів-психологів.....17

Франчук Дмитро

(Науковий керівник – Бреус Ю.В.)

Психологічні особливості життєвої позиції внутрішньо переміщених осіб.....19

Швидка Катерина (Науковий керівник – Маланьїна Т.М.) Особливості міжособистісних потреб осіб, схильних до спів залежності.....	20
Шульженко Дар'я (Науковий керівник – Музиченко І.В.) Психологічні особливості суїцидальної поведінки студентської молоді.....	21
Юзькова Ірина (Науковий керівник – Дятленко Н.М.) Психологічні особливості розвитку творчої активності в зрілому віці.....	22
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПСИХОЛОГІЯ»	
Волошина Ольга (Науковий керівник – Сергєєнкова О.П.) Комп'ютерні ігри в розвитку дітей молодшого шкільного віку.....	24
Волощук Олександр (Науковий керівник – Ткачишина О.Р.) Психологічна підготовка юних спортсменів-шахістів до змагальної діяльності.....	25
Горбатенко Катерина (Науковий керівник – Цюман Т.П.) Феномен відтермінованого життя.....	26
Массіна Анастасія (Науковий керівник – Фурман В.В.) Емоційний розвиток дошкільника в пізнавальній активності.....	28
Миколайчук Олена (Науковий керівник – Макарчук Н.О.) Технологія формування стресостійкості у професійній діяльності працівників фінансової організації.....	29
Олійник Марина (Науковий керівник – Власенко І.А.) Технологія формування медіаграмотності студентів.....	30
Радукан Ярослава (Науковий керівник – Цюман Т.П.) Безпека комунікативного простору особистості.....	32
Рись Оксана (Науковий керівник – Шевцова О.М.) Психологічний експрес-порадник батькам в ситуаціях дитячої агресивності.....	33

Рядченко Тетяна (Науковий керівник – Макарчук Н.О.) Онлайн технологія діагностики та надання первинної консультативної допомоги кризових станів особистості.....	34
Скакун Олег (Науковий керівник – Сергеевкова О.П.) Детермінанти прояву мазохістичних компонентів особистості у юнацькому віці.....	36
Скуріхіна Альона (Науковий керівник – Сорокіна О.А.) Розвиток готовності молодих вчителів до інноваційної діяльності на прикладі тренінгової програми «Вчитель майбутнього».....	37
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»	
Бондаренко Олексій (Науковий керівник – Лях Т.Л.) Технології підготовки студентів до волонтерської роботи в соціальній сфері.....	38
Войналович Тетяна (Науковий керівник – Веретенко Т.Г.) Соціальна профілактика булінгу серед підлітків.....	40
Гайдук Валерія (Науковий керівник – Клішевич Н.А.) Соціально-професійна адаптація внутрішньо переміщених осіб.....	42
Киришун Наталія (Науковий керівник – Степанова О.А.) Соціальна профілактика торгівлі людьми серед молоді у професійно-технічних навчальних закладах.....	43
Клименко Тетяна (Науковий керівник – Денисюк О.М.) Консультативна діяльність соціального працівника на телефоні довіри.....	45
Костенко Ганна (Науковий керівник – Журавель Т.В.) Соціальна профілактика раннього материнства та батьківства серед старших підлітків.....	46
Паламарчук Анастасія (Науковий керівник - Тимошенко Н.Є.) Формування соціальної відповідальності у підлітків, які вживають психоактивні речовини.....	48

Раделицька Ірина

(Науковий керівник – Тимошенко Н.Є.)

Фандрайзингова діяльність соціальних працівників у неурядових організаціях...49

Рогозна Юлія

(Науковий керівник – Журавель Т.В.)

Підвищення лідерського потенціалу учнів професійно-технічних навчальних закладів.....51

Южанін Віктор

(Науковий керівник – Сулицький В.В.)

Соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками бойових дій в зоні АТО.....52

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»**

Буянов Родіон

(Науковий керівник – Лях Т.Л.)

Організація роботи соціального педагога щодо попередження й подолання насильства в сім'ях школярів.....54

Власенко Катерина

(Науковий керівник – Денисюк О.М.)

Формування толерантності дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.....55

Курченко Тетяна

(Науковий керівник – Малков Д.Ю.)

Реалізація соціальної ролі батьків вихованцями шкіл-інтернатів.....56

Драченко Альона

(Науковий керівник – Лях Т.Л.)

Адвокаційна діяльність фахівців центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.....57

Мартинюк Яна

(Науковий керівник – Лях Т.Л.)

Організація волонтерської діяльності в умовах сільської громади.....59

Пашинцева Дарія

(Науковий керівник – Журавель Т.В.)

Соціально-педагогічна профілактика підліткової вагітності серед учениць професійно-технічних навчальних закладів.....60

Пугачук Дар'я

(Науковий керівник – Спіріна Т.П.)

Соціально-педагогічна профілактика насильства в сім'ї.....61

Сінельніченко Яніна

(Науковий керівник – Сулицький В.В.)

**Профілактика суїцидальної поведінки серед підлітків,
що навчаються у професійно-технічних навчальних закладах.....63**

Сіроштан Карина

(Науковий керівник – Малков Д.Ю.)

**Соціально-педагогічна профілактика комп'ютерно-ігрової
залежності підлітків.....64**

Тимошенко Людмила

(Науковий керівник – Спіріна Т.П.)

Соціально-педагогічна профілактика вживання алкоголю підлітками.....65

Шевченко Юлія

(Науковий керівник – Журавель Т.В.)

**Соціально-педагогічна робота із жінками, засудженими до позбавлення волі,
які мають дітей віком до 3-х років.....66**

Щеголь Марина

(Науковий керівник – Попова А.О.)

**Формування лідерського потенціалу у дітей-сиріт та дітей,
позбавлених батьківського піклування в центрах
соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.....67**

Ярмоленко Крістіна

(Науковий керівник – Веретенко Т.Г.)

Соціально-педагогічна профілактика Інтернет-залежності старшокласників.....69

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА (ЛОГОПЕДІЯ)»

Беляєва Марія

(Науковий керівник – Таран О.П.)

**Формування складо-ритмічної сторони мовлення у дітей
із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами барабанотерапії.....70**

Гатілова Ольга

(Науковий керівник – Скрипник Т.В.)

**Розвиток рухової сфери як фактор активізації формування мовлення
у дітей із загальним недорозвитком мовлення.....71**

Івченко Марина

(Науковий керівник – Луцько К.В.)

**Педагогічні технології формування внутрішнього мовлення
у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.....72**

Куценко Аліна (Науковий керівник – Мельніченко Т.В.) Формування ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.....	74
Малієнко Олександра (Науковий керівник – Бабич Н.М.) Формування рецептивної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення полісенсорними засобами.....	75
Донцова Уляна (Науковий керівник – Бабич Н.М.) Активізація артикуляційної моторики у дітей старшого дошкільного віку з дислалією засобами міогімнастики.....	77
Приймаченко Марія (Науковий керівник – Таран О.П.) Особливості сформованості словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями.....	79
Руденко Юлія (Науковий керівник – Таран О.П.) Збагачення активного словника дитини із загальним недорозвитком мовлення на основі використання тактильного сприймання.....	80
Салата Каріна (Науковий керівник – Данілавічюте Е.А.) Збагачення мовлення дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення антонімічною лексикою.....	81
Синельник Марія (Науковий керівник – Тищенко В.В.) Дослідження вищих психічних функцій у хворих на афазію засобами нейропсихологічної діагностики.....	82
Харченко Дарина (Науковий керівник – Луцько К.В.) Формування домовленнєвого мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.....	84
Ходаківська Анастасія, (Науковий керівник – Мартинчук О.В.) Особливості емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.....	85
Шкоденко Марина (Науковий керівник – Скрипник Т.В.) Система комунікативних засобів дітей дошкільного віку з аутизмом.....	87

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Гриценко Катерина,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Клібайс Тетяна Володимирівна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ АТРИБУТИВНОГО СТИЛЮ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНФЛІКТУ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується низкою змін у соціальному, політичному та економічному плані, а також конфліктом військового характеру, що створює специфічну ситуацію. Така ситуація сприяє зміні системи цінностей, психологічному навантаженню, невідповідності між життєвою стратегією та станом сучасного суспільства.

Актуальність дослідження взаємозв'язку адаптивних можливостей атрибутивного стилю та внутрішнього конфлікту особистості визначається недостатньою кількістю досліджень як у галузі атрибутивного стилю особистості, так і внутрішнього конфлікту. Атрибутивний стиль як феномен досліджувався такими зарубіжними вченими: Н. Батурін, К. Муздибаєв, С. Петерсон, Л. Рудіна, М. Селігман, Д. Цирінг. Окрім того, зарубіжними авторами проведено порівняльний аналіз психологічних особливостей становлення атрибутивного стилю та близького до нього феномену навченої безпорадності. Вітчизняні науковці досліджували близькі феномени до атрибутивного стилю: життєстійкість (Т. Ларіна), самоповага (Н. Дятленко), моделі мислення та успіху (Ю. Ільїната, М. Смільсон), соціально-психологічне самонастановлення (В. Крайчинська), життєконструювання (Т. Титаренко). Більшість досліджень внутрішнього конфлікту особистості належить зарубіжним авторам (Дж. Доллард, К. Голдштейн, К. Левін, Н. Міллер, З. Фрейд, К. Хорні, К. Юнг та ін.). Серед вітчизняних дослідників внутрішньоособистісний конфлікт, в основному, вивчали представники клінічного напрямку, розглядаючи його як основу появи невротичних реакцій (Ю. Александровський, А. Вальдман, В. Мерлін, В. Мясіщев та ін.).

Дослідження праць учених у царині взаємозв'язку адаптивних можливостей атрибутивного стилю та внутрішнього конфлікту особистості засвідчує про недостатню розкритість, що підтверджує актуальність та новизну теми.

Мета роботи: дослідити взаємозв'язок адаптаційних можливостей атрибутивного стилю та внутрішнього конфлікту особистості.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз літератури згідно з темою дослідження;
2. Створити теоретичну модель зв'язку адаптаційних можливостей атрибутивного стилю та внутрішнього конфлікту особистості;
3. Емпірично дослідити взаємозв'язок адаптаційних можливостей атрибутивного стилю та внутрішнього конфлікту особистості.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових джерел, присвячених проблемі дослідження; проведення експериментального дослідження з

використанням опитувальника «Адаптивні можливості атрибутивного стилю» Т. Клібайс, методики «Рівні співвідношення «цінності» та «доступності» в різних життєвих сферах» Е. Фанталової; проведення кількісної обробки даних (коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона) та статистична обробка за допомогою пакету комп'ютерних програм Statistical Package for Social Science (SPSS 16.0 for Windows).

Ключові слова: адаптивні можливості, атрибутивний стиль особистості, внутрішній конфлікт, адаптивні можливості атрибутивного стилю.

Жильцов Андрій,
магістрант спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Маланьїна Тетяна Михайлівна,
к. психол. н.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Наркозалежність – це складна соціальна проблема всього світу. Особливо гострою вона є серед молоді. Синдром залежності характеризується пошуком та вживанням наркотичних речовин, який продовжується, незважаючи на згубні наслідки для життя людини, руйнування її психічного та фізичного здоров'я. Потяг до вживання психоактивних речовин визначається стійкістю та важко піддається контролю.

Виникнення наркоманії обумовлено досить широким спектром соціальних, культурних, біологічних і психологічних чинників, до яких належать: генетична спадковість, несприятливе оточення, сімейні проблеми та проблеми в стосунках, порушення емоційно-вольової сфери та саморегуляції, проблеми самооцінки тощо (О. Кривоногова, О. Літягіна, А. Реан, Л. Філіпс, Т. Шибутані).

Одним з чинників вживання психоактивних речовин є намагання змінити негативний емоційний стан, унаслідок неспроможності регулювати або пережити його. Емоційна регуляція та емоційна компетентність людини тісно пов'язані з таким психологічним феноменом, як емоційний інтелект. Останній визначається як здатність адекватно сприймати та відтворювати власні емоції, розуміти емоційні стани оточуючих людей, а також використовувати емоційну інформацію для управління власною поведінкою (І. Андреева, Д. Гоулман, С. Дерев'янка, Д. Карузо, Д. Люсін, Дж. Майер, П. Саловей та ін.). Притаманні емоційному інтелекту функції (інтерпретативна, регулятивна, адаптивна, стресозахисна, активізуюча) забезпечують вирішення людиною важливих життєвих задач, її самореалізацію.

Емоційний інтелект, як метакомпетенція, не є сталою характеристикою особистості, він здатен розвиватися протягом життя. Однак, у наркозалежних осіб цей процес може сповільнюватися або зупинятися, що може ускладнювати соціальне та психічне відновлення особистості.

Зважаючи на особливу роль емоційного інтелекту в життєдіяльності людини, його ресурсний потенціал, актуальним видається дослідження особливостей емоційного інтелекту наркозалежних осіб з метою впровадження відповідної науково обґрунтованої психологічної допомоги. Недостатність науково-практичних розробок цієї проблеми та актуальність її вивчення обумовили вибір теми дослідження.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості емоційного інтелекту наркозалежних осіб юнацького віку.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми наркозалежності серед осіб юнацького віку та проаналізувати феномен емоційного інтелекту як ресурсу особистості;
2. Емпірично дослідити особливості емоційного інтелекту наркозалежних осіб юнацького віку;
3. Визначити стратегії психологічної роботи щодо розвитку емоційного інтелекту наркозалежної молоді.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблем наркозалежності та психосоціальних факторів її виникнення в юнацькому віці, феномену емоційного інтелекту та його ролі в життєдіяльності людини; порівняння, узагальнення, систематизація даних; емпіричне дослідження рівнів та особливостей прояву емоційного інтелекту наркозалежних осіб юнацького віку за допомогою методу тестування; математико-статистична обробка, кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження; розроблення стратегії психологічної роботи щодо розвитку емоційного інтелекту наркозалежної молоді.

Ключові слова: наркозалежність, юнацький вік, емоційний інтелект, емоційна саморегуляція.

Іванська Анна,

магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»

Науковий керівник:

Клібайс Тетяна Володимирівна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРЕСУ У СТУДЕНТІВ ІЗ РІЗНИМИ АТРИБУТИВНИМИ СТИЛЯМИ

Актуальність дослідження. Стрес супроводжує людину впродовж усіх етапів її існування. Вирішуючи життєві проблеми, людина, з одного боку, витрачає власні ресурси, а з іншого, набуває свого унікального досвіду та проявляє себе як особистість.

Студентський вік охоплює період завершення юнацтва (18-21 років) та перехід до раннього дорослого періоду (21-40 років). В цей період відбувається зростання навчального навантаження, оволодіння професійними знаннями та навичок. Але це також і період значних стресових ситуацій: професійне самовизначення, створення сім'ї, інформаційне перевантаження. Сучасна суспільна ситуація також створює додаткові стресові чинники. Від здатності студента адаптивно реагувати на стрес залежить його подальша успішність та ресурсність у виконанні своїх цілей та становленні як особистості.

Атрибутивний стиль – це стійка особистісна характеристика, що відображає характерний стійкий засіб пояснення причин подій, у які залучена людина; є ключовим поняттям теорії вивченої безпорадності та депресії, запропонованої М. Селігманом і Л. Абрамсон. Атрибутивний стиль впливає на сприймання людиною світу, причин та наслідків ситуацій.

Дослідженням феномену атрибутивних стилів займалися такі вчені: В. Вайнер, Т. Клібайс, К. Муздибаєв, С. Петерсон, Л. Рудіна, М. Селігман, Д. Циринг, В. Янчук. Дослідниками вивчалися особливості формування та адаптивні можливості атрибутивних стилів. Досліджено зв'язок атрибутивних стилів із успішністю, мотивацією особистості, а також розвитком навченої безпорадності. Проблему стресів, їх види, причини виникнення та

вплив на організм в своїх працях розглядали Б. Голдстоун, У. Кеннон, Л. Китаєв-Смик, Р. Лазарус, Г. Сельє, Ю. Щербатих та ін.

Від того, як суб'єкт сприймає проблемну ситуацію, причини її виникнення, може адекватно прогнозувати розвиток цієї ситуації, будуть залежати й обрані ним шляхи вирішення ситуації, здатність зберегти своє психічне та фізичне здоров'я. Результати проведеного науково-теоретичного аналізу психологічних особливостей прояву стресу в студентів з різними атрибутивними стилями свідчать про соціально-психологічну значущість зазначеної проблематики та її недостатню розробленість у сучасній науці, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета роботи: встановлення характеру взаємозв'язку між атрибутивним стилем студентів та особливостями переживання стресу.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз та розкрити основні поняття дослідження: атрибутивний стиль, негативний атрибутивний стиль, позитивний атрибутивний стиль, адаптивні можливості атрибутивного стилю, навчена безпорадність, стрес, еустрес, дистрес;

2. Проаналізувати особливості переживання стресу в студентському віці;

3. Емпірично дослідити особливості взаємозв'язку між атрибутивним стилем студентів та рівнями переживання стресу.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: аналіз наукової літератури з питань феномену атрибутивних стилів та особливостей переживання стресу студентами; проведення експериментального дослідження з використанням опитувальника «Визначення схильності до розвитку стресу» Дж. Тейлора в адаптації Т. Немчина, методики визначення нервово-психічної стійкості, ризику дезадаптації до стресу «Прогноз», тесту атрибутивних стилів (ТАС) Л. Рудіної, методики «Адаптивні можливості атрибутивного стилю» Т. Клібайс; застосування методів математичної обробки даних, кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: атрибутивні стилі, оптимістичний атрибутивний стиль, песимістичний атрибутивний стиль, адаптивність особистості, стрес, еустрес, дистрес.

Коваленко Яна,

магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»

Науковий керівник:

Циганчук Тетяна Володимирівна,
к. психол. н.

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПОДРУЖНІХ СТОСУНКАХ

Актуальність дослідження. Останнім часом проблема гендерної рівності набуває все більшого значення в українському суспільстві. Гендерні відносини включені в широкий пласт громадських, міжгрупових та міжособистісних стосунків.

Проблема гендерної рівності знайшла своє відображення в сучасній науковій літературі. Це питання розглядалося представниками філософії, соціології, психології, політології та інших наук. Результати гендерних досліджень представлені в роботах таких вчених: Т. Бендас, Ш. Берн, Е. Ільїн, В. Каган, І. Кон, І. Клецина, Ж. Лакан, Т. Лауретис, Д. Лорбер, Дж. Мані, Д. Майерс, Р. Столлер, О. Тирнова, З. Фрейд, К. Хорні, Т. Шибутані, К. Юнг та ін.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дозволяє нам стверджувати, що більшість дослідників гендерної психології визначають поняття «гендер» як одну із базових характеристик особистості, що обумовлює психологічний і соціальний розвиток людини. Багатокомпонентна структура гендеру визначається чотирма групами характеристик, до яких належать: біологічна стать, гендерні стереотипи, гендерні норми та гендерна ідентичність. Проаналізовані соціально-психологічні дослідження гендеру, на нашу думку, є досить політизованими. Роль науки полягає в просуванні принципу рівноправ'я, при цьому соціальна психологія гендеру багато в чому збігається з феміністським рухом.

Гендерні відносини розглядаються як форми взаємозв'язку представників певної статі, що виникають у процесі їх спільної життєдіяльності на макро-, мезо- та мікрорівнях соціальної реальності.

В останні роки особливу увагу привертає питання гендерної рівності в подружніх стосунках. Аналіз проблеми розвитку гендерних відносин у подружніх стосунках розглянуто в працях Ю. Альошина, А. Волович, І. Клецина, Л. Степанова та ін. Виявлено, що психологічні особливості гендерних стосунків залежать від гендерних уявлень, стереотипів, установок, гендерної ідентичності та відображають певні соціальні диспозиції.

При цьому, важливого значення набуває вивчення ролі стереотипних уявлень з питань рівноправ'я, особливостей та чинників їх формування. Зарубіжні та вітчизняні дослідники (Г. Блумер, М. Боришевський, Т. Говорун, Е. Гофман, Е. Еріксон, О. Кікінеджи, Є. Лекторська, Д. Лорбер, С. Максименко, Л. Степанова, Т. Титаренко та ін.) визначили чинники формування гендерної рівності, стереотипні моделі ідентичності, рольові очікування та поведінку партнерів у шлюбних стосунках, особливості розподілу ролей у сім'ях. Проте недостатньо дослідженим залишається аспект ставлення до гендерної рівності в подружніх стосунках, що і обумовило вибір теми дослідження.

Мета роботи: теоретично та емпірично дослідити особливості ставлення до гендерної рівності в подружніх стосунках.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Провести теоретико-методологічний аналіз літератури з проблеми гендерної рівності в подружніх стосунках;
2. Визначити психологічні особливості ставлення до гендерної рівності в подружніх стосунках;
3. Розкрити чинники формування гендерних ролей та стереотипів у подружніх стосунках;
4. Здійснити емпіричне дослідження особливостей ставлення до гендерної рівності в подружніх стосунках.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз праць, присвячених особливостям гендерних стереотипів та феномену гендерної рівності в подружніх стосунках; проведення експериментального дослідження з використанням опитувальника «Маскулінність-фемінність особистості» С. Бем, методики «Рольові очікування і домагання у шлюбі» О. Волкової, Г. Трапезнікової, опитувальника «Механізми розподілу ролей у сім'ї» Ю. Альошиної, Л. Гозмана, Є. Дубовської; застосування математико-статистичної обробки, кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: подружні стосунки, гендер, гендерна рівність, гендерні стереотипи, гендерна ідентичність, маскулінність, фемінність.

Левченко Анна,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Краєва Оксана Анатоліївна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК

Актуальність дослідження. В період трансформаційної невизначеності актуальною є проблема дослідження гендерної ідентичності особистості. Досліджуване питання походить з трансформації гендерної ролі жінки в сучасному світі, що обумовлено соціальними умовами. Зокрема спостерігаються зміни у цьому питанні і в Україні. Вони пов'язані з процесом становлення креативної, цілеспрямованої, самодостатньої, незалежної від статі андрогенної особистості. Зазначений факт обумовлений появою нових життєвих стандартів, моделей поведінки та моральних норм. Він визначає зміни поглядів на гендерну ідентичність жінки, яка, зазвичай, базувалася на феміністичному образі матері.

Аналіз проблеми дослідження в наукових працях здійснювався в різних аспектах. Так, І. Кон наголошував на тому, що гендерна ідентичність виступає базовою структурою соціальної ідентичності, яка характеризує людину з точки зору її належності до чоловічої або жіночої групи. При цьому найбільш значущим фактом є те, як людина сама себе визначає.

Проблему гендерної ідентичності, в якості об'єкту своїх досліджень вивчали як зарубіжні дослідники (С. Бем, Т. Бендас, Ш. Бурн, Е. Еріксон, М. Мід, Б. Фрідан, З. Фройд, К. Хорні, Н. Ходороу К. Юнг), так і вітчизняні науковці (Г. Андреева, Т. Говорун, Є. Ільїн, В. Каган, О. Кікінеджи, А. Кочарян, І. Кльоцина, І. Кон, М. Ткалич, Л. Шевченко та ін.).

Враховуючи факт недостатньої представленості в науковому дискурсі питання, пов'язаного із визначенням психологічних особливостей гендерної ідентичності сучасних жінок, наше дослідження є актуальним і спрямоване на вивчення різновікового аспекту динаміки його прояву.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості гендерної ідентичності жінок різновікових груп.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми гендерної ідентичності, визначити її прояви та особливості у сучасних жінок;
2. Емпірично дослідити гендерну ідентичність жінок різновікових груп;
3. Проаналізувати особливості прояву гендерної ідентичності у жінок.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових джерел, присвячених проблемі дослідження, з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя психологічних особливостей прояву гендерної ідентичності жінок; проведення експериментального дослідження з використанням опитувальника «Хто Я?» М. Куна та Т. Макпартленда, опитувальника «Маскулінність-фемінінність» С. Бем, Фрайбурзького особистісного опитувальника FPI; застосування методів математичної обробки даних, кількісного та якісного аналізу результатів, спрямованих на визначення значущості отриманих під час дослідження результатів, обрахунок коефіцієнту кореляції.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, фемінінність, маскулінність, андрогінність.

Петрук Вікторія,

магістрантка спеціальності

«Психологія», освітня програма

«Практична психологія»

Науковий керівник:

Циганчук Тетяна Володимирівна,

к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАСИЛЬСТВА В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. У сучасному українському суспільстві існує значна кількість проблем у навчанні, вихованні та розвитку особистості. Однією з таких проблем є проблема насильства в шкільному середовищі. В закладах освіти спостерігається зростання кількості випадків жорстокого ставлення до молодших школярів з боку однолітків, старших учнів, педагогічних працівників, а також сильніших учнів до слабших. Зовнішніми чинниками насильства для молодших школярів часто стають дорослі: батьки, родичі, вчителі, випадкові знайомі, які мають психологічні проблеми.

Вперше шкільне насильство, як самостійний об'єкт наукового дослідження, з'явилося в працях скандинавських учених (К. Лагерспетц, Д. Ольвеус, А. Пікас, Е. Роланд та ін.), які значну увагу приділяли вивченню психологічної природи цькування, опису видів, форм, а також розробці комплексу заходів щодо запобігання й зниження його поширеності. Не досконало вивчена проблема шкільного насильства у вітчизняній психології. На сучасному етапі розвитку психологічної науки можна спостерігати зростання інтересу до проблеми у наробках багатьох дослідників. Психологічні аспекти представлені у працях А. Асмолова, С. Болтівця, Б. Братуся, Т. Драгунової, В. Знакова, Н. Зинов'євої, Л. Зюбіна, Н. Левітова, С. Максименка, Н. Максимової, Н. Михайлової, Г. Прихожан, К. Сельченко, Л. Семенюк, Н. Солдатенко, Д. Фельдштейна та ін. Особливості виникнення феномена жорстокої поведінки людини досліджувалися багатьма зарубіжними психологами: А. Бандурою, Р. Бероном, А. Брауном, К. Бютнером, М. Кляйн, А. Мічерліхом, Д. Річардсоном, К. Фегестром, З. Фрейдом, К. Хорні та ін. Проблема насильства в освітньому середовищі є предметом наукового аналізу в працях М. Алексеєнко, К. Дамбах, Д. Дікової-Фаворської, Є. Дубровської, Е. Кіричевської, Я. Колодзейчик, К. Коруби, О. Маланцевої, Д. Ольвеуса, Е. Чемеровської-Коруби, І. Харламової, М. Ясеновської та ін.

Аналізуючи статті та наукові дослідження з проблеми профілактики насильства серед дітей молодшого шкільного віку, можна дійти висновку, що на сьогодні відсутнє чітке розуміння його причин, наслідків та психологічних проявів. Саме тому актуальним постає дослідження психологічних особливостей насильства в молодшому шкільному віці.

Мета роботи: дослідити психологічні особливостей насильства в молодшому шкільному віці.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз психолого-педагогічних джерел з проблем насильства, причин його виникнення, проявів та наслідків в дитячому середовищі;
2. Визначити основні причини, прояви та наслідки насильства у дітей молодшого шкільного віку;
3. Емпірично дослідити психологічні особливості насильства в молодшому шкільному віці;
4. Розробити практичні рекомендації для роботи з дитиною, яка постраждала від насильницьких дій.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних, соціально-педагогічних праць, присвячених проблемі насильства у молодшому шкільному віці; визначення основних причин, проявів та наслідків насильства в дітей молодшого шкільного віку; спостереження, експертна оцінка, соціометрія та анкетування; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих під час дослідження результатів.

Ключові слова: насильство, молодший шкільний вік, причини насильства, прояви насильства, наслідки насильства.

Прилюдько Олександра,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Лебідь Неля Костянтинівна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ЖІНОК ДО ВАГІТНОСТІ ЗАЛЕЖНО ВІД РОЛЬОВИХ СІМЕЙНИХ НАСТАНОВ

Актуальність дослідження. Проблема материнства та сімейних стосунків є важливою та актуальною темою досліджень, перш за все, через дотичність до подальшого розвитку суспільства як в демографічному, так і в ціннісному аспектах. Сьогодні спостерігаються значні суспільні та особистісні трансформації в цьому питанні: змінюються погляди на ролі та функції партнерів у сім'ї; традиційний формат шлюбу переживає кризу; збільшується кількість дорослих людей, які обирають позицію «свідомої бездітності (childfree)» через обережність щодо власної самореалізації, неможливості фінансово забезпечити дітей, неготовності нести моральну відповідальність; зростає вік першої вагітності жінок, що може призводити до проблем із зачаттям та перебігом вагітності; збільшується кількість дітей-сиріт при живих батьках у зв'язку з соціальною нестабільністю, яка є особливо складною в нашому суспільстві в останні роки.

У зв'язку з цим, важливого значення набуває психологічне прийняття батьківської позиції партнерами на етапі планування та перебігу вагітності жінки, що дозволяє більш свідомо та гармонійно перебудувати своє життя при появі дитини. Важливу роль в цьому відіграє ставлення жінки до власної вагітності, яке пов'язане з прийняттям нового образу «я при надії» (Н. Боровікова); зі змінами психологічного функціонування, з процесами адаптації організму та особистості до нового фізіологічного стану (В. Менделевич).

Дослідники виділяють різні типи ставлення до вагітності, що обумовлюють особливості її переживання жінкою (С. Гроф, І. Добряков, Дж. Рафаель-Лефф, Г. Філіпова, З. Фрейд). Значна увага також приділяється аналізу чинників, які впливають на ставлення жінок до вагітності (В. Бойко, В. Брутман, І. Добряков, С. Мещерякова, Г. Філіпова та ін). Серед найбільш значущих чинників виділяють: особливості внутрішньоутробного періоду власного життя жінки, її стосунки з власною матір'ю, стиль виховання в батьківській родині, характер взаємостосунків з партнером тощо.

Вагітність жінки та майбутня поява дитини перебудовує структуру сім'ї, що вимагає від партнерів узгодження думок, почуттів, поведінки. Це, значною мірою, обумовлено характером рольових сімейних настанов чоловіка та жінки, їх баченням своєї ролі в родині, адекватного сприйняття її відносно ситуації. Незважаючи на достатню кількість досліджень сімейних настанов, цінностей, сімейних ролей (Ю. Альошина, М. Арутюнян, В. Дружинін,

Е. Ейдемилер, Е. Фотеева, Д. Штриголь, К. Кібенко та ін.), аспект їхнього впливу на ставлення жінок до вагітності досліджений недостатньо.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості ставлення до вагітності у жінок залежно від рольових сімейних настанов.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Провести теоретичний аналіз ставлення жінок до вагітності, як психологічного феномену; визначити його особливості та чинники формування;
2. Теоретично обґрунтувати вплив рольових сімейних настанов на ставлення жінок до вагітності;
3. Емпірично дослідити особливості взаємозв'язку типів ставлення жінок до вагітності та рольових сімейних настанов;
4. Розробити та апробувати цикл тренінгових занять щодо формування оптимального типу ставлення жінок до вагітності.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз праць присвячених психології вагітності, материнства, сімейних настанов та сімейних ролей з метою обґрунтування психологічних особливостей ставлення до вагітності залежно від рольових сімейних настанов; емпіричне дослідження типів ставлення до вагітності у вагітних жінок за допомогою методики «Тест ставлень вагітної (ТОБ(б))» Е. Ейдемиллера, І. Добрякової, І. Никільської та рольових сімейних настанов партнерів за методикою «Рольові очікування та домагання у шлюбі (РОД)» О. Волкової, Г. Трапезникової; визначення чинників ставлення до вагітності та стосунків з власною матір'ю вагітної жінки (авторська анкета); статистична обробка даних та визначення взаємозв'язку типів ставлення до вагітності та рольових сімейних настанов (первинна статистична обробка результатів, кореляційний аналіз, критерій χ^2 Пірсона), якісний та кількісний аналіз результатів дослідження; розроблення та апробація циклу тренінгових занять з метою формування оптимального типу ставлення жінок до вагітності.

Ключові слова: ставлення до вагітності, вагітність, рольові сімейні настанови, сімейні настанови, сімейні ролі.

Сапегіна Дар'я,

магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»

Науковий керівник:

Бреус Юлія Володимирівна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ

Актуальність дослідження. Проблема розвитку соціального інтелекту осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень (ІІ) набуває особливого значення на сучасному етапі суспільного розвитку під впливом гуманізації суспільних відносин. Через особливості психічного розвитку такі люди стикаються зі стигматизацією та ізоляваністю в суспільстві, коло їхнього спілкування обмежується. При спілкуванні вони досить часто впадають в комунікативний негативізм, відчують страх, злість, тривожність. Проте саме розвиток соціального інтелекту може стати одним з механізмів їхньої адаптації та інтеграції в соціальне середовище. Соціальний інтелект сприяє розвитку здатності особистості розуміти інших, знаходити спільну мову з оточуючими, легко взаємодіяти з іншими людьми тощо.

Різноманітні аспекти соціального інтелекту, підходи до його вивчення та погляди на його структурні компоненти розглядаються у працях багатьох зарубіжних дослідників: Р. Айзенк, Д. Гілфорд, Н. Кентор, Р. Олпорт, Е. Торндайк. Серед вітчизняних науковців цим питанням займалися О. Луньова, Д. Ушаков. Окремі аспекти цієї проблеми розкривають у своїх роботах О. Власова, О. Кокун, О. Корніяка, М. Смульсон, Н. Пов'якель, Н. Чепелева та інші науковці.

Дослідження осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень представлено в роботах А. Бакк, Е. Зиглер, Р. Кравченко, А. Самсонюк, А. Шевцова, Л. Шипиціної, О. Шпека.

Зважаючи на актуальність окресленої тематики, її вагомість, наукову та практичну значущість, було визначено саме таку тему дослідження.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості соціального інтелекту у людей з інвалідністю внаслідок ІІІ.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми соціального інтелекту осіб з інвалідністю внаслідок ІІІ;
2. Емпірично дослідити особливості розвитку структурних компонентів соціального інтелекту осіб з інвалідністю внаслідок ІІІ;
3. Дослідити взаємозв'язок розвитку соціального інтелекту та соціально-психологічної адаптації осіб з інвалідністю внаслідок ІІІ;
4. Розробити та апробувати програму психолого-педагогічного забезпечення розвитку соціального інтелекту осіб з ІІІ.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: теоретичний аналіз основних поглядів на структуру соціального інтелекту, його складових елементів та функцій; психодіагностичні методи дослідження особливостей розвитку структурних компонентів соціального інтелекту та його взаємозв'язку із соціально-психологічною адаптацією осіб з інвалідністю внаслідок ІІІ; програма психолого-педагогічного забезпечення розвитку соціального інтелекту осіб з ІІІ.

Ключові слова: інтелектуальні порушення, особи з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, соціальний інтелект, соціально-психологічна адаптація.

Скляренко Євгенія,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Красьва Оксана Анатоліївна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Актуальність дослідження. У ХХІ столітті, столітті розвитку інформаційних технологій, різноманітні науки (медицина, педагогіка, біотехнологія) допомагають вирішувати актуальні проблеми під час суспільних трансформацій. Не відстає й від зазначеного переліку наука психологія, яка останніми роками знаходиться у пошуках нових методів впливу на психіку особистості, оскільки суспільні зміни вимагають від практиків здійснення кризово-перетворювальної діяльності.

Під час трансформаційної невизначеності, пов'язаної із соціально-політичним чинником, таким як АТО, психіка людини впродовж тривалого часу знаходиться в нестабільному стресовому стані. Тож, актуальним виникає питання пошуку шляхів та

механізмів допомоги постраждалій особистості. Відповіддю на це питання може бути звернення до професіонала та фахівця в галузі практичної психології як до людини, яка свідомо ставиться до зазначеної проблеми та компетентно допомагає іншим у період трансформаційного переходу.

Окрім того, фахівцеві важливо самому усвідомлювати ризики діяльності в контексті кризової ситуації та вдало перетворювати власну особистісну агресію та агресивні стани. Психолог-фахівець може бути як об'єктом вказаної агресії, так і суб'єктом.

У період трансформаційних змін та невизначеності саме психологу необхідно стати «нейтральною стороною», до якої може звернутися будь-яка людина та отримати якісну професійну психологічну допомогу. Тому фахівцю вкрай потрібно розуміти особливості прояву власної агресії та володіти знаннями щодо її сублімації в необхідне джерело діяльності. Розуміємо, що досліджувана проблематика, пов'язана із визначенням психологічних особливостей прояву агресії студентів-психологів, набуває особливої актуальності.

У контексті нашого дослідження постає проблема чіткого розмежування термінів «агресія» та «агресивність», оскільки вчені в наукових працях по-різному зазначають ці поняття: як вроджена реакція людини для «захисту території» (К. Лоренц); як установка до панування (Д. Моррісон); як реакція особистості на ворожу для людини навколишню дійсність (М. Хорні, Е. Фромм); взаємозв'язок агресії та фрустрації (Д. Доллард, М. Маллер).

Під поняттям «агресія» розуміють дії чи наміри людини заподіяти навмисну шкоду іншим чи собі, прояви ворожості, нападу тощо. За однією з класифікацій виділяють такі форми агресії: фізична, непряма агресія, роздратованість, негативізм, образа, підозрілість, вербальна агресія, почуття провини тощо.

Дослідженню агресивної поведінки присвячені роботи: Л. Божович, Н. Волкової, А. Захарової, А. Люблінської, А. Назаретян, Е. Рогова, М. Якобсона.

Незважаючи на ґрунтовні розробки вчених, аспект психологічних особливостей прояву агресії у студентів-психологів є недостатньо розглянутим. Саме тому цей факт обумовив вибір теми нашого дослідження.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості прояву агресії у студентів-психологів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати сутність, визначити психологічний зміст феномену агресії та агресивності у студентів-психологів;

2. Емпірично дослідити психологічні особливості прояву агресії у студентів-психологів;

3. Розробити психологічні рекомендації для студентів-психологів щодо адекватних шляхів подолання агресивних станів.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики, синтез, узагальнення, порівняння; емпіричне дослідження з використанням психодіагностичних методик: «Опитувальник рівня агресивності» А. Басса, А. Дарки, «Тест агресивності» Л. Почебут; математично-статистичні методи обробки даних, методи якісної інтерпретації даних.

Ключові слова: агресія, агресивність, агресивна поведінка, особистість, психолог.

Франчук Дмитро,
магістрант спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Бреус Юлія Володимирівна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Актуальність дослідження. У сучасному українському суспільстві проблема життєвої позиції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набуває особливої актуальності. Через війну на сході України частина населення була змушена переїхати в інші райони країни. Багато хто свідомо покинув окуповану територію, а решта були змушені переїхати через втрату житла, роботи та зміну попереднього способу життя. Подальшу перспективу життєвого шляху людини в таких умовах великою мірою забезпечує її життєва позиція, виступаючи одним із основних регуляторів соціальної поведінки в конкретних умовах.

Термін «життєва позиція особистості» вперше використано в наукових працях А. Адлера, який визначав її як головну рушійну силу та умову психічного й соціального розвитку людини. Досить яскраво життєва позиція особи проявляється через її ставлення до інших людей, через суспільні установки та готовність до здійснення певних дій та їх реалізації. Особливості життєвої позиції людини визначають мотиви її діяльності, поведінки, рівень активності. Так, спостерігаючи за ВПО, можемо відмітити, як одні адаптуються та соціалізуються до нових умов, знаходять нову роботу та житло, а у інших переважають фактори дезадаптації, десоціалізації, вони зосереджені на отриманні допомоги зі сторони, у них відсутні нові соціальні контакти.

Дослідження проблеми життєвої позиції особистості здійснювали такі автори: К. Абульханова-Славська, А. Адлер, Г. Андреева, Е. Берн, Л. Божович, О. Вовчік-Блакитна, А. Добровіч, Л. Заніна, І. Кон, О. Леонт'єв, С. Мадді, Д. Паригін, О. Петровський, Л. Петровська. Вчені зазначають, що життєва позиція може бути активною та пасивною (В. Єфімов, В. Маркін, І. Хобта), конструктивною та деструктивною стосовно суспільних цінностей, явищ і проблем (Е. Берн), духовною та бездуховною (Е. Помиткін), віртуальною та маніпулятивною (С. Прядко) тощо.

Дослідження особистості внутрішньо переміщених осіб зустрічається в роботах таких авторів: О. Балакірева, Т. Доронюк, О. Міхеєва, Ю. Муромцева, У. Садова, В. Серєда, А. Солодько, Т. Старинська. Проте проблема вивчення психологічних особливостей життєвої позиції ВПО залишається малодослідженою. Дослідження психологічних особливостей життєвої позиції ВПО набуває особливого значення, що і зумовило вибір теми дослідження.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості життєвої позиції внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз поняття «життєва позиція особистості»;
2. Емпірично дослідити психологічні особливості життєвої позиції внутрішньо переміщених осіб;
3. Розробити та апробувати програму тренінгових занять формування активної життєвої позиції ВПО.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз соціально-психологічних праць, присвячених проблемі дослідження з метою вивчення змісту поняття та типів життєвої позиції особистості, психологічних особливостей внутрішньо переміщених

осіб, особливостей прояву активної та пасивної життєвої позиції, чинників формування активної життєвої позиції ВПО; психодіагностичні методи вивчення психологічних особливостей прояву життєвої позиції ВПО; методи якісної інтерпретації та математичної статистики для статистичної обробки отриманих даних; програма тренінгових занять, спрямованих на формування активної життєвої позиції внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: внутрішньо переміщена особа, життєва позиція особистості, активна та пасивна життєва позиція.

Швидка Катерина,

магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»

Науковий керівник:

Маланьїна Тетяна Михайлівна,

к. психол. н.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ПОТРЕБ ОСІБ, СХИЛЬНИХ ДО СПІВЗАЛЕЖНОСТІ

Актуальність дослідження. Проблема співзалежності набуває все більшої актуальності у зв'язку з розширенням і поглибленням масштабів різних видів адикцій. Тривалий час поняття «співзалежність» використовувалось у дослідженнях впливу наркотизації одного з членів сім'ї на внутрішньосімейну взаємодію. Однак у подальшому явище співзалежності почали вивчати більш широко – в контексті розвитку дисфункціональних міжособистісних стосунків.

На сьогодні не існує загальноприйнятого визначення терміну «співзалежність». Співзалежністю вважають патологічний стан, який характеризується сильною емоційною та навіть фізичною залежністю від іншої особи. Проблему співзалежності досліджували М. Бітті, Ш. Вешигдер-Крус, Н. Дмитрієва, Ц. Короленко, В. Москаленко, Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд, О. Шорохова.

Особливостями осіб, схильних до співзалежності є: низька самооцінка, слабка самоідентифікація, заперечення, істероїдні тенденції, схильність до контролю, проблеми психологічного характеру (почуття провини або агресії по відношенню до себе), інфантильність, наївність, велика вірогідність віктимної поведінки. Також виділяють схильність до консерватизму, ригідність, ігнорування власних потреб та застрягання на потребах іншого. Перед тим, як зустріти свою «співзалежну жертву», це вірні, відкриті, емпатійні особистості, яким дуже довіряють оточуючі. Існує думка, що термін «співзалежність» характеризує низку досить передбачуваних характерологічних рис, попередньо застосованих з партнерами та дітьми із сімей схильних до вживання алкоголем (М. Велс, Р. Джонс).

Актуальним напрямком дослідження проблеми співзалежності є вивчення чинників її виникнення. Так, однією з причин вважають родину. Родина – це ціла система зі своїми правилами, звичками, намірами, копінг-стратегіями, моделями поведінки тощо. Якщо особистість йде проти системи, з'являється зріла та доросла особистість, але якщо навпаки – людина залишається ригідною частиною сімейної системи, не змінюючи ні себе, ні її – у світі більшає залежних людей. У подальшому міжособистісна поведінка дорослої людини може бути подібною до тої, з якою вона зустрічалась у своїх стосунках в дитинстві, насамперед, зі своїми батьками.

Оскільки в міжособистісних стосунках реалізуються певні потреби людей, то кожен індивід має характерний спосіб соціальної орієнтації, що визначає його міжособистісну

поведінку. Так, В. Шутц виділяє такі міжособистісні потреби: включення, контроль та афект, задоволення чи незадоволення яких дозволяє передбачити та пояснити специфіку міжособистісної взаємодії. Крім означених потреб, в міжособистісних стосунках реалізуються й багато інших: в підтримці, прийнятті, прихильності тощо.

Незначна кількість досліджень, присвячених вивченню особливостей міжособистісних потреб співзалежних осіб і зумовило вибір теми дослідження.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості міжособистісних потреб осіб, схильних до співзалежності у партнерських стосунках.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати та визначити сутність феномену співзалежності;
2. Проаналізувати проблему міжособистісних потреб у психологічній літературі;
3. Дослідити особливості міжособистісних потреб осіб, схильних до співзалежності в партнерських стосунках;
4. Розробити психологічні рекомендації, спрямовані на підвищення психологічної компетентності у питаннях співзалежності.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел, порівняння, узагальнення, ситсематизація; психодіагностичні методики: «Шкала співзалежності» Б. Уайнхолда та Дж. Уайнхолда, «Опитувальник міжособистісних стосунків» В. Шутца, «Опитувальник інтимності відносин» Д. Бернса, «Опитувальник типу прихильності» К. Бартоломью; математико-статистичні методи для обробки отриманих даних, кількісний та якісний аналіз результатів дослідження; розроблення психологічних рекомендацій, спрямованих на підвищення психологічної компетентності у питаннях співзалежності.

Ключові слова: співзалежність, партнерські стосунки, міжособистісні взаємини, потреби.

Шульженко Дар'я,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»
Науковий керівник:
Музиченко Ірина Вікторівна,
к. психол. н.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Проблема суїцидальної поведінки є однією з важливих для сучасної України. За останні 10 років рівень самогубств зріс майже вдвічі. Найуразливішою віковою групою є студентська молодь. Сучасна молодь найбільш гостро реагує на соціальні негаразди в суспільстві. До основних чинників, що схиляють людей до самогубства, відносять: алкоголізм, наркоманію, зловживання токсичними препаратами, депресію, хвороби, фінансові проблеми, емоційне, психічне, фізичне, сексуальне насилля тощо.

Окрім того, навчальний процес у вищому навчальному закладі загострює вже існуючі внутрішньо-особистісні проблеми молодшої людини, що нерідко провокує кризові стани. Найтипівішими серед них є: криза адаптації до умов навчання у вищому навчальному закладі (1 курс); криза «середини» навчання (2-3 курси); криза завершення навчання і перехід в інший соціальний статус (5 курс – початок трудової діяльності). У зв'язку з цим, основними причинами самогубства можуть бути: проблеми адаптації до нового життя,

підвищений рівень відповідальності, зміна пріоритетів, відсутність опіки батьків, комунікативні труднощі, низька самооцінка та несприйняття себе, формування взаємовідносин з протилежною статтю тощо.

Аналіз проблеми дослідження в наукових працях відбувався в різних аспектах. Психологічні особливості суїцидальної поведінки молоді відображено в працях М. Корольчука, О. Лісової, В. Москальця, Т. Титаренко, В. Рибалки, Р. Федоренко, Н. Хазратової та ін. Індивідуально-психологічні проблеми суїцидальної поведінки висвітлено в працях А. Адлера, З. Кісарчук, І. Кона, А. Тищенко, Н. Фейбероу, К. Хорні та ін. Разом з тим, різні аспекти суїцидальної поведінки молоді представлено в дисертаційних роботах Т. Вашека, Т. Ларіної, О. Лосієвської, А. Олійника.

Зауважимо, що нині не існує однозначної думки щодо детермінант суїцидальної поведінки серед студентської молоді. Питання чинників суїциду серед молоді все ще залишаються відкритими та недостатньо розробленими як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. Актуальність та важливість вивчення психологічних особливостей суїцидальної поведінки студентської молоді обумовили вибір теми дослідження.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості суїцидальної поведінки студентської молоді.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми визначити сутність суїцидальної поведінки студентської молоді;
2. Проаналізувати причини суїцидальної поведінки студентської молоді;
3. Виявити особливості суїцидальної поведінки студентської молоді;
4. Емпірично дослідити психологічні особливості суїцидальної поведінки студентської молоді.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: аналіз наукових психологічних праць, присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя особливостей суїцидальної поведінки студентської молоді; проведення експериментального дослідження з використанням «Опитувальника суїцидального ризику» в модифікації Т. Разуваєвої, «Самооцінка психічних станів особистості» Г. Айзенка, «Шкала депресії» А. Бекка, «Методика визначення схильності до суїцидальної поведінки» М. Горської; математична обробка даних, якісна інтерпретація даних.

Ключові слова: суїцидальна поведінка, суїцид, аутоагресивна поведінка, самооцінка, депресія.

Юзькова Ірина,

магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Практична психологія»

Науковий керівник:

Дятленко Наталія Михайлівна,
к.психол.н., доц.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ В ЗРІЛОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. Тривалість активного життя людини у розвинених країнах зростає завдяки підвищенню соціального та побутового комфорту. В зрілому віці особистість отримує додаткові можливості для реалізації творчих потенцій, апробації себе в справах, які до певного часу не знаходили свого втілення. У світі гостро постає питання про пошуки стратегій розвитку особистості людей зрілого віку, створення умов для реалізації

особистісного потенціалу, соціальної та творчої активності як можливості творчих досягнень протягом життя.

Рівень навченої сформованості та збереження особистісних творчих ресурсів є запорукою успішності людини зрілого віку в професійній діяльності, її активній та соціальній мобільності. Це спонукає сучасну психологічну науку до вивчення особливостей зрілого віку, умов актуалізації творчого потенціалу особистості в різних умовах життєдіяльності та вирішення проблеми активної творчої реалізації.

Проблема творчої активності знайшла своє висвітлення у відомих працях Л. Виготського, В. Дружиніна, О. Леонтьєва, Г. Костюка, С. Максименка, В. Моляко, Я. Пономарьова, О. Туник, де під творчою активністю вчені розглядають об'єднані в групу особистісні якості людини, що зумовлюють внутрішню потребу до ефективного творчого процесу самовираження щодо оточуючого світу, що проявляється в цілеспрямованій єдності потреб, мотивів, інтересів, дій, усвідомленому пошуку творчих ситуацій..

Творча активність є чинником збереження, де активна позиція самоорганізації та самореалізації як стосунків з собою та світом розглядається за принципом суб'єктного підходу (Н. Корсакова, О. Лідерс). Зазначені дослідження відображають практичні підходи до організації творчої життєдіяльності особистості протягом життя. Разом з тим, аналіз проблеми психологічних чинників розвитку творчої активності людей зрілого віку в психологічній теорії та практиці як окрема теоретична та практична проблема до цього часу розглядалася безсистемно та фрагментарно.

Об'єктивні процеси прискореного розвитку інформаційного суспільства, запит на включення в нього людей зрілого віку з інтенсивним використанням набутого та збереженого ресурсу, зростаючий інтерес людей до власного розвитку як до засобу творчої організації власної життєдіяльності, самовираження та саморозвитку, а також наявність суперечностей, що виникли між потребою реалізації завдань подовження життєдіяльності, модернізації освіти й відсутністю належного наукового забезпечення проблеми розвитку творчої активності, зумовили необхідність наукового аналізу психологічних особливостей розвитку творчої активності особистості зрілого віку.

Мета роботи: теоретично вивчити та експериментально перевірити психологічні особливості розвитку творчої активності в зрілому віці.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз психологічних досліджень проблеми творчої активності особистості;
2. Виявити психологічні особливості розвитку творчої активності людей зрілого віку;
3. Експериментально дослідити психологічні особливості розвитку творчої активності людей зрілого віку;
4. Розробити та впровадити психологічну програму розвитку творчої активності людей зрілого віку на основі виявлених психологічних особливостей.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових праць, присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя творчої активності людей зрілого віку; визначення змісту та технології психологічних особливостей розвитку творчої активності; розроблення психологічної програми розвитку творчої активності людей зрілого віку; здійснення кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості за допомогою факторного аналізу для виокремлення різновидів індивідуальних стратегій прояву творчої активності.

Ключові слова: творча активність, зрілий вік, самореалізація, рефлексія, адаптація, творчий ресурс.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПСИХОЛОГІЯ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПСИХОЛОГІЯ»

Волошина Ольга,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Сергєєнкова Оксана Павлівна
д.психол.н, проф.

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ В РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Упродовж останніх двох десятиліть науково-технологічний прогрес активно сприяв впровадженню комп'ютерних технологій в усі сфери життєдіяльності людини. Комп'ютер став атрибутом сучасної людини, що призводить до постійного збільшення кількості та розширення вікових меж користувачів. Це, у свою чергу, сприяє стрімкому розвитку ігрової індустрії.

Комп'ютерні ігри з кожним роком набирають все більшої популярності, за даними американської асоціації виробників відеоігор Entertainment Software Association в більш, ніж 65% з опитаних сімей грають в комп'ютерні ігри. Особливо важливими є дослідження впливу відеоігор на дітей молодшого шкільного віку, які перебувають на етапі формування особистості і зазнають найбільшого психологічного впливу.

У суспільстві поширюється і думка про негативний вплив комп'ютерних ігор на психіку дітей в молодшому шкільному віці. Цього твердження притримувались і вітчизняні дослідники: В. Гришко, Ю. Ірхін, В. Мушинський, Ю. Орлов, О. Чекстєре, Н. Швець та інші. Вчені наголошували, що комп'ютерні ігри розвивають у дітей молодшого шкільного віку агресивність, звужують коло інтересів, збіднюють емоційну сферу.

З іншого боку, впродовж останніх десяти років збільшується кількість досліджень позитивного впливу комп'ютерних ігор на психіку дітей молодшого шкільного віку. Актуальними в цьому напрямі є дослідження І. Граніч, Р. Енгельс, А. Лобел щодо розвитку когнітивних навичок, мотивації та самоконтролю споживачів відеоігор. Комп'ютерні ігри як інструмент для покращення уваги досліджували Д. Бавельє та Ш. Грін. Дослідження доктора Д. Джентайла встановило пряму залежність між кооперативними відеоіграми та розвитком у дітей альтруїзму, співчуття та прагнення до співпраці. Свій внесок у дослідження використання комп'ютерних ігор як засобу всебічного психологічного розвитку зробили К. Андерсон, Б. Бушман, Дж. Джі, М. Гриффітс, А. Ленхарт.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально вивчити вплив комп'ютерних ігор на психіку дітей молодшого шкільного віку.

Відповідно до мети формулюємо **завдання:**

1. Зробити теоретико-методичний аналіз проблеми комп'ютерних ігор в процесі розвитку дітей молодшого шкільного віку;
2. Визначити зміст та форми комп'ютерних ігор;
3. Експериментально підтвердити вплив комп'ютерних ігор на розвиток дітей молодшого шкільного віку;
4. Розробити методологічні рекомендації для батьків з використання комп'ютерних ігор, як засобу психологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Шляхами реалізації мети та завдань є: аналіз наукових психологічних, соціально-педагогічних праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя впливу комп'ютерних ігор на дітей; визначення змісту та форм

комп'ютерних ігор; аналіз існуючих технологій визначення впливу комп'ютерних ігор на дітей; метод опитування та експерименту для діагностики психологічного впливу відеоігор на учнів молодших класів; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів, авторські методологічні рекомендації для батьків з використання комп'ютерних ігор, як засобу психологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: комп'ютерні ігри, психологічний вплив, розвиток, увага, мотивація, самоконтроль, розважально-ігровий простір дітей молодшого шкільного віку.

Волощук Олександр,
магістрант спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Ткачишина Оксана Романівна,
к.психол.н.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ-ШАХІСТІВ ДО ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Психологія – невід'ємна частина гри у шахи. Загальноновизнаним є той факт, що сучасна система підготовки юних шахістів повинна будуватися з урахуванням всіх психічних процесів дитини, її діяльності та індивідуально-психологічних особливостей. Про актуальність цього підходу свідчить те, що навчання юних шахістів, яке враховує індивідуальні особливості розвитку психіки, дозволить реалізуватися кожному учневі, максимально розкрити всі внутрішні ресурси, дасть можливість для самореалізації. У партії переможе не тільки висококваліфікований спортсмен, а психологічно стійка особистість. Кожен шахіст може згадати моменти, коли за дошкою сильна напруга не давала отримати той результат, який був потрібен. Найсильніші шахісти світу також приділяють особливу увагу психологічній підготовці. У юних шахістів результат виступу на змаганнях має прямопропорційну залежність від сили мотиваційної установки до досягнення успіху, впевненості в собі та стресостійкості. Уміння володіти собою і досягати результатів, зберігаючи концентрацію, залежить від досвіду участі юних шахістів у змаганнях, задля участі в яких і потрібна спеціальна підготовка. Змагання шахістів відрізняються тривалістю та інтенсивністю, що пов'язане з високим рівнем психологічної напруженості, тому психологічно-індивідуальна підготовка є важливим аспектом методики навчання, особливо юних спортсменів.

У різний час питаннями підготовки спортсменів займалися такі відомі тренери та шахісти, як: В. Алаторцев, А. Альохін, М. Ботвинник, М. Вершинін, Н. Головка, М. Дворецький, Б. Злотник, А. Котов, Ем. Ласкер, Н. Крогіус та ін. Розгляд окремих аспектів навчально-тренувального процесу початківців-шахістів містяться в роботах ряду вчених: необхідність врахування психологічних аспектів в процесі тренування шахістів (Н. Крогіус, Е. Васюкова); навчання юних шахістів з пріоритетним розвитком різних видів пам'яті (А. Барташніков); вивчення особливостей формування самоконтролю та рефлексії у юних шахістів в ході вивчення шахового матеріалу (О. Самородної, Е. Кучумова); методика індивідуалізованого навчання шахів дітей (В. Анішева).

На сьогодні було проведено значну кількість досліджень, присвячених мисленню шахістів, психолого-педагогічних проблем їх навчання і вдосконалення майстерності (В. Алаторцев, А. Котов, Н. Крогіус та ін.), але недостатньо вивченою залишається проблема

психологічної підготовки юних спортсменів-шахістів до змагальної діяльності, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета роботи: дослідити особливості психологічної підготовки юних спортсменів-шахістів до змагальної діяльності та розробити програму її оптимізації.

Відповідно до мети формулюємо **завдання:**

1. На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми визначити основні компоненти психологічної підготовки юних спортсменів-шахістів;
2. Дослідити психологічні труднощі, що виникають у дітей в процесі навчання гри в шахи та підготовки до змагань;
3. Розробити програму психологічної підготовки юних спортсменів-шахістів до змагальної діяльності;
4. Сформулювати рекомендації щодо поведінки та саморегуляції в період змагальної діяльності юних спортсменів-шахістів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних, педагогічних наробок за проблемою дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя психологічних проблем юних спортсменів; визначення особливостей психологічної підготовки юних шахістів у процесі педагогічної підготовки спортсменів; розроблення анкети для виявлення стилю гри, проведення оцінки функціонального стану спортсменів до і після змагань, проведення психологічних методик спрямованих на вивчення рівня мотивації, стресостійкості, тривожності, впевненості в собі; розроблення програми психологічної підготовки юних спортсменів-шахістів у передзмагальний період; розроблення рекомендацій на період змагань та після них.

Ключові слова: психологічна підготовка, гра, змагання, юні спортсмени, гра в шахи.

Горбатенко Катерина,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Цюман Тетяна Петрівна,
к.пед.н., доц.

ФЕНОМЕН ВІДТЕРМІНОВАНОГО ЖИТТЯ

Актуальність дослідження. Мрії про щасливе майбутнє, сподівання на краще життя притаманні людині споконвіків. Це приносить радість, заспокоєння, дозволяє зберегти віру та надію у важкі часи. Проте, коли тривалий час жити, здебільшого, у світі мрій і фантазій, ігноруючи реальний світ, можна отримати низку проблем: труднощі з самореалізацією, брак повноти життєвих переживань, глибоких кризових станів, можливо і депресивних розладів.

У час превалювання технічного прогресу над гуманізацією, розвитку нанотехнологій, кібернетики з'являються нові явища, загрожуючи загальному здоров'ю людства. Одним з них є феномен відтермінованого життя, який має міждисциплінарне значення, оскільки перебуває на межі медицини, психології, соціології та філософії.

Феномен відтермінованого життя – термін, який дедалі активніше почав використовуватись психологами. Однак, опис цього явища можна зустріти у класичній літературі ще у 18 столітті.

Окремі аспекти цього явища вивчали А. Елліс, В. Кнаус, К. Лей, Н. Мілгрем, П. Рінгенбах, Л. Соломон. Серед вітчизняних дослідників найбільший внесок зробили Я. Варварічева, Е. Михайлова, Н. Шухова. Особистий підхід до цього явища розробили Ю. Бурлан та В. Серкін.

У науковій літературі феномен відтермінованого життя трактується як комплексне явище, за якого людина уникає та відтерміновує реалізацію себе та своїх задумів у теперішньому часі, а її думки та наміри спрямовані виключно у майбутнє. Особистість з проявами відтермінованого життя має труднощі з прийняттям рішень, рішучістю до дій, здатністю долати страхи, тривогу та труднощі в цілому. Перебуваючи у стані постійного очікування (доречного моменту, події або стану, після якого почнеться, власне, життя) та бездіяльності, особистість сповнена ідеалістичними мріями про майбутнє. Сьогодні це питання особливо актуальне, адже активний науково технологічний розвиток, збільшення ринку товарів та послуг, появи соціальних мереж та інших інновацій, тим самим створив нові потреби та стандарти успішного життя, які особистість не завжди може задовольнити. Рівень фрустрації через невідповідність бажаному статусу, тривога та страх перед імовірним вибором лише посилюють стрес та напругу. Спроби людини ігнорувати актуальні психологічні стани та потреби стають причиною залишатись у своєрідному очікуванні життя, а не проживання його на повну силу.

Український психотерапевт-практик, доктор психологічних наук О. Бондаренко помітив, що ті, хто досягає у житті значно більшого, ніж інші, живуть не за типовим проектом, а за індивідуальним. Він виокремив такі базові умови реалізації персоналізованого “сценарію”: успішні люди не бояться проблем і труднощів; їм цікаво жити; усвідомивши свої справжні бажання, вони здатні зважитися на кардинальні зміни як в особистому, так і в професійному житті; такі люди перебувають у постійному розвитку, що апріорі вимагає значних вольових зусиль; їм не важливо, що думають інші й чи співвідноситься їхнє самовідчуття із суспільними стереотипами успішності й престижу, – вони здатні створювати власний світ і світ навколо себе, тобто те, що нині називають “високою якістю життя”.

Людина ж, яка має ознаки відтермінованого життя, нерідко страждає від низької самооцінки, частих тривожних та апатичних станів, страхів, розчарувань, невдоволення власним реальним життям та негативних переживань щодо інших та їх успіхів. Окрім того, дослідники відмічають негативний вплив феномену відтермінованого життя не тільки на окремого індивіда, а й на соціум в цілому: члени суспільства з низькими показниками самореалізації та задоволеністю життям, як правило, схильні до маргіналізації, частіше піддаються зовнішньому впливу та тиску, низькопродуктивні в цілому.

Мета роботи: розробити та апробувати інтерактивну просвітницьку програму для зменшення ризиків та наслідків феномену відтермінованого життя особистості.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання:**

1. Проаналізувати та охарактеризувати поняття феномену відтермінованого життя особистості;
2. Виявити складові феномену відтермінованого життя особистості та причини його виникнення;
3. Визначити соціально-психологічні особливості подолання негативних проявів феномену відтермінованого життя особистості;
4. Розробити та виявити дієвість упровадження інтерактивної просвітницької програми з попередження феномену відтермінованого життя.

Шляхами реалізації мети та завдань досліджень є: аналіз наукових досліджень та публіцистичних джерел психологічного спрямування, присвячених проблемі феномену відтермінованого життя особистості з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя особливостей формування та прояву цього явища; розроблення авторської інтерактивної просвітницької програми зі спеціально підібраними та апробованими матеріалами, що спрямовані на мінімізацію негативних ризиків феномену відтермінованого життя особистості.

Ключові слова: феномен відтермінованого життя, прокрастинація, самореалізація, саморегуляція, відповідальність, якість життя, індекс щастя, успіх, благополуччя.

Массіна Анастасія,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Фурман Вікторія Вікторівна,
к.психол.н.

ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА В ПІЗНАВАЛЬНІЙ АКТИВНОСТІ

Актуальність дослідження. У сьогоденних умовах розвиток емоційної сфери дошкільника досить однобічний. Шляхи пізнавальної активності використовуються мало або взагалі не використовуються для розвитку емоційного аспекту особистості дитини дошкільного віку. Емоційна сфера займає провідне місце у житті дошкільника. Усвідомлення, прояв власних емоцій важливі складові розвитку особистості дошкільника, які є функціональною складовою QI (загального інтелектуального розвитку) та EI (емоційного інтелекту) дитини. Емоційний розвиток дитини дошкільного віку відбувається насамперед через пізнавальну активність.

Нового змісту набувають засоби розвитку емоційної сфери дошкільника, виникають нові шляхи пізнавальної активності та розвитку емоцій дитини, через швидкий розвиток цифрового прогресу, що, з одного боку, дає позитивний результат, але з іншого - негативно впливає на емоційну сферу дитини дошкільного віку. Сучасний дошкільник активно користується інноваційними технологіями, що перетворило пізнавальну активність у пізнання світу через гаджети, де є тільки суха подача інформації. На противагу цьому як емоційний розвиток дошкільника 5-6 років неабияк важливо насичувати живим спілкуванням, обміном емоціями та пізнанням навколишнього світу через контакти з іншими дітьми, близьким оточенням дитини: батьки, вихователі. Пізнавальна активність пов'язана з невербальним та вербальним спілкуванням. вивченням емоцій у грі, спостереженні чи активному відігранні певної ролі, що відбувається через пізнавальну активність.

Аналіз проблеми емоційного розвитку дошкільників вивчався у різних аспектах та відображений у підходах Л. Виготського, Л. Зінківського, О. Запорожця, В. Кудрявцева, Л. Неверовича, Л. Стрелкова та ін.

Л. Виготський та О. Запорожець вірно вказували на те, що в дошкільному віці має бути погоджене функціонування емоційної та розумової сфери. Н. Трофаїла наголошувала на тому, що розвиток емоційної сфери нерозривно пов'язаний з інтелектуальною сферою дошкільника, коли повільний розвиток одного уповільнює відповідно розвиток іншого.

Вивченням емоційних станів дітей дошкільного віку займалися такі відомі психологи, як М. Фігурін, Н. Денисова, які визначали важливість емоційного розвитку дитини ще з перших днів його життя, М. Аскаріна, К. Бібанова наголошували на вихованні почуттів від народження дитини.

Сучасний дослідник А. Теплюк вказувала, що однією з умов виникнення у дітей старшого дошкільного віку складних емоцій є взаємозв'язок і взаємозалежність емоційних і пізнавальних процесів — двох найбільш важливих сфер їх психологічного розвитку.

Л. Рубінштейн досліджував і наголошував на тому, що емоції в розвитку дитини мають бути провідними, що стає платформою для розвитку інших сфер особистості дитини, особливо пізнавальної, породжуючи таким чином розвиток один одного. О. Кононко стверджує, що пізнавальна активність дошкільника, особливо спостереження, здійснює вплив на розвиток емоційної сфери дитини, оскільки пізнання має ефект новизни, викликаючи у дитини переживання певних емоцій.

Аналіз проблеми розвитку емоційної сфери у дітей дошкільного віку відображений у дослідженні О. Бадулїна, який наголошував, що емоційному благополуччю дітей сприяють: задоволення потреби дитини в спілкуванні з педагогом на основі особистісно орієнтованої моделі «поруч», а не «над дитиною»; задоволення потреб дитини в спілкуванні або спільної діяльності з однолітками; формування позитивної самооцінки дитини завдяки «ігровий життєвої позиції», яка створить основу для гнучкого й життєрадісного поведінки дітей у різних життєвих ситуаціях.

Мета роботи: обґрунтувати проблему емоційного розвитку дошкільника та розробити програму психолого-педагогічного супроводу розвитку емоційного інтелекту в пізнавальній активності дошкільника.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Аналіз проблеми емоційного розвитку дошкільника;
2. Визначити зміст пізнавальної активності дошкільника;
3. Розробити програму психолого-педагогічного супроводу емоційного розвитку дошкільника.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз теоретичних даних, вивчення сучасних підходів формування сфери емоцій у дошкільному віці, виділення найголовніших аспектів науково-теоретичного підґрунтя; визначення змісту та структури програми психолого-педагогічного супроводу, діагностичне вивчення рівня сформованості та розвитку емоційної сфери у дошкільників 5-6 років; розроблення програм психолого-педагогічного супроводу емоційного розвитку з дошкільника; діагностичний зріз та виявлення статистичної значущості дослідження.

Ключові слова: емоції особистості, емоційна сфера, емоційний розвиток, емоційний інтелект, дошкільник, пізнавальна активність.

Миколайчук Олена,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Макарчук Наталія Олексіївна,
д.психол.н., с.н.с.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Поняття «стрес» знайоме кожному, адже у сучасному світі на кожному кроці нас чекають різного роду непередбачувані ситуації, які здатні впливати на наш настрій, нашу поведінку та безпосередньо на інших людей в нашому оточенні.

Стрес – досить розповсюджене явище нині. Особливо часто молоді люди відчувають стресові ситуації, пов'язані з професійною діяльністю. Зокрема найбільший рівень стресу спостерігається у спеціалістів, які працюють з їхніми проблемами та потребами, тобто мають безпосередні контакти з клієнтами. Тому важливим етапом у роботі спеціаліста будь-якої сфери є вміння формувати, як власну стійкість до стресів, так і надавати різні види допомоги молодим людям, які потрапили у стресову ситуацію.

Водночас розуміння поняття «стресостійкості» залишається неоднозначним. Саме таке недостатнє вивчення та популяризація знань про механізми розвитку стресу та формування стресостійкості, шляхи зменшення та оптимізації рівня стресу і є актуальним в сучасному світі.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що проблема стресостійкості у наукових дослідженнях розглядалась як проблема бар'єру психічної адаптації людини (Ю. Александровський, А. Вальдман, В. Лебедев та ін.), емоційної стійкості та здатності контролю емоцій (Е. Мілерян). Л. Дика, О. Конопкін, В. Моросанова, Р. Сігаєв основою стресостійкості вважають саморегуляцію людини, що складається із певних ланцюгів. До стресостійкості відносять різноманітні копінг-механізми і механізми психологічного захисту (Н. Хаан), на які впливає локус контролю (Дж. Роттер), етнічний фактор (Л. Таукенова), тип вищої нервової діяльності (Л. Собчик), психічні і соматичні захворювання (Е. Чехлатий, Н. Сирота, В. Ялтонський та інші). Також відзначається, що стресостійкість як властивість психіки відображає здатність людини успішно здійснювати необхідну діяльність (життєдіяльність) у складних умовах.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та апробувати технологію формування стресостійкості у професійній діяльності працівників фінансової організації.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. На основі теоретичного аналізу проблеми визначити особливості стресостійкості спеціалістів фінансової організації;
2. Встановити основні показники стресостійкості в умовах функціонування фінансової організації;
3. Описати основні причини стресів у фінансовій організації;
4. Розробити технологію стресостійкості працівників фінансової організації та перевірити її ефективність.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: аналіз наукових психологічних праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя формування стресостійкості; авторська технологія формування стресостійкості спеціалістів фінансової організації; практична перевірка ефективності технології формування стресостійкості у професійній діяльності працівників фінансової організації.

Ключові слова: стрес, стресостійкість, саморегуляція, фінансова організація.

Олійник Марина,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Власенко Інна Анатоліївна,
к.психол.н.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та системи мас-медіа зробили наше сприйняття світу значною мірою залежним від того, як його подають в ЗМІ. Високий рівень споживання мас-медіа та насиченість сучасного суспільства їх продуктами призводить до того, що постає питання щодо набуття системи знань і практичних умінь для орієнтації в інформаційному просторі: адекватного сприймання, критичного мислення, здатності до аналізу, формування активної позиції особистості.

20 травня 2010 року постановою Президії Національної академії педагогічних наук України була схвалена Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Згідно з цією Концепцією, медіаосвітою вважається частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа. Наразі триває етап поступового укорінення

медіаосвіти та стандартизації її змісту (2017–2020 роки). Результатом медіаосвіти є формування медіаграмотності.

Аналіз проблеми дослідження в наукових працях здійснено щодо кількох аспектів. Зокрема, формування медіаграмотності та медіакомпетентності відображено у роботах С. Ауфенангера, Р. К'юбі, Дж. Поттера, Н. Змановської, Н. Кирилової, А. Федорова, Н. Хлизової, Н. Чечериної та інших. Медіаграмотність є важливою компетентністю людини в сучасному інформаційному суспільстві. Сутність медіаграмотності полягає в здатності критично мислити, адекватно сприймати, формувати особисту позицію щодо інформаційного повідомлення.

Студенти переважно є представниками юнацького віку, характеристики якого досліджували Б. Ананьєв, Л. Виготський, Д. Ельконін, Е. Еріксон, І. Кон, А. Реан, Х. Ремшмідт, С. Рубінштейн, Д. Фельдштейн та інші. Головними психологічними надбаннями юнацького віку є формування основ світогляду, соціальної позиції, професійної та особистісної самореалізації, а також свідомого позитивного ставлення до навчання.

Теоретичні основи формування компетентностей в процесі навчання вивчали Ю. Бабанський, Д. Богоявленський, П. Гальперін, І. Ільєсов та інші. Одним з основних завдань освіти є пошук та реалізація оптимальних шляхів розвитку особистості, готовності до самоактуалізації та формування активної соціальної позиції. Проблеми медіа освіти, медіа культури, медіа грамотності представлено в наукових позиціях З. Вайшенберга, В. Іванова, В. Різуна, О. Федорова та ін.

Важливою наразі є проблема підготовки молоді до практичної діяльності в епоху інформаційного суспільства. Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, нерідко перетворюючись на основне джерело отримання інформації. Невміння індивіда критично сприймати та аналізувати інформацію негативно впливає на його емоційну, вольову, когнітивну сферу, відкриває простір для маніпуляцій свідомістю особистості. Формування медіаграмотності можемо розглядати як психологічний аспект зміцнення психічного здоров'я студентів та чинник орієнтування в сучасному інформаційному просторі.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та апробувати технологію формування медіаграмотності студентів.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання:**

1. На теоретико-методологічному рівні здійснити аналіз проблеми формування медіаграмотності студентів;
2. Обґрунтувати можливості формування медіаграмотності студентів;
3. Розробити авторську анкету для діагностики сформованості медіаграмотності студентів;
4. Розробити навчальний курс, спрямований на формування медіаграмотності у студентів.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових праць, присвячених проблемі дослідження, з метою визначення її науково-теоретичного підґрунтя; визначення змісту та технології формування медіаграмотності студентів у процесі навчання; розроблення та проведення авторської анкети для виявлення сформованості медіаграмотності студентів у процесі навчання; розроблення начального курсу, спрямованого на формування медіаграмотності студентів.

Ключові слова: медіаграмотність, навчальний курс, технології, студент.

Радукан Ярослава,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Цюман Тетяна Петрівна,
к.пед.н., доц.

БЕЗПЕКА КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження. Сучасна людина живе у світі різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій: в кожному будинку є телевізор, а в кожній кишені – смартфон та доступ до мережі Інтернет. Люди активно обмінюються інформацією і в процесі міжособистісного спілкування.

Постіндустріальне суспільство змістило акценти з економічних на інші сфери — культурну та комунікаційну, які й стали джерелом соціального розвитку. Свого часу К. Юнг попереджав людство про пришествя стихійної інформаційної епохи. Адже, вважав він, ми значно краще захищені від неврожаїв, повеней, епідемій, ніж від нашої власної духовної неповноцінності. На жаль, зазначав вчений, у людей невисокий імунітет від психічних епідемій.

Зі збільшенням інформації збільшується і кількість так званого інформаційного сміття, а пересічній людині дедалі важче відрізнити фейкову новину від справжньої, протистояти впливу дезінформації та маніпуляціям.

Не викликає сумніву той факт, що людина для реалізації соціальної поведінки в суспільстві потребує постійного притоку інформації, а постійний інформаційний зв'язок з навколишнім світом, соціальним середовищем, в якому вона діє як активний соціальний суб'єкт, є одним з найважливіших умов успішної життєдіяльності.

Ще Г. Тард намагався пояснити характер взаємодії інформації, особистості та суспільства, ставлячи під сумнів можливість усвідомлення індивідумом майже нездоланного впливу на нього преси. Тенденції, сформульовані в подальшому Е. Гідденсом, М. Кастельсом, У. Еко, З. Батманом, П. Бурдьє, П. Віріліо, Ж. Бодріаром, Е. Еріксоном та іншими дослідниками, дозволили відмітити нові характерні риси суспільного життя.

Необхідно відзначити, що проблема комунікативної безпеки особистості як самостійної специфічної форми безпеки на сьогоднішній день не є загальноприйнятною для вітчизняної і зарубіжної психологічної науки. Проте нині склалися всі підстави для визнання цього явища. Воно є комплексним, і включає в себе розвиток критичного мислення та вміння розпізнавати деструктивні інформаційні впливи на особистість і соціум.

Для окремої особистості комунікативна безпека є станом захищеності в її інформаційних потребах і, як наслідок, визначає обґрунтованість прийнятих рішень і дій.

Серед зарубіжних вчених вагомий внесок у розгляд цього питання зробили У. Джемс, Дж. Дьюї, М. Ліпман, Г. Тард, У. Еко, З. Батман, П. Бурдьє, П. Віріліо, Ж. Бодріар. Серед вітчизняних дослідників варто відзначити С. Терно, І. Лернера, М. Варія. Г. Почепцова, О. Юдіна та ін..

Мета роботи: розробити та апробувати практико орієнтований курс з комунікативної безпеки.

Відповідно до мети формулюємо такі **завдання:**

1. На основі теоретико-методичного аналізу проблеми визначити особливості безпеки комунікативного простору особистості;
2. Виявити та проаналізувати особливості розвитку комунікативної безпеки особистості;

3. Розробити та апробувати практико орієнтований курс, спрямований на підвищення рівня комунікативної безпеки особистості;

4. Здійснити перевірку дієвості практико орієнтованого курсу.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних джерел присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя комунікативної безпеки; авторський практико орієнтований курс, спрямований на підвищення рівня комунікативної безпеки особистості.

Ключові слова: інформаційний простір, комунікація, інформаційна безпека, психологічна безпека, комунікативний вплив, інформаційне управління, критичне мислення, деструктивний комунікативний вплив.

Рись Оксана,

магістрантка спеціальності

«Психологія», освітня програма

«Психологія»

Науковий керівник:

Шевцова Олена Михайлівна,

к.психол.н.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЕКСПРЕС-ПОРАДНИК БАТЬКАМ В СИТУАЦІЯХ ДИТЯЧОЇ АГРЕСИВНОСТІ

Актуальність дослідження. Багато дорослих впевнені, що знають про те, як правильно виховувати дітей і що робити, коли дитина поводить себе агресивно. Та ця впевненість часто зникає тоді, коли з'являються власні діти. Ті методи, які були відомі, звичні і мали бути дієвими – не діють. Батьки починають стикатися з такими ситуаціями, які можуть призвести до відчаю, напруження в стосунках з дітьми, зневіри в собі і своїх силах як батьків. Стосунки погіршуються, батьківство не приносить радості, діти, у свою чергу, можуть зазнавати психологічних травм та всі живуть в постійному стресі.

Сучасні педагоги, психологи та батьки відзначають збільшення кількості агресивних проявів у дітей. Серед причин зазначають агресивні мультфільми, деструктивні методи виховання, а також брак часу, який батьки приділяють своїм дітям через постійну зайнятість. З цієї причини виховання часто відбувається «на ходу», стає безсистемним, хаотичним і поверховим. Саме тому питання якісної експрес психологічної просвіти батьків набуває особливої актуальності в сучасних умовах. В епоху Інтернету та інформаційних технологій доступ до інформації майже необмежений. На книжкових полицях і численних веб-сайтах десятки, а то і сотні книг з порадами щодо виховання дітей та подолання дитячої агресії зокрема. Книг і підходів багато, проте часу з усіма ними ознайомитись і випробувати їх у батьків катастрофічно мало. Саме багатство вибору і методик, які є у вільному доступі породило покоління батьків, які живуть у постійній фрустрації через неможливість знайти вихід, хоча, здавалося б, знання отримати легко. Це призводить до невротизації, проблем з самоконтролем, з усвідомленням і виявом власних емоцій та агресії також.

Якщо говорити про небезпеку досліджуваної проблеми для конкретної людини, то батьки, які зіштовхуються з неможливістю вирішити ситуації дитячої агресивності, нерідко мають низьку самооцінку, переживання обурення, образи на себе і на дитину, відчуття безсилля та страху. Це призводить до деструктивних методів виховання (заперечення почуттів, заборона їх виявляти, агресія щодо дитини). Відповідно, такий емоційний стан батьків та їх поведінка відображаються негативно на дітях. А саме ще більшою агресією, недовірою до себе та до світу, заниженою самооцінкою та переконанням у власній

нікчемності та самотності. Це суттєво впливає на соціум в цілому, адже така дитина може мати проблеми в соціалізації в майбутньому, може бути малопродуктивною та неуспішною.

Надати допомогу батькам в подоланні дитячої агресивності намагалися філософи, педагоги та психологи в усі часи. Погляд на те, що робити з дитячою агресією пройшов шлях від суворої заборони агресивних проявів, покарання за них до сучасного гуманістичного підходу, що рекомендує спершу знайти причину такої поведінки, зрозуміти дитину і приймати її почуття, при цьому обмежуючи дії, які можуть завдати собі або оточуючим шкоди. Саме такий підхід в ситуаціях проявів дитячої агресивності пропонували батькам Ш. Амонашвілі, Я. Корчак, Ю. Гіпенрейтер. Також у своїх працях питання допомоги батькам в ситуаціях дитячої агресивності висвітлювала В. Оклендер. Розробили детальні рекомендації щодо втілення гуманного підходу в ситуаціях дитячої агресії А. Фабер, Е. Мазліш. Серед сучасних вітчизняних психологів цією проблемою займалися та надавали практичні рекомендації батькам Л. Дубінська, І. Млодик, А. Слотвінська. Про подолання дитячої агресивності ігровими методами зазначала В. Нерета.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати психологічні засади дитячої агресивності та розробити просвітницький мобільний додаток з алгоритмом дій батьків в ситуаціях подолання дитячої агресивності.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання:**

1. Проаналізувати та охарактеризувати поняття дитячої агресивності, виділити основні її види та причини виникнення, а також досвід та практичні рекомендації психологів, що працювали над цією проблемою;
2. Визначити успішні моделі поведінки та алгоритм дій в ситуаціях дитячої агресії, ауто агресії;
3. На основі отриманих даних створити експрес-порадник для батьків з питань дитячої агресивної поведінки у формі мобільного додатку;
4. Здійснити апробацію додатку.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових досліджень та публіцистичних видань, присвячених розгляду проблеми дитячої агресивної поведінки та методам її подолання; авторський проект (мобільний додаток); алгоритм дій в ситуаціях дитячої агресії, аутоагресії; практична перевірка ефективності алгоритму дій в ситуаціях дитячої агресії, аутоагресії засобами мобільного додатку.

Ключові слова: дитяча агресивність, агресивна поведінка, психологічна просвіта.

Рядченко Тетяна,

магістрантка спеціальності

«Психологія», освітня програма

«Психологія»

Науковий керівник:

Макарчук Наталія Олексіївна,

д.психол.н., с.н.с.

ОНЛАЙН ТЕХНОЛОГІЯ ДІАГНОСТИКИ ТА НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДОПОМОГИ КРИЗОВИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку цивілізації людина досягла значних успіхів у різних сферах життєдіяльності. Але із найдавніших часів і до наших днів вона не позбавлена переживання кризових станів, що можуть негативно позначатися на її можливостях, погіршувати працездатність та слугувати причиною виникнення психосоматичних розладів і порушень. Проте при правильному оцінюванні своїх переживань і знаходженні вивіреного рішення у кризових ситуаціях, кризові стани можуть бути

детермінантами розвитку та самовдосконаленню. Тож, формування психологічної грамотності особистості у сприйнятті та усвідомленні кризових ситуацій, їх різновидів і причин виникнення сприятиме ефективному проживанню та подоланню кризових станів.

Теорія криз, а також модель допомоги людям, які переживають кризу, відносно молода. Ф. Ліндемманн і Дж. Каплан дали початок дослідженню ефективного вирішення кризи, а також розроблення стратегій кризових інтервенцій і надання психологічної допомоги в середині ХХ ст. Їх послідовники розробили різноманітні моделі допомоги, головне завдання яких швидко подолати гострі переживанням, тривалість яких не перевищує 4-6 тижнів, та забезпечити відповідну емоційну підтримку.

Особливим середовищем консультації психолога дедалі частіше стають соціальні мережі. Існує кілька моделей, способів надання психологічної допомоги в Інтернеті. Ці способи визначаються залежно від потреб клієнта. Найчастіше пропонуються індивідуальне консультування або участь у форумі, який підбирається залежно від вікової категорії клієнта та його особистісних переваг.

Онлайн консультанти можуть допомогти людині розібратися в собі, працюють з неважкими психологічними травмами клієнтів, допомагають їм вирішувати конфліктні (складні) ситуації в їх житті та інше. Допомогти людині в Інтернеті, зуміти психологічно підтримати, знайшовши для цього потрібні слова і форми роботи з ним, досить складне завдання. Вагомого значення набуває освіта консультанта, оскільки запити до психологічного онлайн консультування не завжди є відповідними до тих складних життєвих ситуацій, які потребують нагального вирішення. Поряд з цим, від професійної коректності роботи психолога-консультанта, від його професіоналізму в наданні допомоги, залежить дуже багато чого в житті клієнта, що використовує психологічну консультацію в мережі Інтернет як останню надію у вирішенні наболілих проблем. Також від роботи консультанта, в кризовій ситуації клієнта, ймовірно, буде залежати подальша доля такого клієнта.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність діагностики та надання первинної консультативної допомоги у подоланні кризових станів за допомогою онлайн технологій.

Відповідно до мети формулюємо **завдання:**

1. На основі теоретико-методичного аналізу проблеми визначити особливості використання онлайн технологій для діагностики та надання первинної консультативної допомоги у подоланні кризових станів особистістю;
2. Виявити особливості онлайн діагностики та первинного консультування консультування кризових станів;
3. Визначити соціально-психологічні умови ефективності діагностики та надання первинної консультативної допомоги кризових станів за допомогою онлайн технологій;
4. Розробити та виявити дієвість діагностики та надання первинної консультативної допомоги за допомогою онлайн технологій.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних праць присвячених проблемі подолання кризових станів; визначення змісту і технології особливості діагностики та первинної консультації кризових станів засобами онлайн технологій; добір методик для діагностики кризових станів особистості; розроблення методики надання первинної консультативної допомоги подолання кризових станів; практична перевірка ефективності методика надання первинної консультативної допомоги подолання кризових станів.

Ключові слова: кризові стани, соціальні мережі (Інтернет мережі), консультування, онлайн-консультування.

Скакун Олег,
магістрант спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Сергеєнкова Оксана Павлівна,
д.психол.н., проф.

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОЯВУ МАЗОХІСТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ОСОБИСТОСТІ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. Проект присвячений вивченню та класифікації мазохістичних особистостей, йдеться про: фактори які впливають на формування, становлення та домінування мазохістичних тенденцій в організації особистості, способи виявлення деструктивних мазохістичних патернів поведінки та механізмів захисту, що превалюють у мазохістичних особистостей. За допомогою аналізу літератури, яка присвячена класифікації мазохістичних особистостей, ставиться на меті більш детальний аналіз та класифікація мазохістичних особистостей та розроблення тестових методик для більш точного виявлення деструктивних мазохістичних маркерів розвитку особистості у дитячому та підлітковому віці, які можуть стати причиною дезадаптивних патернів поведінки у юнацькому та дорослому віці.

Основне завдання роботи – розробити практичні рекомендації та особливості виховання дітей, які будуть направлені на мінімізацію підкріплення мазохістичних патернів поведінки особистості. Вагоме значення буде приділено пошуку нових, раніше невиявлених факторів, які впливають на розвиток мазохістичних варіацій у структурі особистості та перешкоджають гармонійному розвитку та становленні особистості у більш дорослому віці. Почуття провини, як раніше маловивчений фактор, складає основу емпіричного припущення дослідження. За допомогою аналізу розглядається можливість встановити взаємозв'язок почуття провини як фактора розвитку мазохістичних рис особистості під час сімейного виховання та онтогенезу особистості. Прояви дезадаптивних мазохістичних патернів поведінки пропонується вивчати у юнацькому віці, оскільки саме в цей період відбувається активна ієрархізація набутого досвіду та стає помітна дезадаптивна поведінка під час міжособистісної взаємодії індивіда. Перевага у вивченні розвитку мазохістичних рис особистості надається соціальним факторам розвитку особистості як детермінантам фіксованої реакції на фрустрацію до нав'язаного почуття провини у колі сімейного виховання.

Дослідженням мазохістичних особистостей займались З.Фрейд, Е. Фром, Н. Мак-Вільямс, О. Кернберг, Т. Мілон.

Мета роботи: теоретично вивчити фактори розвитку й формування мазохістичних рис особистості в юнацькому віці та розробити методику виявлення мазохістичних маркерів особистості.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. На основі теоретико-методичного аналізу проблеми визначити особливості формування та становлення мазохістичних рис особистості;
2. Описати генетичні та соціальні фактори які впливають на формування та становлення мазохістичних особистостей;
3. Визначити детермінанти прояву мазохістичних компонентів особистості у юнацькому віці;
4. Розробити методику виявлення дезадаптивних мазохістичних патернів поведінки.

Шляхами реалізації мети та завдання: аналіз наукових психологічних праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя формування та становлення мазохістичних особистостей; авторська методика виявлення мазохістичних патернів поведінки особистості; практична перевірка ефективності методики виявлення мазохістичних патернів поведінки особистості

Ключові слова: мазохістичні риси особистості, онтогенез, дезадаптивна поведінка, почуття провини.

Скуріхіна Альона,
магістрантка спеціальності
«Психологія», освітня програма
«Психологія»
Науковий керівник:
Сорокіна Олена Анатоліївна
к.психол. н., доц.

РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ МОЛОДИХ ВЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ТРЕНІНГОВОЇ ПРОГРАМИ «ВЧИТЕЛЬ МАЙБУТНЬОГО»

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції розвитку освіти передбачають швидкоплинність та високу необхідність змін. Агентами змін є педагоги, у тому числі молоді вчителі, які стикаються із складністю у здійсненні інноваційної діяльності в умовах старої системи.

Нині освітні трансформації активно впроваджуються на рівні законодавства: затверджено Концепцію розвитку освіти України на період 2015–2025 р., схвалено новий Закон України «Про освіту», затверджується новий Державний стандарт початкової загальної освіти; широко обговорюється проект Нової української школи. Вказані документи передбачають чимало суттєвих змін, до яких мають бути готові українські викладачі.

Готовність педагога до інноваційної діяльності забезпечується творчою спрямованістю, інноваційною обізнаністю та технологічною озброєністю в царині проблеми педагогічної інноватики, а в межах тренінгової роботи можливо створити умови для ефективного обміну інформацією між учасниками групи та підвищення мотивації до інноваційної діяльності завдяки механізму соціального наочіння.

Молоді вчителі, які працюють у школі до трьох років, стикаються із проблемами застарілої системи, яка важко піддається реформуванню і, в той же час, недостатнім досвідом, особливо у ситуаціях взаємодії з колегами, батьками та учнями. Тому одним із завдань тренінгової програми є оволодіння учасниками навичками партнерської взаємодії, стимулювання співробітництва вчителів.

Проблему розвитку вчителів у контексті освітніх змін вивчав Т. Гаскі, а також Д. Ловінгфосс. Умови для інновацій в освіті вивчали В. Гоатлі та П. Джонстон. Також актуальними є результати дослідження А. Бандури щодо проблеми самоефективності вчителя та соціального наочіння і праці Дж. Кобб щодо змін у сучасній освіті. Досвід розробки інноваційних процесів в освіті вивчала Н. Юсуфбекова, О. Гура та І. Дичківська. Готовність до змін та формування компетентності саморозвитку особистості педагога досліджували В. Міляєва, Ю. Бреус, С. Горобей та інші.

Мета роботи: на основі теоретичного і емпіричного дослідження розробити тренінгову програму для розвитку готовності молодих вчителів до інноваційної діяльності.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми визначити особливості готовності молодих вчителів до інноваційної освітньої діяльності;

2. Емпірично дослідити особливості готовності молодих вчителів до інноваційної діяльності;

3. Розробити і апробувати тренінгову програму для розвитку готовності молодих вчителів до інноваційної діяльності в умовах української середньої загальноосвітньої школи.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних та педагогічних праць, присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя готовності педагогів до інноваційної діяльності; визначення змісту готовності до інноваційної діяльності та аналіз існуючих технологій її розвитку; метод фокус-групи та опитувальники для діагностики адаптації молодих педагогічних працівників та готовності до змін; авторська тренінгова програма для розвитку компетентностей педагогічних працівників, необхідних для здійснення інноваційної діяльності.

Ключові слова: готовність до інноваційної діяльності, педагогічні працівники, молоді вчителі, агенти змін, тренінгова програма.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Бондаренко Олексій,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Лях Тетяна Леонідівна,
к.пед.н., доц.

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Актуальність дослідження. Специфіка волонтерського руху в Україні полягає у тому, що найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у соціальній сфері, є студентська молодь. Участь соціально активних молодих людей у волонтерському русі дає їм змогу зробити особистий внесок у розв'язанні соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проектах і програмах соціальної спрямованості.

В Україні майже при кожному вищому навчальному закладі діють волонтерські групи. У мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді волонтери є активними помічниками соціальних працівників. Окрім того, функціонує ряд недержавних організацій, які сприяють активізації громадської діяльності шляхом розвитку волонтерського руху, спрямованого на залучення населення до суспільно-корисної роботи на добровільних засадах у благодійних, громадських, державних та бізнесових організаціях, для допомоги в розв'язанні чисельних соціальних проблем (Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», Благодійний фонд «Центр волонтеріату «Добра воля», Всеукраїнська молодіжна організація «Соціальна ініціатива», Всеукраїнська асоціація молодіжного співробітництва «Альтернатива-В», Український форум благодійників тощо).

Роль волонтерської діяльності визнана на державному рівні, що знаходить своє підтвердження в окремих законодавчих документах, зокрема у Законах України «Про волонтерську діяльність», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», в яких праця волонтерів визначається як необхідна та суспільно корисна.

Необхідно відзначити, що питання виховання соціальної активності особистості завжди були в центрі уваги педагогів. Актуальні сьогодні ідеї про виховання громадської активності підростаючих поколінь ми знаходимо в працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького. Сучасні теоретико-методологічні підходи до розвитку соціальної активності молоді отримали обґрунтування в роботах Т. Веретенко, Б. Вульфою, Р. Литвак.

Різні аспекти організації волонтерської діяльності знаходимо у працях О. Безпалько, З. Бондаренко, Р. Вайноли, Т. Журавель, Н. Заверико, І. Звереві, А. Капської, О. Кузьменка, Г. Лактіонової, Т. Лях, В. Петровича, Ю. Полішука, Н. Романової, С. Савченка, К. Сергєєвої, Т. Спіріної, Н. Тимошенко, С. Толстоухової, С. Харченка.

Аналіз багаторічного досвіду волонтерства подано у роботах зарубіжних авторів: Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б. Левайн, Р. Лінча, С. Маккарлі, М. Мерріл, К. Навартнам, М. Нуланд.

Мета дослідження: визначити зміст, форми й методи підготовки студентів до волонтерської роботи у різних соціальних інституціях.

Завдання:

1. Визначити передумови виникнення волонтерського руху в Україні та наукові підходи до класифікації волонтерів;

2. Розкрити зміст і напрями волонтерської роботи студентів у вищих навчальних закладах, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і громадських організаціях;

3. Здійснити аналіз технологій підготовки студентів до волонтерської роботи у вищих навчальних закладах, державних та недержавних організаціях України;

4. Розробити та впровадити програму підготовки студентів до волонтерської роботи у вищих навчальних закладах, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і недержавних організаціях.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження, визначення змісту, напрямів роботи, технологій підготовки студентів до волонтерської роботи; класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу для аналізу типологій підготовки студентів-волонтерів; анкетування, статистичні методи для здійснення якісного та кількісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерський рух, студенти.

Войналович Тетяна,
магістранка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Веретенко Тетяна Григорівна,
к.пед.н., проф.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. Булінг в підлітковому середовищі сьогодні є розповсюдженим явищем. За даними соціологічних досліджень майже кожна друга українська дитина стикнулася з булінгом. Будь-яка дитина несподівано для себе може опинитись у ситуації, коли її ображають, висміюють або бойкотують, або ж навпаки, може сама приєднатись до тих, хто знущається над іншою людиною чи просто спокійно спостерігає за дією насильства. Більшість підлітків зазначили, що вони не знають як себе поводити в такій ситуації.

Існує ряд міжнародних правових документів, які спрямовані на подолання насильства та захист дітей: Декларація прав дитини, Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».

У статті 16 Конвенції про права дитини зазначено, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя. Спираючись на статтю 19 цієї ж Конвенції держава має вжити всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітних заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насилля. Також в Конвенції ООН «Про права дитини» наголошується на тому, що соціалізація дитини має бути спрямована на розвиток особи, її талантів, розумових та фізичних здібностей, а головне - на виховання поваги до прав людини.

Для дітей є важливим спілкування з однолітками. Значну роль в житті дитини відіграє соціум, де дитина проводить багато часу. В підлітковому середовищі діти знаходять нових друзів, навчаються спілкуватись та формуються як особистості. Але цькування є серйозною соціальною проблемою, яка назавжди може покалічити душу й перетворити щасливе дитинство на справжнє пекло. На жаль, булінг розповсюджений у найближчому оточенні підлітків.

Міністерство юстиції провело дослідження з метою визначити скільки дітей піддаються насильству в шкільному середовищі. Результати анкетування показали, що в Київській області приниження у школі зазнає половина опитаних школярів, у Закарпатській області - 45%, а в Одесі більша частина школярів були свідками або жертвами булінгу. Чернівецькі школярі (48%) хоч раз у житті зазнавали психологічного насильства, фізичного насильства - 27%, економічного насильства - 12% й сексуального - 8% опитаних.

Проблемі подолання та профілактики булінгу у шкільному та підлітковому середовищі присвячені роботи І. Р. Гайдамашко “Технології профілактики третирування у шкільному середовищі”, І. Л. Романенко “Подолання жорстокого поводження з дітьми в шкільному середовищі”, А. А. Губко, В. О. Стремецька, Г. О. Алексеєнко “Булінг у підліткових шкільних колективах”, Ю. Б. Савельєв і Т. М. Салата “Виключення і насильство: чи існує булінг в українських школах”. Причини та наслідки явища булінгу висвітлювали у своїй роботі А. С. Король та М. В. Воронцов “Профілактика та подолання булінгу у закладах освіти”. Дослідники зазначають, що булінг може бути фізичним, психологічним, економічним, сексуальним і кібербулінгом.

Великий внесок у теорію подолання булінгу здійснили зарубіжні дослідники: Д. Таттун, Д. Ольвейс, Д. Томпсон, Р. Лейн, К. Арора. Наслідкам й психологічним особливостям присвятили свої дослідження вітчизняні та російські дослідники: В. Р. Петровець “Проблеми булінгу в сучасному освітньому середовищі”, О. О. Барліт “Шкільний булінг у сучасному освітньому середовищі”, А. А. Богавер та К. Д. Холомов “Булінг як об'єкт дослідження й культурний феномен”, В. С. Собкін та М. М. Смилова “Булінг в стінах школи і вплив соціокультурного контексту”.

Таким чином, проблема булінгу у підлітковому середовищі, причини виникнення, наслідки та психологічні особливості, профілактика та подолання є предметом дослідження психологів, соціологів, педагогів, соціальних працівників України та зарубіжжя.

Мета: теоретично обґрунтувати та розробити профілактичну програму щодо попередження булінгу в підлітковому середовищі та експериментально її перевірити.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність та особливості булінгу серед підлітків;
2. Визначити можливості громадської організації "Ла Страда - Україна" щодо запобігання булінгу в підлітковому середовищі;
3. Розробити програму щодо попередження булінгу в підлітковому середовищі;
4. Експериментально перевірити розроблену програму з попередження булінгу в підлітковому середовищі.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є аналіз наукової літератури з метою визначення основних наукових підходів до профілактики булінгу в підлітковому середовищі; визначення стану превенції дитячого насильства в загальноосвітніх навчальних закладах; синтез, узагальнення, систематизація, анкетування, інтерв'ювання, індивідуальні бесіди для визначення рівня обізнаності підлітків щодо булінгу у підлітковому середовищі; розроблення програми, спрямованої на попередження булінгу серед підлітків; кількісно-якісний аналіз результатів формуального експерименту для оцінки ефективності програми.

Ключові слова: булінг, насильство, підліткове середовище, діти, підлітки, попередження.

Гайдук Валерія,
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Клішевич Наталія Анатоліївна,
к.пед.н., доц.

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Актуальність дослідження. Непередбачувана та неочікувана агресія проти України, окупація частини території, військовий конфлікт та бойові дії стали частиною повсякденного життя. Сьогодні Україна переживає складний період у своїй історії. За даними ОБСЄ в Україні перебуває понад 5 млн. мігрантів. До них останнім часом приєднуються біженці та внутрішньо переміщені особи.

Наслідком окупації та війни стали близько півтора мільйона вимушених переселенців з Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей, яких називають внутрішньо переміщеними особами.

За дослідженням Громадської організації «Ла Страда - Україна», яке проводилось в 2016 році, серед внутрішньо переміщених осіб 66% дорослого населення – це жінки, 32% дітей. Внаслідок вимушеної міграції загострюється низка соціальних, політичних, психологічних проблем. Оскільки переживання стресу від перебування в зоні військового конфлікту, переселення, пристосування до нових умов перебування може негативно вплинути на розвиток особистості, психічне і фізичне здоров'я.

Внутрішньо переміщені особи можуть відчувати ізольованість і не сприйняття зі сторони приймаючої громади. Це є перешкодою для побудови нових стосунків, працевлаштування за місцем переселення. Часто їм доводиться змінювати життєві орієнтири та набувати нових як професійних, так і соціальних навичок. Це актуалізує потребу у соціально-професійній адаптації вимушених переселенців у місцях їхнього тимчасового поселення.

Питання соціального захисту громадян, які переміщуються із зони збройного конфлікту, регулюється Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Постановами Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб», «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг», «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам».

Серед ключових засад адаптації внутрішньо переміщених осіб на перших позиціях перебувають, безумовно, соціально-економічні чинники, які формують позитивний мотив до участі в суспільно-політичному житті. Поряд з цим, украй важливим, якщо не головним, є завдання щодо стимулювання зазначених осіб до повернення на місця постійного проживання, соціальної та професійної адаптації. Пріоритетними напрямками соціально-професійної адаптації внутрішньо переміщених осіб є відновлення їх соціального статусу і формування позитивних установок щодо соціальної та професійної діяльності.

Наукові дослідження, присвячені проблемі адаптації внутрішньо переміщених осіб стали предметом аналізу відомих учених, зокрема: О. Балакіревої, Т. Доронюк, К. Левченко, Л. Ковальчук, В. Середи, Т. Старинської, О. Міхєвої та ін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність комплексної програми соціально-професійної адаптації внутрішньо-переміщених осіб.

Відповідно до мети було визначено **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати наукові та науково-методичні джерела щодо соціально-професійної адаптації внутрішньо переміщених осіб;
2. Охарактеризувати соціально-психологічний портрет внутрішньо переміщених осіб;
3. Розглянути існуючу практику соціальної роботи громадських організацій з внутрішньо переміщеними особами щодо їх соціально-професійної адаптації;
4. Визначити мотивацію внутрішньо переміщених осіб до соціально-професійної адаптації у Громадській організації «Ла Страда - Україна»;
5. Розробити комплексну програму соціально-професійної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: узагальнення теоретичних даних; аналіз наукових, соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних джерел; порівняння; синтез; контент-аналіз нормативно-правових документів для узагальнення основних напрямів діяльності громадських організацій щодо сприяння соціально-професійній адаптації внутрішньо переміщених осіб; систематизація, порівняння – для виокремлення специфіки соціально-професійної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Громадських організаціях; включене неформалізоване спостереження; опитування; анкетування; глибинне інтерв'ю фахівців, які є внутрішньо переміщеними та працюють в громадській організації; методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: соціально-професійна адаптація, внутрішньо переміщені особи, громадські організації.

Киришун Наталія,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Степанова Олена Анатоліївна,
к.пед.н., доц.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ СЕРЕД МОЛОДІ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Актуальність дослідження. Торгівля людьми у сучасному світі є одним із найжорстокіших масових порушень прав і свобод людини. Це негативне явище полягає в посяганні на невід'ємні права людини – право на повагу, на свободу та особисту недоторканість, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право на життя.

Залучення до експлуатації молоді часто відбувається через низький рівень поінформованості щодо можливих ризиків та призводить до того, що вони досить легко стають жертвами торгівлі з тяжкими наслідками. Україна як держава, що приєдналася до процесу протидії торгівлі людьми, визначивши цю проблему як загрозу національній безпеці, порушення прав людини та кримінальний злочин має активізувати профілактичну роботу з уразливими групами населення. До такої категорії належать і студенти професійно-технічних навчальних закладів.

Нормативно-правовою базою розробки та проведення профілактичних програм з протидії торгівлі людьми є Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року.

За даними дослідження, проведеного на замовлення МОМ, понад 230 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі. Дані досліджень Міжнародної організації з міграції (2007 р.- червень 2017 р.) щодо рівня освіти осіб постраждалих від

торгівлі людьми свідчать, що найвищий показник, а саме 49%, це випускники професійно-технічних навчальних закладів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в них певною мірою висвітлено: специфіку профілактики негативних явищ серед молоді (О. Вакуленко, Т. Журавель, Н. Заверико, Т. Лях, Н. Максимова, Т. Спіріна та ін.); організаційно-методичні основи діяльності соціального педагога у навчальних закладах (С. Архипова, Л. Нікітіна, В. Петрович, В. Шульга та ін.); методологічні питання протидії торгівлі людьми (С. Акімов, Ю. Александров, П. Андрушко, О. Бандурко, П. Власова та ін.); нормативно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми (В. Грохольський, С. Гусаров, О. Дульський, М. Орлеан та ін.).

Останніми роками в Україні захищено низку дисертацій, що розглядають проблему торгівлі людьми з різних аспектів: В. Турок «Соціально-економічні наслідки та механізми протидії торгівлі людьми», А. Орлеан «Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми», Н. Лукач «Концептуальні засади та інституційні механізми протидії глобальній проблемі торгівлі людьми» та інші.

Однак, попри ґрунтовність наукових робіт, значне коло питань стосовно соціальної профілактики торгівлі людьми серед молоді залишається недостатньо розглянутою. Висока соціальна значущість проблеми зумовила вибір теми дослідження: «Соціальна профілактика торгівлі людьми серед молоді в професійно-технічних навчальних закладах».

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу змісту, методологічних засобів та прийомів соціальної профілактики торгівлі людьми серед молоді як напрямку діяльності державних, неурядових організацій розробити профілактичну програму з протидії торгівлі людьми для студентів ПТНЗ та експериментально перевірити її результативність.

Відповідно до мети були визначено такі **завдання:**

1. Здійснити аналіз поняття «торгівля людьми» та виявити причини та форми прояву такого соціального явища;
2. Проаналізувати стан сучасного законодавстві у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми;
3. Здійснити аналіз суб'єктів соціальної профілактики торгівлі людьми та їх взаємодії;
4. Дослідити рівень обізнаності студентів ПТНЗ щодо проблеми торгівлі людьми та шляхів її уникнення;
5. Розробити профілактичну програму «Як не стати товаром?» та перевірити її результативність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних, соціально-педагогічних праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя соціальної профілактики торгівлі людьми; порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних, за допомогою яких обґрунтовано соціально-педагогічні засади профілактики торгівлі людьми; діагностичні методи (авторська анкета для виявлення рівня обізнаності студентів ПТНЗ щодо проблеми торгівлі людьми та шляхів її уникнення); експеримент: констатувальний, формувальний, що застосовані з метою діагностики покращення рівня обізнаності молоді із сутністю проблеми; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: соціальна профілактика, торгівля людьми, соціальна профілактика торгівлі людьми, первинна профілактика, молодь, студенти професійно-технічних навчальних закладів.

Клименко Тетяна,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Денисюк Олена Миколаївна
к.пед.н., доц.

КОНСУЛЬТАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА НА ТЕЛЕФОНІ ДОВІРИ

Актуальність дослідження. В сучасному суспільстві людина стикається з різноманітними стресовими ситуаціями, ускладнюються стосунки з оточуючими, загострюються внутрішні суперечності, стають нестерпними переживання. Нерідко перед особистістю постають проблеми, які важко вирішити власними зусиллями. Проте люди не бажають звертатися до відповідних служб за допомогою, оскільки бояться бути осудними або ж бажають залишатися анонімними. Одним із механізмів допомоги людині адаптуватися в умовах сьогодення та вийти із складної життєвої ситуації є можливість отримати консультацію на "Телефоні Довіри". Телефонне консультування є однією із форм роботи, у процесі якої соціальний працівник допомагає клієнтові проаналізувати і зрозуміти сутність його складної життєвої ситуації, пропонує різноманітні варіанти, які можуть бути використані для розв'язання проблеми та налагодження більш гармонійних стосунків із соціальним оточенням.

Консультування як процес є предметом дослідження різних галузей наук і сфер людської діяльності. Особливості соціального консультування розкрили в своїх працях І. Грига, М. Гуліна, В. Лютий, Т. Семігіна. Соціально-педагогічні аспекти консультування досліджували Л. Завацька, А. Капська, Г. Раковська, В. Сорочинська, Т. Шишковець. Основи телефонного консультування у своїх працях розкривають Н. Горішна, О.Пожидаєва, Л. Тюптя. Науковці доводять об'єктивну необхідність дітей та молоді у відповідних послугах, спроможністю телефонних консультантів стимулювати внутрішні резерви особистості щодо формування активної життєвої позиції до самовизначення, самозахисту та розв'язання наявних соціальних проблем.

Питання консультативної діяльності соціального працівника на "Телефоні Довіри" є, на наш погляд, недостатньо вивченим, тому сучасна наука та практика потребує додаткових напрацювань в цьому напрямку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості консультативної діяльності соціального працівника на "Телефоні Довіри", розробити методичні матеріали для майбутніх соціальних працівників з актуальних проблем телефонного консультування дітей.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо консультативної діяльності соціального працівника на "Телефоні Довіри";
2. Схарактеризувати проблеми та потреби дітей, які звертаються на "Телефон Довіри";
3. Проаналізувати досвід ГО "Ла Страда - Україна" щодо консультативної діяльності соціального працівника на Національній дитячій "гарячій" лінії;
4. Розробити методичні матеріали для майбутніх соціальних працівників з актуальних проблем телефонного консультування дітей.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є аналіз наукової і методичної літератури, робіт вітчизняних і зарубіжних авторів з питань телефонного консультування соціального працівника на "Телефоні Довіри"; інтерв'ю та анкетування консультантів

"Телефоні Довіри" з метою вивчення особливостей здійснення консультативної діяльності соціального працівника, виявлення проблем та потреб дітей, які звертаються на "Телефон Довіри"; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих результатів.

Ключові слова: консультативна діяльність, телефон довіри, телефонне консультування.

Костенко Ганна,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Журавель Тетяна Василівна,
к.пед.н.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА РАНЬОГО МАТЕРИНСТВА ТА БАТЬКІВСТВА СЕРЕД СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. За даними Міністерства охорони здоров'я в Україні станом на 2016 рік офіційно зафіксовано 5700 осіб, які народили у віці 15–17 років. Результати опитування учнівської молоді, яке проводилося у 2014 році, свідчить про те, що до 76,2% 17-річних хоча б один раз в житті вживали алкоголь і 15,7% 17-річних повідомили про те, що вживали наркотики хоча б раз у житті; це ті фактори, які підвищують ймовірність ризикованої статевої поведінки.

Також за даними багатьох досліджень середній вік вступу підлітків у статеве життя припадає на 14–15 років, окрім того, вони не використовують контрацепцію (зокрема, презервативи), що значно підвищує ризик незапланованої вагітності. Вагітність та народження дітей в підлітковому віці має певні наслідки: фізичні – тяжкі, часто травматичні пологи, зменшення або унеможливлення подальших вагітностей, патологічний процес розвитку плоду, різного характеру проблеми зі здоров'ям у новонародженого в результаті недостатньої підготованості організму матері до виношування та народження; психологічні – емоційний холод неповнолітніх батьків до дитини, зменшення або повна відсутність бажання мати дітей в майбутньому; соціальні – виховання дітей у неповних сім'ях, труднощі у створенні сім'ї в майбутньому через попередній досвід або/та наявність дитини у молодій дівчини/хлопця, часто у неповнолітніх батьків виникають проблеми із вихованням дитини через незнання чи просто не бажання це робити, в результаті, діти виростають “самі по собі”, мають схильність до девіантної поведінки, повної відмови від новонароджених або неналежного їх догляду, що наслідком може мати соціальне сирітство.

Однією з причин того, що молодь наражається на ризик є брак або ж відсутність коректної інформації про сексуальне та репродуктивне здоров'я. Проте деяку кваліфіковану допомогу, в тому числі й інформаційну, підлітки можуть отримати в Клініках, дружніх до молоді. На базі цих установ є комплекс безкоштовних медичних послуг, а також проводиться просвітницька діяльність стосовно репродуктивного здоров'я. Саме завдяки підвищенню рівня обізнаності щодо наслідків ризикованої поведінки, особливостей збереження сексуального та репродуктивного здоров'я можна суттєво зменшити рівень поширення ризикованої поведінки, зокрема раннього початку статевого життя, невикористання засобів контрацепції тощо. Якщо рівень обізнаності підлітків не збільшити, відповідно, збільшуватиметься кількість підліткових абортів, проблем із здоров'ям (інфекції, що передаються статевим шляхом, ВІЛ-інфікування тощо). Окрім того, через те, що підлітки не завжди звертаються до медичних установ, коли вони досягнуть репродуктивно активного

віку фізично і соціально, не вилікувані раніше хвороби можуть негативно позначитися на демографічній ситуації в країні в цілому.

Питання профілактики раннього материнства та батьківства серед старших підлітків порушували такі пострадянські дослідники, як О. Бялик, С. Голод, І. Кон, О. Марущенко, О. Плахотнік, А. Тьомкіна. У педагогіці питання досліджували такі вчені, як: В. Беспалько, О. Кондратюк, В. Кравець, Т. Кравченко, В. Крутецький, О. Кузнецова, А. Нагорна, В. Федяєва, А. Юхименко. З медичної точки зору питання вагітності в ранньому віці та її профілактики підіймали такі дослідники: О. Андрієць, В. Астахов, В. Бойко, Ю. Парашук, П. Плахтій. У контексті соціальної роботи: Р. Богатирьова, Б. Венцовський, І. Вовк, Б. Ворник, О. Вороненко. Водночас, питання репродуктивного і статевого здоров'я та виховання підлітків, зокрема первинної профілактики раннього материнства та батьківства, з огляду на їх високу соціальну значущість та в умовах Клініки, дружньої до молоді, потребують додаткових розвідок.

Мета роботи: на основі теоретичного аналізу особливостей соціальної профілактики раннього материнства та батьківства серед старших підлітків розробити та впровадити в умовах Клініки, дружньої до молоді, комплексну профілактичну програму, а також перевірити її ефективність.

Відповідно до мети формулюємо **завдання:**

1. Охарактеризувати явище раннього материнства та батьківства як соціальну проблему;
2. Розкрити поняття первинної соціальної профілактики раннього материнства та батьківства старших підлітків;
3. Здійснити аналіз завдань та змістових складових програм первинної соціальної профілактики раннього материнства та батьківства старших підлітків;
4. Визначити зміст, форми та методи первинної соціальної профілактики раннього материнства та батьківства старших підлітків;
5. Розробити та впровадити комплексну програму профілактики раннього материнства та батьківства серед старших підлітків в умовах Клініки, дружньої до молоді, а також перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань є: аналіз наукових праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення поняття раннього материнства та батьківства та особливостей первинної соціальної профілактики раннього материнства та батьківства старших підлітків; аналіз і визначення змісту та технологій реалізації програм первинної профілактики раннього материнства та батьківства старших підлітків; опитування за допомогою авторської анкети задля виявлення рівня поінформованості та установок старших підлітків щодо особливостей раннього материнства та батьківства до та після впровадження комплексної програми; кількісна обробка даних та визначення отриманих результатів під час експерименту.

Ключові слова: первинна соціальна профілактика, раннє материнство та батьківство, підлітки, Клініка, дружба до молоді.

Паламарчук Анастасія,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Тимошенко Наталія Євгенівна,
к.пед н.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ВЖИВАЮТЬ ПСИХОАКТИВНІ РЕЧОВИНИ

Актуальність дослідження. В умовах суспільних перетворень в Україні, формування соціальної відповідальності підлітків, які вживають психоактивні речовини має важливе значення в процесі розвитку громадянського суспільства.

Нині переважна частина підлітків зростає в середовищі, яке негативно впливає на формування соціальної відповідальності щодо вживання психоактивних речовин. В підлітковій субкультурі прослідковуються такі особливості, як: переміщення вживання психоактивних речовин від груп ризику до дітей із благополучних родин; наявність моди на вживання психоактивних речовин серед однолітків; розширення спектру психоактивних речовин, які вживають підлітки.

Наведені тенденції свідчать про низький або взагалі відсутній рівень соціальної відповідальності у підлітків, що є серйозною небезпекою для подальшого розвитку підростаючого покоління.

Наразі в Україні встановлено високий рівень вживання психоактивних речовин серед підлітків, про що свідчать результати дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту «Опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD». Визначено, що 11,3 % учнів мають досвід вживання будь-яких наркотичних або алкогольних речовин у віці 12-17 років (серед хлопців – 15,4 %, серед дівчат – 7,9 %).

Проблема соціальної відповідальності підлітків розглядалася у дослідженнях таких вчених: А. Бейн, Д. Берштайн, Г. Васянович, А. Макаренко, К. Огієнко, А. Оріхівський, А. Плахотний, В. Полякова, М. Савчич, М. Сметанський, В. Сухомлинський, В. Томашева, В. Хомич, В. Шусть та ін.

У наукових дослідженнях спостерігається виділення самостійних напрямів щодо соціальної відповідальності - це особистісні якості, яку необхідно формувати у підростаючого покоління (С. Борисова, Н. Борцова, Г. Васянович, М. Сметанський); моральної категорії (Л. Колберг, Ж. Піаже, Ж.-П. Сартр, Х. Хекхаузен); співвідношення свободи та відповідальності (К. Абульханова-Славська, А. Плахотний); правова відповідальність (Н. Фокіна); економічна відповідальність (І. Жиглей, І. Журовська, С. Мельник, О. Новікова); співвідношення особистої та соціальної відповідальності (А. Адлер, А.Бейн, Л. Берковіц, І. Бех, К. Луттерман, Р. Мей, Ж. Піаже, В. Розанова, Д. Роттер, А. Саприкін).

Особливостями соціальної роботи з підлітками, які вживають психоактивні речовини займалися вчені: Е. Анопрієнко, Н. Відерман, Т. Воробйова, А. Галагузов, Н. Гусева, Т. Журавель, Ж. Пархоменко, В. Самусь, Н. Сирота, О. Соловійова, Н. Строева, І. Хажиліна, А. Ялтонська.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових досліджень з даної проблематики, феномен формування соціальної відповідальності у підлітків, які вживають психоактивні речовини залишається недостатньо розглянутим, що і обумовило вибір теми нашого магістерського дослідження.

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу особливостей формування соціальної відповідальності у підлітків, які вживають психоактивні речовини розробити та впровадити комплексну програму «Зроби свій вибір» у ВБО «Конвіктус Україна» та перевірити її ефективність.

Відповідно до мети були визначено такі **завдання:**

1. Охарактеризувати на основі теоретичного аналізу наукових джерел сутність соціальної відповідальності як соціального явища;
2. Розкрити особливості поведінки підлітків, які вживають психоактивні речовини;
3. Здійснити аналіз досвіду практичної діяльності ВБО «Конвіктус Україна»;
4. Визначити стан готовності підлітків, які вживають психоактивні речовини до соціальної відповідальності;
5. Розробити та впровадити комплексну програму «Зроби свій вибір», спрямовану на формування соціальної відповідальності у підлітків, які вживають психоактивні речовини, в рамках проекту молодіжний клуб «StreetPower» у ВБО «Конвіктус Україна» та перевірити її дієвість.

Шляхами реалізації мети та завдань даного дослідження є узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних джерел, порівняння, синтез – присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя щодо поняття «соціальна відповідальність»; систематизація, порівняння – для виокремлення форм та методів роботи з підлітками, які вживають психоактивні речовини, з метою визначення можливості формування соціальної відповідальності з використанням комплексної програми «Зроби свій вибір» в процесі її впровадження; кількісно-якісний аналіз результатів комплексної програми «Зроби свій вибір» для оцінки ефективності дослідження; включене неформалізоване спостереження; анкетування підлітків, які вживають психоактивні речовини, для виявлення особливості ставлення до проблеми соціальної відповідальності; проведення фокус-групи для визначення модулів комплексної програми «Зроби свій вибір», які цікавлять підлітків; опитування студентів-бакалаврів для охарактеризування змістово-технологічного забезпечення підготовки комплексної програми «Зроби свій вибір» для формування соціальної відповідальності у підлітків, які вживають психоактивні речовини; *методи математичної статистики* з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: соціальна відповідальність, підлітки, які вживають психоактивні речовини, психоактивні речовини.

Раделицька Ірина,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»

Науковий керівник:
Тимошенко Наталія Євгенівна,
к.пед.н.

ФАНДРАЙЗИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Актуальність дослідження. Наразі Україна перебуває у стані активного соціально-політичного розвитку, орієнтуючись на інтеграцію до Європейського співтовариства. Держава змушена відповісти на ряд викликів, які стосуються реформування економічної,

соціальної, політичної та інших сфер діяльності суспільства, враховуючи складну геополітичну ситуацію, а також зміну політичного істеблiшменту провідних країн світу.

Очевидним є той факт, що в Україні стрімко зростає обсяг суспільних ініціатив. На фоні цього створюються нові проекти та програми, які є необхідними для покращення життя соціуму: підвищення рівня якості життя відповідно до європейських стандартів. Тож неурядові організації беруть на себе функції впровадження суспільних ініціатив та здійснюють соціальну роботу. Завдяки своїй мобільності та сучасності неурядові організації швидше, ніж державні інституції, реагують на нові потреби суспільства. Здійснення фандрайзингу в практиці неурядових організацій сприяє реалізації соціально значущих та науково-дослідних проектів шляхом забезпечення їх необхідними ресурсами.

Питання розвитку фандрайзингу досліджувати як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: А. Авраменко, Т. Артем'єва, Л. Бадилевич, А. Балашова, О. Башун, О. Березін, Дж. Дуглас, О. Комаровський, О. Корінцева, С. Куц, Т. Крупський, Р. Краплін, К. Карлсон, Г. Тульчинський, Л. Золотова, Ф. Хоу, О. Чернявська, І. Мінгазутдінова, В. Снігульська, А. Соколова, Р. Хачатуров, Є. Холостова, І. Халій, О. Шниркова, Н. Штика, Р. Ягутян та ін.

Однак, незважаючи на ґрунтовність наукових досліджень, діяльність соціальних працівників, які здійснюють фандрайзинг не була об'єктом спеціального вивчення, а висвітлювалась фрагментарно. Саме тому в умовах сучасного розвитку третього сектору в центрі уваги перебуває потреба у підготовці кваліфікованих кадрів, які здійснюють фандрайзинг, володіють необхідними знаннями в цій сфері, техніками та навичками пошуку і залучення необхідних ресурсів для здійснення суспільної ініціативи.

Висока значущість вирішення неурядовими організаціями соціальних проблем та залежність ефективності здійснення соціальної роботи неурядовими організаціями відфандрайзингу, зумовила вибір нашого магістерського дослідження.

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу особливостей фандрайзингу у діяльності неурядових організацій розробити змістовно-технологічне забезпечення підготовки соціальних працівників до фандрайзингової діяльності.

Відповідно до мети були визначено такі **завдання:**

1. Охарактеризувати на основі теоретичного аналізу наукових та науково-методичних джерел сутність фандрайзингу;
2. Здійснити аналіз досвіду фандрайзингової діяльності неурядових організацій у національному та міжнародному аспектах;
3. Здійснити порівняльний аналіз роботи соціальних працівників з фандрайзингу як інструменту реалізації суспільних ініціатив неурядовими організаціями України;
4. Розробити та впровадити змістовно-технологічне забезпечення підготовки соціальних працівників з фандрайзингу у неурядових організаціях.

Шляхами реалізації мети та завдань даного дослідження є: узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних джерел, порівняння, синтез – присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя сутності фандрайзингу; систематизація, порівняння – для аналізу інструментів фандрайзингу; кількісно-якісний аналіз результатів для оцінки ефективності діяльності соціальних працівників з фандрайзингу у неурядових організаціях; інтерв'ю та анкетування соціальних працівників, які займаються фандрайзинговою діяльністю у неурядових організаціях; *методи математичної статистики* з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: фандрайзинг, фандрайзингова діяльність, неурядова організація, ресурси, суспільні ініціативи.

Рогозна Юлія,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»
Науковий керівник:
Журавель Тетяна Василівна,
к.пед.н.

ПІДВИЩЕННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність дослідження. Наразі економічна та соціальна сфера України перебувають у стані кризи, нерозвиненість інститутів громадянського суспільства призводить до відсутності механізму залучення підлітків та молоді до прийняття рішень на рівні громади і як наслідок – відсутність активності, ініціативності та розвитку лідерських здібностей, які б забезпечували самоствердження підлітків й молодої людини в сучасному суспільстві. За результатами багатьох досліджень, проведених в Україні, учні професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) визначаються однією з тих категорій учнівської молоді, якій притаманні найбільш ризиковані форми поведінки та яка бере найменшу участь у житті громади. Так, за даними «Європейського опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотиків» («European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs» – ESPAD) 2015 року, в Україні 83,4% підлітків мають досвід вживання алкогольних напоїв, 52,3% мають досвід паління, 11,3% мають досвід вживання наркотичних речовин. Відзначено, що значну роль у поширенні негативних явищ відіграє тип навчального закладу: серед учнів ПТНЗ після 9 класів це відсоток дорівнює 7,3%, серед ВНЗ I – II рівнів акредитації – 6,6%, а серед загальноосвітніх шкіл – 4%. Відповідно, питання підвищення лідерського потенціалу таких підлітків та молодих людей, а також залучення їх до суспільно корисної діяльності у громаді є надзвичайно актуальним. Адже, займати активну громадську позицію, вміти достойно презентувати себе, підтверджувати власну унікальність соціально прийнятним шляхом та протидіяти факторам ризику значно легше тим молодим людям, які здатні виконувати роль лідера. Таке завдання набуває особливої актуальності в Україні нині, в умовах військового і політичного конфлікту, поширення наркотизації та алкоголізації суспільства. У провідних країнах світу інструментом залучення підлітків до суспільно-корисної діяльності є неформальна освіта. Яка, у свою чергу, є платформою для розвитку необхідних якостей та компетенцій, реалізації та розкриття лідерського потенціалу підлітків.

Аналіз розвитку лідерського потенціалу у наукових працях, як проблеми дослідження відбувався в різних аспектах. Педагогічний аспект проблеми лідерства висвітлений у працях вітчизняних й зарубіжних педагогів (Д. Дьюї, О. Лозинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького), вони вивчали динаміку розвитку колективу, виховання лідерів та організацію самоврядування в учнівському колективі. Психологічний аспект проблеми лідерства досліджували Н. Белякова, Е. Лук'янчиков, О. Романовський, Н. Семченко та ін.

Проте проблема підвищення лідерського потенціалу учнів професійно-технічних навчальних закладів не була предметом спеціального дослідження, тому висока соціальна значущість проблеми зумовила вибір теми нашого магістерського дослідження.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей та факторів підвищення лідерського потенціалу підлітків, розробленні платформи неформальної освіти «Студії Розвитку» та експериментальній перевірці її ефективності.

Відповідно до мети формулюємо **завдання:**

1. Розкрити сутність поняття «лідерський потенціал особистості»;

2. Визначити критерії, показники та рівні розвитку лідерського потенціалу учнів ПТНЗ;
3. Охарактеризувати соціально-психологічні умови підвищення лідерського потенціалу учнів ПТНЗ;
4. Розробити і впровадити платформу неформальної освіти «Студії Розвитку» задля підвищення лідерського потенціалу учнів професійно-технічних навчальних закладів та експериментально перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: узагальнення теоретичних даних, аналіз, порівняння, синтез наукових праць, присвячених проблемі дослідження лідерського потенціалу учнівської молоді з метою накопичення науково-теоретичного підґрунтя для визначення особливостей, критеріїв та рівнів розвитку лідерського потенціалу учнів професійно-технічних навчальних закладів; розроблення платформи неформальної освіти, спрямованої на підвищення лідерського потенціалу учнів професійно-технічних навчальних закладів, кількісно-якісний аналіз її ефективності; включене неформалізоване спостереження, опитування учнів професійно-технічних навчальних закладів для визначення стану лідерського потенціалу; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих результатів.

Ключові слова: потенціал особистості, лідер, лідерство, лідерський потенціал особистості, лідери-волонтери, професійно-технічні навчальні заклади, неформальна освіта, освітня платформа.

Южанін Віктор,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна робота»

Науковий керівник:
Суліцький Вадим Володимирович,
к. психол. н. доц.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ В ЗОНІ АТО

Актуальність дослідження. На сьогодні стає зрозумілим, що Україна переживає чи не найтривожніші часи в новітній історії, що обумовлює цілу низку проблем у соціальному житті країни. Невизначеність перспектив майбутнього життя, зміна стереотипів життєдіяльності, дефіцит сприятливого соціального середовища для соціалізації особистості – все це є результатом нинішньої кризової ситуації в Україні. Визначені проблеми не можуть бути вирішені без системного втручання соціальних працівників, реалізація професійної діяльності яких спрямована на допомогу людям в означених процесах суспільного життя. Діяльність соціального працівника орієнтується на створення та підтримання умов для соціальної адаптації та соціалізації особистості.

Один із найважливіших важелів у побудові сильної армії – це соціальна робота з військовослужбовцями, оскільки вона надає сильний бойовий дух нашим захисникам, і, як казав Наполеон Бонапарт, – «воїн, який володіє високим бойовим духом – сильніший за трьох воїнів, які не мають цієї «зброї».

Варто відзначити, що особливістю соціальної роботи з військовослужбовцями є націленість на їх позитивний соціальний розвиток в сукупності з вирішенням суб'єктивних проблем особистості. Її головним завданням є – навчити людину самостійно вирішувати життєві проблеми, тобто адаптуватися до умов життя в соціальному середовищі.

Проблема соціалізації, після участі у бойових діях, є складною темою. Вона повинна розглядатися в межах соціального супроводження правового, психологічного та медичного забезпечення учасників АТО. Високий бойовий дух неможливий без всебічного комплексного захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. Це є одним із пріоритетів нашої держави.

Проаналізувавши наукову літературу з визначеної проблеми дослідження, нами було виявлено, що нині в українському суспільстві, на жаль, немає чітко визначеної системи соціальної діяльності з цією категорією військовослужбовців та їх родинами. Існуючі державні документи вказують на основні напрямки соціальної роботи, але не відповідають на запитання про їх механізми реалізації. Ось чому більшість прийнятих програм щодо учасників бойових дій у зоні АТО не працюють на практиці.

Ця ситуація пояснюється недостатньою соціальною орієнтацією державної соціальної політики, низьким рівнем фінансування соціальних програм, а також відсутністю кваліфікованих фахівців з соціальної роботи, що спеціалізовані за напрямом «Соціальна робота з військовослужбовцями».

Специфіка соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями розглядалася такими вченими, як: Андреева Т. І., Беденко-Зваридчук О. А., Дубровіна І.В., Куліков В.І., Легуша С.М., Максимова Н.Ю., Шипіцина Л.М. та ін.

Враховуючи актуальність цієї проблеми, темою дослідження обрана «Соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками бойових дій в зоні АТО».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити технології соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій в зоні АТО, зокрема, особливості соціального забезпечення та супроводження цих осіб і надання їм соціальних гарантій.

Завдання дослідження:

- розкрити поняття соціальної роботи у військах, її форми, завдання та функції;
- охарактеризувати особливості соціальної роботи з військовослужбовцями;
- дослідити особливості соціальної роботи з військовослужбовцями - учасниками АТО;
- розробити програму соціальної підтримки військовослужбовців.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових першоджерел, законодавчих та правових актів України, що стосуються учасників бойових дій в зоні АТО; порівняння, узагальнення, систематизація, опитування, статистичні методи якісної та кількісної обробки отриманих даних.

Ключові слова: військовослужбовець, бойові дії, соціальна робота, соціальне забезпечення, соціальне супроводження, соціальний захист, соціальна підтримка.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»

Буянов Родіон,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Лях Тетяна Леонідівна,
к.пед.н., доц.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ Й ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'ЯХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження. Світовою громадськістю насильство визнано одним із ключових моментів, які ставлять людину в залежне становище, завдає моральної шкоди, є перепорою на шляху подолання нерівності й дотримання людських прав. Безумовно, проблема насильства в сім'ї є досить гострою. Зазначимо, що насильство в сім'ї характерне не лише для України. Тема попередження сімейного насильства вже багато років знаходиться у центрі міжнародного обговорення, є предметом окремих наукових досліджень. Фундаментальні основи сучасних теорій насильства були закладені в дослідженнях А. Бандури, Л. Берковіц, Г. Блумера, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Л. Козера, К. Лоренца, А. Смолла, П. Сорокіна, Г. Тарда, З. Фрейда, Е. Фромма, М. Фуко та інших. Проблематики насильства як загальносоціального явища торкаються у своїх роботах Л. Герасіна, В. Губін, І. Даньшин, А. Ковальов, Л. Семенюк та інші. Феномен насильства в сім'ї, його чинники, сутність, наслідки, особливості подолання досліджували ряд зарубіжних (А. Бандура, Л. Берковіц, Л. Волкер, О. Волкова, Дж. Доллард, Д. Еліот, Н. Міллер, В. Сатір, Т. Сафонова, І. Фурманов, А. Харчев, О. Цимбал) та українських (В. Бондаровська, О. Кочемировська, К. Левченко, Н. Максимова, Ю. Онишко, Т. Цюман та ін.) науковців. Зміст та особливості соціально-педагогічної роботи з різними типами сімей, в тому числі і тих, де відбувається насильство, частково розглянуті в роботах В. Гончарова, Т. Журавель, Н. Заверико, І. Звереві, А. Капської, В. Петровича, В. Ролінського, І. Трубавіної, Н. Щербак.

Незважаючи на широкий науковий інтерес до проблеми насильства у сім'ї, її соціально-педагогічні аспекти, а також зміст соціально-педагогічної роботи щодо подолання цього явища залишаються недостатньо дослідженими.

Мета дослідження: визначити зміст та форми роботи соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу щодо попередження та подолання насильства над дітьми в сім'ї.

Відповідно до мети роботи були визначені *завдання:*

- схарактеризувати насильство як негативний прояв сімейної соціальної взаємодії;
- визначити та проаналізувати види насильства в сім'ях учнів загальноосвітніх навчальних закладів;
- з'ясувати роль різних соціальних інститутів у попередженні та подоланні жорстокої поведінки в сім'ї;
- проаналізувати змістовно-технологічне забезпечення соціально-педагогічної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі щодо попередження та подолання насильства над дітьми в сім'ях;
- розробити й апробувати корекційну програму формування дружнього ставлення батьків до дітей (дитини) в сім'ї, де мають місце прояви насильства.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної літератури; порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження; визначення змісту, напрямів роботи, технологій соціально-педагогічної роботи з профілактики та подолання насильства в сім'ї щодо дітей; класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу для розроблення корекційної програми з формування дружнього ставлення батьків до дітей (дитини) в сім'ї, де мають місце прояви насильства; анкетування, статистичні методи для здійснення якісного та кількісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: профілактика, насильство, види насильства, корекція, дитина, батьки, соціальний педагог, соціально-педагогічна робота, загальноосвітній навчальний заклад.

Власенко Катерина,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Денисюк Олена Миколаївна,
к.пед.н., доц.

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження. Разом з інтеграцією України до європейської спільноти в суспільстві відбувається процес впровадження європейських цінностей, в основі яких є рівність усіх людей, незалежно від їх соціального статусу та особливостей розвитку. Питання забезпечення доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами є одним з пріоритетів держави, про що зазначено в новому Законі України «Про освіту». Відповідно до Закону, для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами мають бути створені відповідні умови з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, забезпечено виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволення потреб таких осіб у сфері освіти. Впровадження інклюзивної освіти має ґрунтуватися на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Важливою умовою гармонійних стосунків у будь-якому колективі є толерантність. Процес формування толерантності слід розпочинати ще з дошкільного віку, оскільки цей період є сенситивним для формування особистості, засвоєння базових соціальних установок, налагодження різноманітних відносин з навколишнім світом. У старшому дошкільному віці у дітей формується система цінностей, відбувається чітке усвідомлення ними етичних норм та правил. Тому саме у цей період доцільно формувати у них толерантне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, як до особистостей з власними інтересами, здібностями й талантами, вступати з ними в контакт, взаємодіяти без примусу, виявляти повагу і довіру.

Проблему толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, сутність цього поняття досліджували А. Асмолов, С. Братченко, Ю. Терещенко. Наголошували на важливості формування толерантного ставлення до дітей, незалежно від їх особливостей, починаючи з дошкільного віку Ш. Амонашвілі, І. Бех, А. Богуш, О. Кoberник, Т. Кравченко, В. Кремень, В. Кузь, В. Маралов, А. Маслоу, Н. Побірченко, О. Пометун, І. Рогальська, В. Сітаров, О. Сухомлинська та ін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити програму формування толерантності дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання, експериментально перевірити її ефективність.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати сутність поняття толерантність;
2. Проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід формування толерантності дітей старшого дошкільного віку;
3. Розробити програму формування толерантності дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання;
4. Експериментально перевірити ефективність програми формування толерантності дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз психологічної, соціально-педагогічної, правової, соціологічної літератури з проблеми для з'ясування базових понять дослідження; класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу для аналізу досвіду формування толерантності дітей старшого дошкільного віку; інтерв'ю, анкетування, спостереження для здійснення кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, дитина старшого дошкільного віку, інклюзивне навчання, дитина з особливими освітніми потребами.

Курченко Тетяна,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Малков Дмитро Юрійович,
к.пед.н., доц.

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОЛІ БАТЬКІВ ВИХОВАНЦЯМИ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі в Україні проходить процес заміщення інституціональних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування сімейними формами виховання, але, не дивлячись на це, в нашій країні існує близько 600 інтернатних закладів різних типів, в тому числі і для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В умовах виховання в закладах інтернатного типу спостерігаються певні особливості формування цінностей у дітей, в тому числі сімейних. Як наслідок, це впливає на доросле життя вихованців шкіл-інтернатів і реалізацію їх як батьків. У Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.05.2006 р. № 263 зазначено, що діти молодих одиноких матерів-колишніх випускниць закладів виховуються у тих самих закладах, у яких перебували їхні матері. Станом на кінець 2016 року в Україні 71178 осіб є сиротами або позбавленими батьківського піклування і тільки 2963 дитини всиновлені за рік. Цей факт свідчить про велику кількість дітей, які перебувають в закладах інтернатного типу.

Сім'ю, як соціальний інститут, у якому відбувається формування особистості сім'янина, досліджували багато вчених в різних галузях: філософії (Н. Орлова, Л. Панкова, Т. Руденко, В. Ткачова та ін.); соціології (Ю. Гаспарян, С. Дармодехін, О. Здравомислова, Т. Медіна, А. Харчев та ін.); педагогіки (П. Лесгафт, А. Макаренко, В. Сухомлинський; С. Захаренко, В. Кравець, Д. Луцик та ін.); соціальної педагогіки (Т. Алексеєнко, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Мудрик, І. Трубавіна, С. Харченко, Є. Холостова та ін.); психології (С. Ковальов, М. Мушкевич, К. Седих, Ю. Сидорик, В. Целуйко та ін.). Фундаментальні дослідження в галузі підготовки молоді до сімейного життя були проведені вченими О. Зрітнева, В. Кравець, Л. Панкова, Х. Рахимзода та ін.

Педагогічні аспекти проблеми підготовки дітей-сиріт у державних закладах опіки до майбутнього сімейного життя знайшли відображення в дисертаційних дослідженнях російських науковців І. Горчакової, Н. Касьянової, Г. Сатаєвої, Г. Плясової. Психологічні аспекти готовності вихованців інтернатних закладів до створення сім'ї розкрито в дисертаційній роботі української вченої О. Кізь. Соціально-педагогічні аспекти підготовки дітей-сиріт в умовах інтернатного закладу до сімейного життя висвітлена в дисертаційному дослідженні Г. Хархан.

Аналіз наукових робіт засвідчив, що багато вчених займалися питанням підготовки вихованців шкіл-інтернатів до сімейного життя, але на разі відсутні ґрунтовні дослідження безпосередньо реалізації дорослих випускників шкіл-інтернатів соціальної ролі батьків, що і обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження: визначити шляхи реалізації соціальної ролі батьків випускниками шкіл-інтернатів.

Відповідно мети роботи визначені такі **завдання:**

1. Визначити різні наукові підходи до реалізації соціальної ролі батьків випускниками шкіл-інтернатів;
2. Охарактеризувати соціально-психологічний портрет вихованців шкіл-інтернатів;
3. Проаналізувати передумови проблеми реалізації соціальної ролі батьків вихованцями шкіл-інтернатів
4. Експериментально дослідити процес реалізації вихованцями шкіл-інтернатів соціальної ролі батьків;
5. Розробити тренінг для учнів шкіл-інтернатів з метою мінімізувати негативний вплив інституціональних форм виховання.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження. Реалізація мети та завдань передбачає ґрунтовний аналіз наукової літератури з теми дослідження, опитування вихованців шкіл-інтернатів з метою дослідження процесу реалізації ними соціальної ролі батьків та розроблення тренінгу для учнів шкіл-інтернатів з метою мінімізації негативного впливу інституціональних форм виховання.

Ключові слова: соціальна роль, батьківство, піклування, соціальне виховання, опіка, сім'я, підготовка до сімейного життя.

Драченко Альона,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Лях Тетяна Леонідівна,
к.пед.н., доц.

АДВОКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСЬ ФАХІВЦІВ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Актуальність дослідження. В процесі діяльності фахівців центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді зустрічається з проблемами, вирішення яких інколи лежить поза площиною діючих правових норм. Вирішення цих проблем може бути реалізовано в процесі адвокаційної діяльності. Це діяльність окремих осіб або організованих груп, яка має на меті здійснення впливу на громадську політику та рішення політичних, економічних і соціальних інституцій для представництва і захисту прав та інтересів цих осіб або груп.

В Україні технології адвокації реалізуються понад двадцять років в діяльності державних та громадських організацій. Професійна ж підготовка соціального працівника неодмінно повинна містити навчання технології адвокаційної діяльності та навичок ефективного спілкування з різними агентами і контрагентами.

На сьогодні адвокатура і лобіювання в Україні окремим законодавчим актом не врегульовані. Проте різні аспекти відносин у цій сфері вибірково регулюються такими нормативно-правовими актами: Конституцією України (гарантує право направляти індивідуальні та колективні письмові звернення або звертатися до уповноважених органів особисто); законів України «Про звернення громадян» (регулює питання практичної реалізації громадянами конституційного права вносити до органів влади свої пропозиції, заяви, скарги і таким чином впливати на їх діяльність); «Про доступ до публічної інформації» (визначає порядок забезпечення права кожного громадянина на доступ до інформації, якою володіють суб'єкти владних повноважень та інші визначені законом розпорядники, а також до інформації, що становить суспільний інтерес); «Про запобігання корупції» (встановлює обмеження у відносинах між органами влади та приватними особами); «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (закріплює принципи та правові основи розробки проектів регуляторних актів, узгодження їх з громадськістю, аналіз їх можливого впливу на бізнес); «Про державну службу» (цей закон визначає межі законних вимог щодо відповідних органів та організацій, даючи уявлення про те, які питання знаходяться в компетенції кожного з цих суб'єктів і у чому не мають права відмовити); «Про статус народного депутата України»; «Про статус депутатів місцевих рад»; «Про Кабінет Міністрів України»; «Про місцеве самоврядування в Україні»; «Про місцеві державні адміністрації»; «Про громадські об'єднання»; «Про політичні партії в Україні».

У дослідженнях В. Загуменної, В. Пашкової досліджуються технології адвокаційної діяльності у бібліотечній сфері. Досвід успішних адвокаційних кампаній висвітлено у публікації А. Бойко та І. Бренош. Адвокаційну діяльність як політичну технологію вивчали С. Бацюкова, І. Виртосу. Адвокаційну діяльність як інструмент демократичних перетворень розкривали у своїх працях М. Менджул, В. Навроцький. Адвокаційну діяльність, як метод впливу, досліджувала у своїй роботі О. Станкевич-Волосянчук.

Мета дослідження: проаналізувати зміст, форми та методи адвокаційної діяльності фахівців центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Відповідно до мети роботи були визначені **завдання:**

1. Проаналізувати наукові підходи до змісту понять «адвокація», «адвокаційна діяльність»;
2. Охарактеризувати центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді як суб'єкти адвокаційної діяльності;
3. Визначити зміст та форми адвокаційної діяльності в мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді м. Києва;
4. Розробити та експериментально перевірити результативність моделі адвокаційної діяльності в умовах центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження, визначення змісту, напрямів роботи, технологій організації адвокаційної діяльності в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу для розроблення моделі адвокаційної діяльності в умовах центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; анкетування, статистичні методи для здійснення якісного та кількісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: адвокаційна діяльність; центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; фахівець центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Мартинюк Яна,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Лях Тетяна Леонідівна,
к.пед.н., доц.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі децентралізації влади в Україні все більше повноважень передається до органів місцевого самоврядування, громада стає повноцінним суб'єктом політичних, економічних та соціальних перетворень. Від соціальної активності її членів залежить наскільки швидко відбудуться позитивні зміни, передбачені ідеєю децентралізації, наскільки широко будуть охоплені різні сфери життя мешканців територіальної громади. Саме за громадою лишають право громадської експертизи та громадського контролю. Це призвело до створення численних громадських організацій та ініціативних груп в територіальних громадах.

Окремою мало вивченою групою є сільська громада. За оцінкою Державної служби статистики України, станом на 1 вересня 2017 року чисельність наявного населення України становила 42 444 919 осіб. Міське населення становить 69,1 %, сільське — 30,9 %. Однозначно сільська громада є мало вивченим шаром нашого суспільства. Найбільша увага приділяється містам, їх розвитку, натомість селам та сільській місцевості увага взагалі не приділяється. Це ми можемо спостерігати за тим, як села занепадають або взагалі зникають з нашої карти. В Україні налічується 28 597 сіл. З усієї кількості сіл в Україні 151 (0,5 % від загальної кількості) взагалі не мають населення.

І хоч волонтерська діяльність набирає значних обертів в нашій країні та більш розповсюдженою вона є в містах. Менш розповсюдженою вона є в селах. Але потенціал волонтерської діяльності в сільських громадах такого є вищим. Ця діяльність спрямована на вирішення проблем громади, покращення якості життя її мешканців. Члени сільської громади здебільшого знайомі між собою, а відтак – згуртованіші та мають вищу готовність прийти на допомогу один одному. За умови правильної організації волонтерської діяльності в сільській громаді, можна вирішити не лише особисті проблеми окремих її мешканців, але й масштабніші, що насправді могло б допомогти мешканцям сіл підвищити їхній потенціал на якісно новий рівень, розвитку самоврядування та допомогли зберегти село.

Питанням роботи в громаді як складовій діяльності соціального педагога та соціального працівника присвячені окремі праці Т. Алексеєнко, І. Зверєвої, А. Капської, Т. Семігіної, В. Сидорова. Актуальною ця проблематика є і для російських науковців, зокрема О. Воронцової, С. Гіля, Л. Гнусаревої, Л. Оліфіренко, С. Павлова та інших. Проте найбільш повно проблема соціальної роботи в громаді розкрита у працях зарубіжних авторів Г. Брагера, Д. Боп, М. Боп, М. Майо, М. Пейна, А.Твелвтріза, П.Тейлора та інших.

Технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності висвітлено в працях В. Петровича. Особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді подано у роботах О. Кузьменка, Н. Романової, С. Толстоухової. Як складову соціально-педагогічної діяльності молодіжних організацій обґрунтовано волонтерство в працях Ю. Поліщука. Технологію організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу досліджувала З. Бондаренко. Питання менеджменту волонтерів вивчали Т. Журавель, Т. Лях, Т. Спіріна, Н. Тимошенко.

Мета дослідження: розробити та експериментально перевірити змістовно-технологічне забезпечення організації волонтерської діяльності в умовах сільської громади.

Відповідно до мети роботи були визначені **завдання:**

1. Охарактеризувати волонтерів як суб'єкт соціальної роботи в громаді;
2. Проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід волонтерської діяльності в сільських громадах;
3. Проаналізувати технології організації волонтерської діяльності в сільській громаді;
4. Розробити та експериментально перевірити результативність моделі організації волонтерської діяльності в умовах сільської громади.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження, визначення змісту, напрямів роботи, технологій організації волонтерської діяльності в сільській громаді; класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу для розробки моделі організації волонтерської діяльності в сільській громаді; анкетування, статистичні методи для здійснення якісного та кількісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерський рух, громада, територіальна громада, сільська громада.

Пашинцева Дарія,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Журавель Тетяна Василівна,
к.пед.н.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПІДЛІТКОВОЇ ВАГІТНОСТІ СЕРЕД УЧЕНИЦЬ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність дослідження. Явище підліткової вагітності з кожним роком стає все більш поширеним як у світі, так і в Україні. Статистика свідчить, що кількість дітей, яких народили неповнолітні, – збільшується, а вік юних мам – зменшується. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я у 2016 році 118 дівчат стали мамами до 14 років, а у віці від 15 до 17 років народило більше шести тисяч дівчат. За даними експертів кожна 5 дівчина у віці 15-17 років стає мамою, а кожна четверта дівчинка молодша за 14 років – вагітніє.

Послаблення функцій сім'ї як основного інституту соціалізації, акселерація, застарілі гендерні стереотипи, втрата довіри підлітків до дорослих, сексуальна неосвіченість – основні причини виникнення проблеми ранньої вагітності. Важно ігнорувати той факт, що табування підліткового сексу та уникання розмов про нього може призвести до небажаної вагітності та інфекцій, що передаються статевим шляхом, а все це, врешті рещт, чинить згубний вплив на статеве та репродуктивне здоров'я підлітків та молоді.

Л. Емерсон, координаторка Форуму статевої освіти Великобританії, стверджує, що існують переконливі докази зниження кількості підліткових вагітностей шляхом впровадження якісної освітньої програми з питань сексу і відносин. Це підтверджують і статистичні дані міжнародних та вітчизняних досліджень, зокрема проведених Українським інститутом соціальних досліджень імені О. Яременка. Адже у тих країнах, в яких сексуальна просвіта та статеве виховання звична справа, показники підліткової вагітності стрімко знижуються.

Наразі ставлення до сексуальної освіти в Україні було і залишається суперечливими, що надзвичайно актуалізує вибір теми нашого дослідження та сприяє пошуку альтернативних підходів до профілактики підліткової вагітності.

Дослідженню проблем ранньої вагітності та материнства на міжнародному рівні присвячені праці П. Морлірса, А. Сантрока, Т. Тюремана. Такі вчені, як М. Ломоносов, М. Мід, Н. Мар'янчика звернулися до проблеми підліткової вагітності досить давно. У свою чергу, сучасні дослідники (Т. Гурко., Ю. Гуркін, Г. Філіппова) проаналізували соціальні проблеми ранньої вагітності. Авторами наукових робіт, присвячених питанням організації превентивної роботи щодо збереження репродуктивного здоров'я, запобігання вагітності в юному віці є: К. Мор, Д. Сцирара, П. Треда. Про вивчення феномену раннього материнства як суспільного явища писали Е. Андрюшіна, І. Каткова, О. Лебедінська.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати зміст, форми та методи соціально-педагогічної профілактики підліткової вагітності серед дівчат в умовах професійно-технічного навчального закладу.

Відповідно до мети формулюємо **завдання:**

1. Здійснити аналіз проблеми підліткової вагітності, її причин та наслідків;
2. Розглянути соціально-психологічний портрет учениці професійно-технічного навчального закладу у контексті ризику підліткової вагітності;
3. Охарактеризувати сучасні підходи, зміст, форми та методи соціально-педагогічної профілактики підліткової вагітності серед дівчат в умовах професійно-технічного навчального закладу;
4. Розробити збірку кейсів та експериментально перевірити ефективність використання методу CASE-STUDY у профілактиці підліткової вагітності в умовах професійно-технічного навчального закладу.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення наукового-теоретичного підґрунтя профілактики підліткової вагітності, її причин та наслідків; теоретичні методи, серед яких синтез, узагальнення теоретичних даних, порівняння та класифікація для визначення сексуальної освіти як основи профілактики підліткової вагітності та розкриття потенціалу методу CASE-STUDY у профілактичній роботі; емпіричні методи, серед яких, опитування у формі інтерв'ю фахівців, авторська анкета для виявлення рівня статевої поінформованості учнів ПТНЗ; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: підліткова вагітність, профілактика, метод case-study, сексуальна освіта, професійно-технічні навчальні заклади.

Пугачук Дар'я,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Спіріна Тетяна Петрівна,
к.пед.н., доц.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Актуальність дослідження. Насильство в сім'ї – форма деструктивної соціальної взаємодії в сім'ї, що відображає її загальне неблагополуччя та є чинником соціального ризику, що спричинює поглиблення соціально-психологічної і моральної роз'єднаності,

взаємну недовіру і ворожість стосовно інших членів родини, брутальність і жорстокість у спілкуванні з іншими людьми.

Дослідженнями проблеми домашнього насильства займалися такі вчені: польський психолог Є. Маллібруда, американський психолог Л. Валкер, що проводила дослідження під час роботи з дітьми, потерпілими від домашнього насильства.

Німецькі соціологи М. Штраус та С. Штайнметц стверджують, що 28 % усіх членів досліджуваних ними родин мали досвід насильства у власній родині. В Україні ці відсотки, на жаль, вищі. Коли рівень насильства сягає аж таких масштабів, можемо констатувати серйозні відхилення у характері цілого суспільства.

Проблему насилля над жінками досліджували такі науковці, як: А. Андреева, О. Бодальов, Г. Божович, Л. Виготський, С. Голод, Б. Гузиков, Л. Максименко, Л. Орбан-Лембрик, В. Столін. Питання домашнього насильства вивчалось зарубіжними (А. Робертс, Д. Доджл, М. Росс та ін.) та українськими дослідниками (О. Савчук, Є. Луценко, Н. Лавриненко, В. Бондаровська, О. Відзюк).

На замовлення Фонду народонаселення ООН компанія ІП «ГФК Юкрейн» провела національно репрезентативне опитування про насильство стосовно жінок і дівчат, яке було проведене у 2007 році Українським центром соціальних реформ спільно з Державним комітетом статистики та Міністерством охорони здоров'я і за підтримки USAID. Основними фактами, які стали відомими внаслідок проведення соціального дослідження стало те, що 44% населення України потерпали від насильства в сім'ї впродовж свого життя, причому 30% зазнавали насильства у дитячому віці. А близько половини тих, хто зазнавав насильства в дитячому віці, стикалися з ним і в дорослому житті.

Фактично кожна третя жінка в Україні потерпає від домашнього насильства. Чоловіки також стають жертвами домашнього насильства. Утім, у них набагато вищий ризик зазнати насильства з боку незнайомих. Жінки та діти найчастіше стають жертвами насильства з боку тих, кого вони знають. Тому серед жертв домашнього насильства частка жінок непропорційно велика.

На жаль, не має достовірної статистики про реальні прояви насильства в сім'ї, оскільки насильство в родині є найбільш прихованою формою насильства. Щороку поліція реєструє близько 150 тисяч заяв про факти насильства в сім'ї. Проте лише частину випадків зафіксовано, тож це число можна сміливо помножити на 10.

Метою дослідження є визначення змісту, форм та методів соціально-педагогічної профілактики насильства в сім'ї.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати явище насильства в сім'ї як соціально-педагогічну проблему;
2. Проаналізувати законодавчу базу України щодо профілактики та подолання насильства в сім'ї;
3. Визначити зміст, форми та методів соціально-педагогічної профілактики насильства в сім'ї;
4. Розробити тренінгову програму «Соціально-педагогічна профілактика насильства в сім'ї» для батьків.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження. Для реалізації мети та завдань дослідження нами використовуються такі методи: контент-аналіз та порівняння наукової літератури задля визначення змісту базових понять дослідження та експериментальна перевірка програми щодо соціально-педагогічної профілактики насильства в сім'ї.

Ключові слова: насильство, насильство в сім'ї, соціально-педагогічна профілактика, профілактика, соціальна профілактика.

Сінельніченко Яніна,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Суліцький Вадим Володимирович,
к.психол.н., доц.

ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Актуальність дослідження. На сьогодні питання суїциду серед підлітків є одним із найгостріших та нагальних суспільних проблем. Статистичні дані свідчать, що за кількістю скоєних суїцидів серед дітей та підлітків 10-17 років Україна посідає 2 місце в Європі. В той же час, надзвичайно високий рівень самогубств проявляється серед підлітків, що навчаються. У віці до 13 років суїцидальні спроби є більш рідкісними, а з 14-15 років суїцидальна активність підлітків різко зростає і досягає свого максимуму у 16-19 років.

Підлітковий вік уособлює для дітей глобальну проблему, з якою не кожна дитина може справитися і тому підліткам простіше скоїти суїцид, ніж подивитись проблемі в обличчя. Це може бути зумовлено, насамперед, самою специфікою цього вікового періоду, який характеризується як перехідний та переломний період у житті дитини. Тут може прослідковуватись поява психологічних порушень, що супроводжуються стражданнями, тривожністю та пригніченими станами і можуть спричинити появу в підлітка суїцидальною поведінки.

Суїцидальна поведінка є більш широким поняттям, яке включає в себе крім, безпосередньо, суїциду, всі прояви суїцидальної активності – суїцидальні думки, наміри, висловлювання, замаху. Суїцидальна поведінка – це різні форми аутоагресивної активності людей, які, стикаючись з певними перешкодами та нестерпними життєвими обставинами на шляху до задоволення власних найважливіших потреб, мають намір позбавити себе життя.

Питання суїциду досліджувались протягом багатьох століть (А. Адлер, А. Амбрумова, Г. Саллівен, К. Хорні, З. Фройд). Проблему підліткового суїциду детально розглядали у своїх працях Е. Шнейдман, В. Кондрашенко, Е. Бархаленко, Н. Короленко та інші. А Моховиков та В. Ларічева, в свою чергу, особливу увагу приділяють у своїх роботах вивченню мотивів суїцидальних тенденцій у підлітковий період. Питання ж особливостей впливу віку на ступені прояву суїцидальної поведінки досліджували Г. Гордон, І. Островський, В. Дорошко.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати зміст суїцидальної поведінки в підлітковому віці, апробувати та експериментально перевірити ефективність розробленої програми щодо профілактики суїцидальної поведінки серед підлітків, що навчаються у професійно-технічних навчальних закладах.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання:**

1. На основі аналізу науково-педагогічної літератури визначити сутність понять «суїцид» та «суїцидальна поведінка»;
2. Окреслити ознаки та причини суїцидальною поведінки сучасних підлітків;
3. Здійснити аналіз науково-методичної бази та визначити шляхи профілактики суїцидальної поведінки серед підлітків;
4. За результатами експериментального дослідження розробити та апробувати програму щодо профілактики суїцидальної поведінки серед підлітків, що навчаються у професійно-технічних навчальних закладах

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз першоджерел та результатів сучасних досліджень з проблематики дослідження, науково-педагогічної та

науково-методичної літератури щодо профілактики проявів суїцидальної поведінки та скоєння суїцидів; опитування підлітків з метою актуалізації проблеми та розроблення авторської анкети для визначення ступеня прояву суїцидальної поведінки у підлітків цієї цільової групи; кількісна обробка даних та визначення статистичної значущості отриманих після анкетування даних і розроблена за результатами експериментального дослідження програма профілактики.

Ключові слова: суїцид, суїцидальна поведінка, підлітковий вік, програма профілактики.

Сіроштан Карина,
магістрант спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Малков Дмитро Юрійович,
к.пед.н., доц.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНО-ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. Сучасний світ наповнений різноманітними гаджетами, комп'ютерними технологіями, які забирають досить багато часу у нашому житті. Разом з комп'ютеризацією з'явилися негативні наслідки цього процесу, особливо під цей плив підпадають діти та підлітки, які швидко занурюються у світ комп'ютера та комп'ютерних ігор. Замість спілкування з реальними друзями, вони спілкуються лише у соціальних мережах, а ігри на комп'ютері замінюють їм рухливі ігри, спілкування з однолітками, прогулянки на свіжому повітрі. Граючи в комп'ютерні ігри, можна втрачати зв'язок з реальним життям та через надмірне захоплення виникає комп'ютерна залежність, яку подолати дуже тяжко.

Проблема комп'ютерно-ігрової залежності підлітків досліджувалася багатьма філософами, педагогами, соціологами та соціальними педагогами. Вперше термін «комп'ютерна залежність» з'явився в 1990 році, яку класифікували як шкідливу звичку. На думку науковців, комп'ютерна залежність – нав'язлива гра в комп'ютерні ігри або програмування та інші види комп'ютерної діяльності по мережі. Дослідники характеризують комп'ютерно-ігрову залежність як поведінку особистості, яка намагається відвернутися від реально світу.

Вивченню комп'ютерно-ігрової залежності та їх впливу на підлітків присвячені праці І. Болонова, І. Бурлакова, О. Войскунського, А. Гордєєвої, Г. Петрусь, С. Шапкіна та ін. Проводячи час за комп'ютерними іграми існує багато небезпек, на які підлітки не звертають увагу. Адже погіршується здоров'я, зір, емоційна сфера особистості, дитина менше спілкується з однолітками, стає нервовою та агресивно.

Мета дослідження: визначити шляхи соціально-педагогічної профілактики комп'ютерно-ігрової залежності підлітків.

Відповідно до мети роботи визначені такі **завдання:**

- здійснити теоретико-методологічний аналіз комп'ютерно-ігрової залежності підлітків;
- визначити причини виникнення комп'ютерно-ігрової залежності підлітків;
- розробити ігрову програму щодо профілактики комп'ютерно-ігрової залежності підлітків.

Шляхи реалізації мети та завдання дослідження убачаємо через ґрунтовний аналіз соціальної, педагогічної, соціально-педагогічної, психологічної, медичної літератури; визначення причин виникнення комп'ютерно-ігрової залежності підлітків; проведення

анкетування для виявлення залежності підлітків від комп'ютерних ігор; створення ігрової програми, яка реалізовуватиметься в загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: залежність, комп'ютерні ігри, профілактика, комп'ютерно-ігрова залежність, причини комп'ютерно-ігрової залежності.

Тимошенко Людмила,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Спіріна Тетяна Петрівна,
к.пед.н., доц.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ ПІДЛІТКАМИ

Актуальність дослідження. Соціально-економічні, політичні, культурні зміни в різних сферах українського суспільства зумовило виникнення специфічної соціальної реальності, яка характеризується явищами матеріального та соціального розладу в родинях, соціального сирітства, насильства, епідемії ВІЛ/СНІД, вживання алкоголю й інших наркотичних речовин великою кількістю членів нашого суспільства, серед яких вагому частку становлять підлітки.

Підлітки відносяться до групи ризику алкоголізації через особливості віку та чутливості до впливу різноманітних факторів соціалізації. За результатами «Європейського дослідження учнів щодо вживання алкоголю та наркотиків», проведеного в 2011 році, 25,4 % учнів мають досвід вживання нелегальних наркотичних речовин. На процес соціалізації особистості підлітка негативно впливає вживання алкоголю, що ускладнює якісне навчання, спортивну та трудову діяльність, деформує психіку, порушує соціальні зв'язки, знижує духовний рівень та загальний інтелектуальний. Перша спроба вживання тютюну відбувається в 11 років, а вживання алкоголю – у 13 років.

Оскільки для подальшого розвитку українського суспільства рівень вживання алкогольних напоїв неповнолітніми становить серйозну небезпеку, то профілактика цього явища належить до найбільш пріоритетних соціально-педагогічних проблем.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність значної уваги вчених та практиків до різних аспектів попередження вживання алкогольних напоїв підлітками та інших психоактивних речовин. Теоретико-методологічні та методичні засади соціально-педагогічної роботи з підлітками досліджували О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Мудрик. Психологічні аспекти попередження вживання психоактивних речовин розглядали: С. Березін, К. Лисецький, В. Менделевич. Проблема профілактики вживання психоактивних речовин в діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді знайшла своє відображення в наукових працях О. Балакіревої, Б. Лазоренко, І. Пінчук, К. Шендеровського тощо. Основи соціально-педагогічної роботи з дітьми схильними до вживання алкоголю були закладені в дослідженнях Н. Максимової, О. Яременка, А. Ноур, В. Грушко.

Мета дослідження: дослідити причини вживання підлітками алкогольних напоїв та визначити особливості соціально-педагогічної роботи з профілактики вживання алкогольних напоїв підлітками.

Досягнення вказаної мети передбачає послідовне вирішення таких *завдань*:

1. Дослідити передумови виникнення негативних явищ та соціальні причини їх поширення серед підлітків;

2. Проаналізувати причини вживання алкоголю підлітками;
3. Охарактеризувати зміст і форми роботи соціального педагога щодо первинної профілактики вживання алкоголю підлітками;
4. Розробити програму тренінгових занять щодо профілактики вживання алкоголю підлітками.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження. Для реалізації мети та завдань дослідження нами використовуються такі методи: контент-аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження та експериментальна перевірка програми щодо профілактики вживання алкоголю підлітками.

Ключові слова: алкоголь, алкоголізм, дитячий алкоголізм, профілактика, соціально-педагогічна профілактика, соціально-педагогічна робота.

Шевченко Юлія,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Журавель Тетяна Василівна,
к.пед.н., доц.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ІЗ ЖІНКАМИ, ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ ВІКОМ ДО 3-Х РОКІВ

Актуальність дослідження. Жінки, засуджені до позбавлення волі, які мають дітей, зокрема від народження до 3-х років – це особлива група клієнток для фахівців соціальної сфери, яка, без сумніву, потребує допомоги у вирішенні проблем різного характеру та спрямування. Таких жінок виділяють в особливу категорію поряд з неповнолітніми засудженими, особами похилого віку, ВІЛ-інфікованими та хворими на туберкульоз.

Особлива увага до жінок взагалі та тих, хто має дітей, приділяється не лише через притаманні їм мотиви вчинення злочинів, а й через психологічні особливості таких засуджених, соціальний статус та специфічні потреби, які обумовлюються, передусім, наявністю дитини, що є одним із ресурсів для подальшої ресоціалізації. Під час відбування покарання засуджені жінки, які мають дітей, зіштовхуються з низкою проблем соціально-педагогічного характеру: від фізичної ізоляції, втрати соціальних зв'язків, пригніченості особистості та почуття провини до ризику втрати батьківських прав або відмови від дитини. Дивлячись на спектр проблем, варто зазначити, що засуджені до позбавлення волі жінки, які мають дітей, потребують комплексної допомоги (соціально-педагогічної, соціально-медичної, соціально-правової, психологічної).

Важливість соціально-педагогічної роботи з засудженими, у тому числі з жінками, які мають дітей, в пенітенціарних установах, визначена у законодавстві України, а саме у Кримінально-виконавчому кодексі України. Проте в кодексі дається поняття «соціально-виховна робота», що включає в себе напрямок соціально-педагогічної роботи. Гарантія дотримання прав надається не лише засудженим жінкам, а й їхнім дітям, а саме право дитини на сімейне виховання.

Дослідженню проблем, що стосуються засуджених жінок, зокрема тих з них, хто має дітей, присвячені роботи таких науковців: В. Бадира, Р. Безпальча, О. Беца, Л. Вольнова, В. Голін, Т. Денисова, І. Кирилова, Т. Кушнірова, В. Меркулова, В. Мухіна, А. Потьомкіна, Г. Резніченко, А. Степанюк, О. Таволжинський, В. Федусик, Л. Шевченко.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати зміст соціально-педагогічної роботи із жінками, засудженими до позбавлення волі, які мають дітей віком до 3-х років та розробити

перспективні напрями розвитку соціально-педагогічної роботи із зазначеною цільовою групою.

Відповідно до мети були сформульовано такі **завдання**:

1. Охарактеризувати особливості, проблеми та потреби жінок, засуджених до позбавлення волі, які мають дітей віком до 3-х років;

2. Визначити сучасні міжнародні та вітчизняні підходи до здійснення соціально-педагогічної роботи із жінками, засудженими до позбавлення волі, які мають дітей віком до 3-х років;

3. Здійснити аналіз програм соціально-педагогічної роботи із жінками, засудженими до позбавлення волі, які мають дітей віком до 3-х років, що використовуються в Україні;

4. Окреслити перспективні напрямки розвитку соціально-педагогічної роботи із жінками, засудженими до позбавлення волі, які мають дітей віком до 3-х років.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: аналіз наукових психологічних, соціально-педагогічних праць присвячених проблемі дослідження з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя особливостей соціально-педагогічної роботи із засудженими жінками, які мають дітей, в пенітенціарних установах; визначення змісту соціально-педагогічної роботи із засудженими жінками, які мають дітей; розроблення питань глибинного інтерв'ю для отримання інформації з першоджерел; аналіз глибинного інтерв'ю з метою вивчення та узагальнення проблеми дослідження.

Ключові слова: соціально-педагогічна робота, жінки, засуджені до позбавлення волі, які мають дітей, пенітенціарна установа.

Щеголь Марина,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Попова Альона Олексіївна

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Одним з головних завдань будь-якого суспільства і держави є здійснення права дитини на виховання в сім'ї. Ці права дитини зафіксовані як в міжнародних документах (Конвенція ООН про права дитини, Декларація прав дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання захисту і розвитку дітей та ін.), так і в законодавчих актах кожної держави. Тому держава, в першу чергу, прикладає всі зусилля до того, щоб залишити дитину в родині й запобігти її передачі на виховання в державні заклади.

Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення, яке полягає не в ізоляції знедолених дітей від соціуму, а в їх інтеграції в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм допомоги дітям-сиротам.

Нині Україна стоїть на порозі процесу деінституалізації, тобто переходу від закладів інтернатного типу до альтернативних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу). В цьому процесі є дуже важлива людина – це фахівець із соціальної роботи, який здійснює соціальний супровід сімей, які беруть на виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зрозуміло, що кожна людина – єдина і неповторна, така, яка має свої унікальні особистісні риси, здібності, навички, переконання, цінності, досвід, стратегії поведінки. Але без розвитку лідерських якостей неможливо досягти поставлених цілей, а особливо дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Для них розвиток в собі лідерства є дуже важливим аспектом їхнього розвитку та успішної соціалізації.

На нашу думку, важливим є активна співпраця фахівця з родиною, безпосередньо з дитиною, використовуючи при цьому нові інтерактивні форми роботи та просвітницької діяльності у цій взаємодії. Одним із цікавих та інтерактивних методів навчання є просвітницько-профілактична настільна гра.

На сьогодні в Україні реалізуються просвітницько-профілактичні настільні ігри, які спрямовані на протидію негативним явищам в освітньому середовищі та соціумі такі, як: «СТОП насильству», «ФОТО-фішка», «Країна Здоровляндія», «Рожеві окуляри», «Володар Кілець», «Світ громад», «Країна гідності». Питанням розробки, апробації та впровадження настільних ігор займаються науковці-практики Т.Л. Лях, Т. В. Журавель, О.М. Нікітіна, а також Всеукраїнська благодійна організація «Український фонд «Благополуччя дітей» та Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Вивченню обґрунтування та практичного застосування ігор, які доцільно було б використовувати в соціально-педагогічній практиці, присвятили свої праці такі науковці: О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола, О.Ю. Закусило, Н.В. Зимівець, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях, Т.П. Цюман та інші.

Мета дослідження: проаналізувати шляхи та методи формування лідерського потенціалу у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського потенціалу, розробити та апробувати авторську настільну гру щодо формування лідерських якостей у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відповідно до мети роботи були визначені **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз понять «лідерство», «лідерський потенціал»;
2. Охарактеризувати особливості розвитку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
3. Здійснити аналіз досвіду використання просвітницько-профілактичних настільних ігор з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, фахівцями із соціальної роботи;
4. Розробити та апробувати авторську настільну гру щодо формування лідерського потенціалу у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є порівняльний аналіз наукової літератури з метою визначення основних напрямків діяльності фахівця із соціальної роботи; узагальнення та систематизація теоретичних даних з метою з'ясування характеристики особливостей розвитку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; проведення анкетування фахівців із соціальної роботи з метою визначення рівня обізнаності щодо настільних ігор та їхнього використання в професійній діяльності; розроблення та апробація авторської настільної гри щодо формування лідерського потенціалу.

Ключові слова: лідерство, лідерський потенціал, дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, просвітницько-профілактична настільна гра, фахівець із соціальної роботи, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Ярошенко Крістіна,
магістранка спеціальності
«Соціальна робота», освітня
програма «Соціальна педагогіка»
Науковий керівник:
Веретенко Тетяна Григорівна
к.пед.н., проф.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність дослідження. У сучасному світі процес комп'ютеризації набирає обертів. Комп'ютерні мережі, як вид телекомунікації – це принципово новий пласт соціальної реальності. Найбільш широке поширення у наш час отримала комп'ютерна мережа Інтернет, відома під назвою «Всесвітнє павутиння». Школярі багато часу проводять біля комп'ютера і не лише тому, що їхня навчальна діяльність тісно пов'язана з комп'ютерними технологіями. Сьогодні постає проблема заміни соціальної реальності на віртуальну, адже саме Інтернет пропонує з кожним днем все більші можливості з меншими витратами.

Поява інформаційного середовища, або віртуального простору, змусило вчених звернути увагу на позитивну й негативну трансформацію особистості в результаті їх взаємодії. Інформаційне середовище, часто іменоване ноосферою, неоднорідне; з недавнього часу у ній прийнято виділяти середовище Інтернету. Вивчення процесів впливу віртуальної реальності на навчально-виховну діяльність старшокласників є актуальним і важливим науковим завданням соціально-педагогічних досліджень, оскільки воно дає адекватне розуміння дійсності та відкриває можливості для осмисленого і цілеспрямованого розвитку особистості в сучасних умовах. Інтернет-простір є соціальним, оскільки наповнений людьми – користувачами.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє констатувати той факт, що досліджувана проблема є складною як у теоретичному, так і в практичному плані. Питаннями взаємодії в новому інформаційному соціумі займаються багато дослідників. Серед них необхідно відзначити таких учених: Г. Почепцов, М. Вебер, О. Арестова, А. Войскунський, С. Кремлева, С. Шапкін, Е. Белінська, А. Жичкіна, О. Смілова, В. Нестеров, Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Т. Веретенко, І. Зверєва, Г. Лактіонова, Р. Вайнола, Н. Заверико, І. Зайнишев, С. Коношенко, Є. Холостова, Н. Чернуха і ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка тренінгової профілактичної програми, спрямованої на профілактику інтернет-залежності школярів.

Відповідно до мети дослідження визначено **завдання дослідження:**

1. На підставі аналізу психологічної, педагогічної та соціально-педагогічної літератури визначити специфіку впливу Інтернет-простору на старшокласників;
2. Виявити психологічні, педагогічні та соціально-педагогічні особливості розвитку старшокласників під впливом Інтернет;
3. Розробити тренінгову програму, спрямовану на профілактику Інтернет-залежності старшокласників;
4. Експериментально перевірити ефективність розробленої тренінгової програми профілактики інтернет-залежності старшокласників.

Ключові слова: інтернет-залежність, профілактика, соціально-педагогічна профілактика, старшокласники.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА (ЛОГОПЕДІЯ)»

Беляєва Марія,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Таран Оксана Петрівна,
к. психол. н., доц.

ФОРМУВАННЯ СКЛАДО-РИТМІЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ II РІВНЯ ЗАСОБАМИ БАРАБАНОТЕРАПІЇ

Актуальність дослідження. Спеціальна педагогіка і психологія знаходяться у стані постійного розроблення інноваційних технологій розвитку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей з порушеннями мовлення. Одним із прогресивних методів різнобічного розвитку цих дітей є музикотерапія. Застосування музики у корекції мовлення дитини, передусім, впливає на формування темпо-ритмічної сторони мовлення, що активно використовується у логоритміці.

Діагностичним показником мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня є порушення складової структури слова. При відтворенні слів різної складової будови спостерігаються грубі порушення: елізії – скорочення кількості складів (бабан – барабан; паміда – піраміда; ліве – олівець); персеверації – перестановка складів (состафол – світлофор; ядиги – ягоди; кабажан – баклажан); персеверації звуків у словах (фкаш – шкаф; ловк – вовк); додавання складів (шубака – шуба; телеля – теля); контамінації – об'єднання складових систем двох слів (ріжом – ріже ножем; капатом – копає лопатою; совіник – совок, віник); антиципації – уподібнення складів (лалабан – барабан; лелебус – троллейбус). Тому при складанні корекційної програми необхідно враховувати формування та розвиток складової сторони мовлення.

Особливості складової структури слова у дітей із ЗНМ та способи його подолання досліджували А. Гвоздев, Б. Кітерман, Р. Лалаєва, А. Маркова, Н. Швачкін, К. Луцько, Н. Бабич, В. Тищенко, Ю. Рібцун.

Одним з інноваційних методів у роботі з дітьми з особливостями психофізичного розвитку є барабанотерапія. Позитивний вплив барабанотерапії здійснюється у декількох напрямках водночас: може зарядити енергією або розслабити, створити бадьорий, навіть грайливий настрій або дати вихід гніву. Гра на ударних інструментах активізує компенсаторні механізми організму завдяки нормалізації кровообігу і взаємодії правої та лівої півкуль головного мозку, сприяє формуванню моторики та розвитку координації рухів тощо. Барабанотерапія надає можливість дитині почувати себе рівною серед однолітків і, у той же час, дозволяє розвивати відчуття ритму, розумову активність та власне особистісне зростання. У нашій країні розробкою напряму барабанотерапії у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими потребами займаються Л. Василевська, О. Сухорукова.

Вищезазначене вказує на необхідність вивчення методу барабанотерапії та визначення можливості його застосування при корекції складо-ритмічної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити ефективність формування складо-ритмічної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами барабанотерапії.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми розвитку складо-ритмічної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення;
2. Визначити стан сформованості складо-ритмічної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня;
3. Розробити методику формування складо-ритмічної сторони мовлення засобами барабанотерапії у дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня;
4. Визначити ефективність застосування розробленої формувальної методики та укласти рекомендації щодо використання барабанотерапії у логопедичній роботі.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічних наукових джерел з проблеми формування складо-ритмічної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення; діагностика сформованості складо-ритмічної сторони мовлення у старших дошкільників з нормотиповим розвитком та із загальним недорозвитком мовлення II рівня; кількісна та якісна обробка отриманих результатів дослідження; проведення формувального експерименту за допомогою розроблення та апробації авторської методики барабанотерапії щодо формування складо-ритмічної сторони мовлення; перевірка ефективності формувального експерименту через обрахування статистичної значущості отриманих результатів дослідження; надання рекомендацій щодо використання барабанотерапії у логопедичній роботі.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення II рівня, складо-ритмічна сторона мовлення, барабанотерапія, дошкільний вік.

Гатілова Ольга,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Скрипник Тетяна Вікторівна,
д. психол. н, с.н.с.

РОЗВИТОК РУХОВОЇ СФЕРИ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Розвиток мовлення дитини знаходиться у тісному взаємозв'язку зі станом її моторних функцій. Це пояснюють тим, що у корі головного мозку рухові, мовленнєві зони і провідні шляхи розташовані анатомічно близько і функціонують взаємопов'язано між собою.

У працях багатьох зарубіжних і вітчизняних авторів (Г. Волкова, Г. Чіркина, Н. Іпполітова, М. Кольцова) містяться відомості про наявність розладів рухової сфери у структурі порушень мовлення, що виявляється вже на ранніх етапах онтогенезу.

Щодо дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) дослідники зазначають не тільки особливості мовленнєвих порушень, але й такі психомоторні ускладнення, як обмеження, одноманітність, неритмічність рухів, їхню скутість та уповільненість (С. Коновалова, Р. Левіна, Л. Спірова). Виявлено також порушення білатеральної й зорово-моторної координації, зниження «рухової» пам'яті, що виявляється у нестійкості формування рухових навичок, труднощах в оволодінні виразними рухами, нездатності здійснювати рухову поведінку в уявній ситуації й планування рухів у цілому. Суттєвими порушеннями, що позначаються на цілісному, у тому числі мовленнєвому розвитку, є також такі психомоторні прояви дітей цієї категорії: недотримання напрямку руху, надмірні нахили голови; відсутність амортизуючих рухів при стрибках; брак замаху в процесі метання, млявість рук, тулуба і ніг.

Незважаючи на наявність численних досліджень щодо мовленнєвих особливостей та фізичного розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення, вважаємо, що недостатньо приділено уваги розробленню дієвих методів допомоги таким дітям. Одним із методів може бути цілеспрямоване формування рухових (психомоторних) процесів, що створить передумови для ефективного мовленнєвого розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Мета нашого дослідження полягає у розробленні науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики формування мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, що спирається на фізичний розвиток: систему вправ з опорою на послідовні рівні координації рухів.

Відповідно до теми дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати літературні джерела стосовно мовленнєвої та психомоторної складових цілісного розвитку дітей із ЗНМ;
2. Визначити діагностичний інструментарій щодо дослідження рухової сфери у дітей із ЗНМ;
3. Провести дослідження, щоб з'ясувати стан фізичного розвитку дітей із ЗНМ, які склали вибірку констатувального експерименту;
4. Розробити систему фізичних вправ з опорою на координаційні рівні; реалізувати формувальний експеримент; систематизувати й узагальнити дані та здійснити їх кількісний та якісний аналіз;
5. Розробити рекомендації для практиків та означити шляхи подальших досліджень.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження. Реалізацію мети та завдань дослідження забезпечено комплексом методів, серед яких: теоретичні – системно-структурний аналіз наукових джерел, порівняння, узагальнення; емпіричні – діагностичні та корекційно-розвивальні методики; математично-статистичні – для обробки отриманих числових даних.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, діти молодшого дошкільного віку, рухова (психомоторна) сфера, координаційні рівні рухів.

Івченко Марина,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Луцько Катерина Василівна,
к. пед. н., с.н.с.

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку сучасних технологій забезпечення ранньої допомоги дітям у подоланні мовленнєвих порушень. Стан зовнішнього мовлення дитини проектується на розвиток її внутрішнього мовлення. Внутрішнє мовлення забезпечує психічну діяльність особистості: інтерпретацію сенсорних сигналів, мислення, вирішення розумових задач, сприймання і розуміння усного мовлення. Крім того, у внутрішньому мовленні відбувається планування діяльності, самоаналіз і самооцінка особистісних вчинків, переживань. Формування психічних процесів, які пов'язані з внутрішнім мовленням, свідчить про його важливість для забезпечення інтелектуального та особистісного розвитку дитини молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку. У зв'язку з цим, процес формування внутрішнього мовлення у дітей із загальним

недорозвитком мовлення потребує спеціального дослідження, яке не було предметом уваги у контексті спеціальної педагогіки та психології.

У нашому дослідженні основою є те, що у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку існує відставання в оволодінні ними зовнішнім мовленням, що неминуче призводить до гальмування формування їхнього внутрішнього мовлення з відповідним негативним впливом на якість функціонування цілого ряду психічних процесів. Тому пошук механізмів та технологій цілеспрямованого формування внутрішнього мовлення у таких дітей з використанням тих мінімальних умінь та навичок говоріння, якими вони володіють, є актуальним для сучасної спеціальної педагогіки та психології.

Метою дослідження є розроблення теоретично обґрунтованих та експериментально апробованих педагогічних умов формування внутрішнього мовлення у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.

Відповідно до мети поставлені такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблематики дослідження й визначити зміст поняття «внутрішнє мовлення»;
2. Визначити психолого-педагогічні підходи до формування внутрішнього мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку;
3. Розробити педагогічно-діагностичний інструментарій для виявлення стану егоцентричного мовлення;
4. Вивчити стан егоцентричного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку;
5. Розробити та науково обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування внутрішнього мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку;
6. Експериментально перевірити педагогічні технології формування внутрішнього мовлення;
7. Підготувати методичні рекомендації з формування внутрішнього мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження вбачаємо у ґрунтовному аналізі першоджерел з теми дослідження, порівнянні результатів наукових досліджень та узагальненні отриманої інформації; спостереженні за дітьми у ході освітнього процесу, проведенні психолого-педагогічного експерименту (констатувального та формувального); визначенні психолого-педагогічних умов формування внутрішнього мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку, їх апробації; розробленні педагогічних рекомендацій з формування внутрішнього мовлення в означеній категорії дітей.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, розвиток мовлення, внутрішнє мовлення, егоцентричне мовлення, психічні процеси, технології.

Куценко Аліна,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Мельніченко Тетяна Василівна,
к. пед. н.

ФОРМУВАННЯ ЙМОВІРНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Усі види діяльності людини включають компонент прогнозування, «антиципації» (лат. *anticipatio* – передбачення), який розглядається як уявлення про предмет, явища або подію, що виникає у свідомості людини ще до того, як вони будуть реально сприйняті або здійснені. У психології людського мислення антиципація означає свідоме уявлення відповіді на будь-яку проблему до моменту її реального вирішення (П. Анохін).

У мовленнєвій діяльності передбачення набуває характеру ймовірного прогнозування, тобто випереджувального відображення окремих елементів мовленнєвого ланцюга на основі досвіду індивіду, контексту, форми тощо. Воно дозволяє передбачувати цілі частини слів, речень, звільняючи індивіда від обтяжливого детального декодування мовленнєвого повідомлення.

Дія ймовірного прогнозування входить до структури дій розуміння та породження усних і письмових висловлювань. Відповідно, воно є важливим фактором інтенсифікації процесів прийому й передачі вербальної інформації. Його порушення, передусім, відображається на якості та темпі розуміння дітьми вербальної інформації, унаслідок чого ускладнюється процес оволодіння писемним мовленням (письмом і читанням) (Е. Данілавічюте, В. Ільяна, Н. Новікова, М. Фрумкіна, Н. Чередніченко, К. Jaspers, К. Gallaher, S. Orton та ін.).

Розроблення теоретичних і практичних аспектів цієї проблеми є значущою не тільки для дослідження сенсорних процесів, мислення, аналізу нейрофізіологічних механізмів психіки, але і для вивчення структури мовленнєвого порушення та корекційно-розвивального навчання дітей із порушеннями мовлення. У зв'язку з цим, сформованість ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності розглядається як один із критеріїв готовності дитини до оволодіння шкільними знаннями.

За останні роки значно зріс контингент дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Під цим поняттям, відповідно до сучасних уявлень у логопедичній науці, розуміють складне мовленнєве порушення, що проявляється у недостатній чи повній несформованості усіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та/чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мовлення (Ю. Рібцун). Відповідно, у дітей із ЗНМ без спеціально організованої цілеспрямованої логопедичної допомоги не відбувається спонтанного розвитку усного мовлення (Л. Волкова, Н. Жукова, Р. Левіна, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Л. Трофименко, Г. Чиркіна, Т. Філічева та ін.). Недостатньо розвинена мовленнєва діяльність відбивається на формуванні у дітей сенсорної, когнітивної та афективно-вольової сфери (Л. Андрусишина, О. Мастюкова, Ю. Рібцун, М. Рождественська, Є. Соботович, В. Тарасун та ін.). Отже, результати наукового пошуку констатують про необхідність спеціально організованої логопедичної допомоги, у результаті якої відбувається покращення мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення, зокрема дій ймовірного прогнозування.

Проведений теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури з означеної проблеми дозволив визначити, що процес ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності у дітей недостатньо вивчений. У логопедії зустрічаються поодинокі випадки дослідження у працях Г. Амінєвої, І. Брушневської, Н. Новікової, Ю. Рібцун, К. Луцько, Є. Соботович, В. Тищенко, Р. Фрумкіна; у психолінгвістиці О. Винарської, М. Жинкіна, І. Зимної, А. Леонтєва.

Однак, незважаючи на наявний позитивний досвід вивчення ймовірного прогнозування у дітей з іншими нозологіями, слід відзначити недостатність досліджень означеного процесу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Все вищезазначене й обумовило вибір теми магістерської роботи.

Мета дослідження полягає у розробленні науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики формування ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III-го рівня.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності;
2. Виявити особливості сформованості ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня;
3. Розробити та апробувати методику формування ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня, експериментально перевірити її у практиці корекційно-розвивальної роботи з дітьми означеної категорії;
4. Розробити методичні рекомендації щодо формування ймовірного прогнозування мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження. Для вирішення поставлених завдань було застосовано комплекс взаємопов'язаних методів: *теоретичні* – теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження; психолого-педагогічний експеримент, що охоплював констатувальний та формувальний етапи; *емпіричні* – методики: «Дослідження стану сформованості операції ймовірного прогнозування на фонологічному рівні» (Ю. Рібцун); «Дослідження дії ймовірного прогнозування старших дошкільників з олігофренією» (В. Тищенко), яка адаптована для дослідження ймовірного прогнозування у мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ; *математично-статистичні* – математична обробка експериментальних даних з метою доведення достовірності отриманих результатів дослідження.

Ключові слова: ймовірне прогнозування, загальний недорозвиток мовлення, діти старшого дошкільного віку.

Малієнко Олександра,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Бабич Наталія Миколаївна,
к. пед. н.

ФОРМУВАННЯ РЕЦЕПТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ПОЛІСЕНСОРНИМИ ЗАСОБАМИ

Актуальність дослідження зумовлена активним впливом інформаційного середовища, де ефективність процесу комунікації базується, передусім, на якісному

сприйманні стартової (рецептивної) інформації. Саме сформованість рецептивної комунікації як фундаменту подальшого міжособистісного спілкування гарантує дитині успішну взаємодію з соціумом під час її перебування у загальноосвітньому просторі. Особливо гостро це питання постає у процесі навчання, виховання і розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) I рівня, адже для їх успішного навчання вчитель-логопед повинен здійснювати роботу з формування рецептивної комунікації з самого початку перебування таких дітей у дошкільному навчальному закладі.

Питанню комунікації присвячено багато робіт у різних галузях науки. У лінгвістиці це питання вивчали А. Богуш, Е. Берн, В. Паращук, Т. Постоян, у соціології – Ю. Лотман, Г. Пощепцов, В. Різун, О. Холод, Ф. Шарков, Р. Якобсон, у психології – Л. Виготський, М. Жинкін, М. Лісіна, О. Лурія, С. Рубінштейн, у психолінгвістиці – Ф. Бацевич, І. Зимня, О. Леонт'єв, Т. Пироженко, Ю. Пасов.

Сучасні спеціальна психологія та педагогіка також мають низку досліджень, пов'язаних із процесом комунікації та його аспектами стосовно дітей з особливими освітніми потребами. У своїх працях науковці порушують питання формування комунікативних навичок у дітей із ЗНМ (О. Боряк, Н. Ільїна, Р. Лалаєва, З. Ленів, І. Мартиненко, І. Марченко, Н. Пахомова, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тищенко, Л. Трофименко, Г. Чиркіна, М. Шеремет та ін.).

Також широко висвітлено питання комунікації у дітей з особливими освітніми потребами: з порушеннями слуху (А. Зикеев, К. Комаров, К. Луцько, О. Мартинчук, О. Марциновська, Л. Носкова, М. Шеремет та ін.); із затримкою психічного розвитку (І. Омельченко, Л. Савчук, С. Тарасюк та ін.); із дитячим церебральним паралічем (О. Бадалян, Л. Данилова, М. Іпполітова, О. Мастюкова, Л. Ханзерук та ін.); із порушеннями зору (Н. Бабич, Л. Вавіна, Ю. Войтюк, К. Глушенко, В. Деніскіна, В. Кобильченко, О. Литвак, І. Моргуліс, Л. Плаксіна, Є. Синьова, Л. Солнцева та ін.); із порушеннями інтелектуального розвитку (І. Артемчук, Г. Блеч, О. Грабарова, К. Грачова, М. Гнезділова, Г. Дульнева, М. Кузьмицька, Л. Логвінова, В. Петрова, Е. Сеген, Г. Цикото, А. Юдилевич, J. Schein та ін.); оволодіння вербальними та невербальними засобами комунікації (І. Гудим, З. Єрмолович, М. Заорська, Г. Нікуліна, В. Феоктистова та ін.).

Узагальнений аналіз досліджень науковців, які вивчали окреслені вище проблеми у дітей із порушеннями сенсорної та інтелектуальної сфери, засвідчив, що такі діти мають комплекс відхилень, конфліктів, бар'єрів комунікативного процесу. Все це надзвичайно актуалізує пошук ефективних шляхів формування комунікації, зокрема рецептивної.

Найбільше досліджень із рецептивної комунікації представлено в іноземних джерелах: L. Alsop, D. Chen, E. Cooley, M. A. Demchak, J. Downing, K. L. St. Louis, C. R. Musselwhite, C. Rickard, J. Reichle, C. Rowland, J. Sigafos, P. Shweigert, R. M. Wilson, J. Youk.

Проте саме рецептивна комунікація у дітей із загальним недорозвитком мовлення залишилась недостатньо вивченою. Теоретичні дослідження дозволили виділити сигнали, які вважаємо ресурсом для розвитку стартових навичок комунікації дитини, що стануть фундаментом для формування компонентів рецептивної комунікації, а надалі й мовленнєвої. До цих сигналів належать: міміка та жести, вокалізації і звуконаслідування, тактильні й рухові сигнали, предмети та символи, візуальні наочні підказки, поведінкові реакції, різні форми мовлення (усна, писемна).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити і експериментально перевірити елементи технології формування рецептивної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення I рівня полісенсорними засобами.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми розвитку рецептивної комунікації у дітей із ЗНМ у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі;

2. Розробити критерії та показники визначення рівнів сформованості рецептивної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ I рівня;
3. Вивчити стан сформованості рецептивної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ I рівня;
4. Розробити й експериментально перевірити елементи технології формування рецептивної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ I рівня полісенсорними засобами.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження вбачаємо у ґрунтовному аналізі науково-методичної літератури з теми дослідження; розробленні діагностики на основі виділених компонентів та вивчення рівня сформованості рецептивної комунікації у дітей із загальним недорозвитком мовлення I рівня; розробленні елементів технології формування рецептивної комунікації дітей окресленої нозології; формуванні висновків ефективності експериментального дослідження на основі якісного та кількісного аналізу його результатів.

Вирішення окресленої проблеми дослідження уможливить запропонувати діагностичну методичку рецептивної комунікації з використанням елементів програми оцінки навичок мовлення та соціальної взаємодії для дітей з аутизмом та іншими порушеннями розвитку «VB-MAPP», елементи технології формування рецептивної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ I рівня.

Ключові слова: комунікація, рецептивна комунікація, загальний недорозвиток мовлення, полісенсорні засоби, діти молодшого дошкільного віку.

Донцова Уляна,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Бабич Наталія Миколаївна,
к. пед. н.

АКТИВІЗАЦІЯ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ ЗАСОБАМИ МІОГІМНАСТИКИ

Актуальність дослідження. Останніми роками в Україні спостерігається зростання кількості дітей дошкільного віку з порушеннями звуковимови, які спричинені розладами артикуляційної моторики. Тому перед логопедами та вихователями, які працюють з окресленою категорією дітей, постають завдання з формування не лише мовленнєвого дихання, правильної звуковимови, фонематичних процесів, а й розвитку артикуляційної моторики, оскільки вона є базою для оволодіння дітьми дошкільного віку правильною звуковимовою. Зважаючи на те, що кількість дітей окресленої категорії з кожним роком збільшується, особливо з порушеннями будови артикуляційного апарату, виникає потреба у залученні сучасних технологій з інших наук, зокрема ортодонтії, які можна використати у логопедичній практиці.

Питання труднощів у функціонуванні артикуляційної моторики, які спричинені недостатньою сформованістю оральної мускулатури, призводить до порушень певних груп звуків, і на сьогодні це питання у практиці логопедії залишається актуальним та відкритим. При складних порушеннях мовлення (дизартрія, алалія, ринолалія) згадують здебільшого про артикуляційну моторику. Зауважимо, що порушення та недостатня її сформованість при дислалії зустрічається досить часто і характеризується саме розладами вимови декількох груп звуків.

Проблемам розвитку артикуляційної моторики як основи для оволодіння правильною звуковимовою присвячені праці О. Правдіної, Ф. Рау, М. Фомічової, М. Хватцева та ін. В

ортодонтії питаннями порушень прикусу, що зумовлюють порушення мовлення, займалися В. Ваглер, Я. Костіна, С. Кристаб, К. Стрелковський, Т. Попруженко, Т. Терехова, В. Чапала та ін.

Однією з інноваційних технологій є міогімнастика, яка забезпечує ефективний вплив на артикуляційну моторику і включає комплекс вправ та завдань, спрямованих, передусім, на покращення стану прикусу та розвиток жувальних м'язів, постановку правильного положення язика між зубними рядами, формування мовленнєвого дихання, оскільки саме точні артикуляційні уклади у поєднанні зі спрямованим мовленнєвим видихом сприяють правильній вимові порушених фонем дитиною. Науковці В. Дістель, Н. Григоренко, В. Григор'єва, В. Сунцов розглядають міогімнастику як один з ефективних методів корекції не лише зубощелепних порушень, а й мовленнєвих. Відомими зарубіжними авторами, які займалися питаннями корекції артикуляційної моторики, є А. Ossi, W. Proffit, G. Thilander.

Питання використання та ефективності міогімнастики у логопедичній практиці в Україні вивчене недостатньо. На наше переконання, застосування міогімнастики уможливить прискорення процесу постановки і автоматизації звуків під час логокорекційного впливу. Відтак, дослідження впливу міогімнастики на активізацію артикуляційної моторики під час логокорекційного впливу на дитину з дислалією дозволить збагатити сучасну логопедичну теорію і практику.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності використання міогімнастики для активізації артикуляційної моторики дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробленості теми дослідження у спеціальній психолого-педагогічній та медичній літературі;
2. Емпірично дослідити стан сформованості артикуляційної моторики у дітей старшого дошкільного віку в нормі та при дислалії;
3. Розробити й експериментально перевірити ефективність формування артикуляційної моторики у дітей старшого дошкільного віку з дислалією засобами міогімнастики;
4. Розробити методичні рекомендації для логопедів щодо використання міогімнастики у логопедичній роботі.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження вбачаємо у детальному вивченні теоретичних джерел з теми дослідження, в яких розкривається зміст формування органів мовлення в онтогенезі, особливості їх розвитку протягом дитячого віку та специфіка використання міогімнастики у медичній галузі (ортодонтії). Для емпіричного дослідження було обрано методики діагностики А. Король, Л. Хомич та А. Шаповал. Окреслені методики дозволяють найбільш точно дослідити стан функціонування артикуляційної моторики, які включають обстеження рухової функції губ, язика, щелеп, м'якого піднебіння, мимічної мускулатури, орального праксису тощо.

Ключові слова: артикуляційна моторика, онтогенез, зубощелепна система, органи артикуляції, звуковимова, міогімнастика, діти з порушеннями мовлення.

Приймаченко Марія,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Таран Оксана Петрівна
к. психол. н., доц.

ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Актуальність дослідження. Проблема розвитку мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями є досить важливою, оскільки мовлення є засобом оперування поняттями та розуміння навколишнього світу.

Сучасні вітчизняні науковці всебічно досліджують особливості дитини з порушеннями інтелекту. Так, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, І. Гломозда, І. Дмитрієва, Н. Королько, А. Міненко, Л. Остапенко, Л. Стрілець, Л. Тарновська, С. Трикоз, О. Чеботарьова досліджують особливості дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, визначають труднощі оволодіння мовленням та розробляють психолого-педагогічний супровід молодших школярів з помірною розумовою відсталістю.

За результатами досліджень цих авторів встановлено, що у дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігається несформованість усіх складових мовленнєвої діяльності. Це значно обмежує їхні можливості у самостійному пізнанні навколишнього світу та утруднює процес навчання. Базовим аспектом для розвитку мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями ми вбачаємо достатньо сформований словниковий запас.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити обсяг словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями та розробити рекомендації щодо його активізації.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування словникового запасу у дітей з інтелектуальними порушеннями;
2. Розробити діагностичну методику сформованості словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями;
3. Визначити рівень сформованості словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями;
4. Розробити методичні рекомендації щодо формування словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями нетрадиційними засобами.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічних наукових джерел з проблеми словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями; розроблення діагностичного інструментарію щодо визначення сформованості словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями; проведення констатувального експерименту сформованості словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями; кількісна та якісна обробка отриманих результатів дослідження; надання рекомендацій щодо формування словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями нетрадиційними засобами.

Ключові слова: інтелектуальні порушення, словниковий запас, порушення мовлення, молодший шкільний вік.

Руденко Юлія,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Таран Оксана Петрівна
к. психол. н., доц.

ЗБАГАЧЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДИТИНИ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ТАКТИЛЬНОГО СПРИЙМАННЯ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється дітям з особливими освітніми потребами, зокрема дітям з мовленнєвими порушеннями. Згідно зі статистичними даними останніх п'яти років, близько 30% дітей дошкільного віку, які відвідують дошкільний навчальний заклад, мають мовленнєві порушення, які, в свою чергу, негативно впливають на нервово-псіхічну діяльність дитини, її поведінку, що є серйозною перешкодою для її подальшого успішного навчання у початковій школі.

Корекційно-компенсаторна робота з дітьми, які мають особливі освітні потреби, є дуже актуальною як в теоретичному, так і в практичному плані та потребує розв'язання багатьох завдань для ефективної роботи дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ).

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» головною метою дошкільних навчальних закладів є зміцнення здоров'я, розвиток та формування особистості, забезпечення соціально-психологічної реабілітації та адаптації дитини шляхом спеціально організованого навчально-виховного процесу у комплексі з корекційно-розвивальною та лікувально-оздоровчою роботою.

У контексті означеного Закону для забезпечення ефективності освітнього процесу існує потреба у пошуку корекційних технологій розвитку мовлення із заощадженням фізичних зусиль дитини із ЗНМ. Зокрема, активізація тактильного аналізатора у процесі обстеження предметів, їх аналіз уможливорює розвиток аналітичного мислення дитини, її пізнавальної діяльності та збагачення словникового запасу.

Порушення мовлення та корекційно-відновлювальну роботу в психолого-педагогічному аспекті досліджували багато авторів: Л. Виготський, Г. Волкова, Т. Власова, Р. Левіна, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Хватцев, Т. Філічова, М. Шеремет та ін. У процесі логопедичного впливу традиційні загальноприйняті психолого-педагогічні методи у багатьох випадках перестали надавати бажані результати у процесі навчання і в процесі спрямованої корекції. Отже, виникає потреба у системному підході до розвитку активного словника дитини із загальним недорозвитком мовлення, зокрема засобами активізації сенсорних систем, у нашому дослідженні – тактильного аналізатора.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та емпірично перевірити ефективність збагачення активного словника дитини із загальним недорозвитком мовлення на основі використання тактильного сприймання.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми;
2. Визначити стан сформованості активного словника у дітей із загальним недорозвитком мовлення;
3. Розробити методику збагачення розвитку активного словника дітей із загальним недорозвитком мовлення на основі використання тактильного сприймання;
4. Визначити ефективність застосування розробленої формувальної методики та скласти рекомендації щодо використання тактильного сприймання у логопедичній роботі.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічних наукових джерел з проблеми збагачення активного словника дитини із загальним недорозвитком мовлення та ролі тактильного сприймання у цьому процесі; діагностика сформованості активного словника у дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком та із загальним недорозвитком мовлення; кількісна та якісна обробка отриманих результатів дослідження; здійснення формульованого експерименту за допомогою розроблення та апробації авторської методики збагачення активного словника на основі використання тактильного сприймання; доведення ефективності формульованого експерименту через обрахування статистичної значущості отриманих результатів дослідження; надання рекомендацій щодо використання тактильного сприймання у логопедичній роботі.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, тактильне сприймання, активний словник, дошкільний вік.

Салата Каріна

магістрантка спеціальності

«Спеціальна освіта (логопедія)»

Науковий керівник:

Данілавічюте Єляна Анатоліївна,

к. пед. н., с.н.с.

ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ АНТОНІМІЧНОЮ ЛЕКСИКОЮ

Актуальність дослідження. Інформатизація сучасного суспільства спричинює підвищення інтересу до особливостей формування самодостатньої творчої особистості з достатнім рівнем розвитку лінгвістичних здібностей. Мовлення є провідним інструментом у контексті означеного процесу. Суттєві порушення його розвитку обумовлюють необхідність організації спеціальних досліджень з урахуванням першочергових потреб сьогодення.

Прояв найвиразніших особливостей мовленнєвого розвитку відбувається під час засвоєння та використання лексико-граматичних знань з рідної мови на практичному рівні (Р. Лалаєва, Р. Левіна, В. Селіверстов, Є. Соботович, Н. Уфімцева, Т. Ушакова, Г. Чиркіна, О. Шахнорович та ін.). Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників присвячено питанням діагностики й подолання порушень мовлення у випадку його загального недорозвитку (Л. Бартенєва, О. Гриненко, Е. Данілавічюте, Л. Єфіменкова, В. Ільяна, Л. Коваль, З. Ленів, В. Литвиненко, Н. Манько, З. Пригода, Ю. Рібцун, Н. Савінова, Н. Січкачук, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Т. Філічева, Н. Чередніченко, Т. Швалюк, М. Шевченко та ін.). Враховано результати сучасних психологічних, лінгвістичних, психолінгвістичних та логопедичних розвідок з метою створення навчально-методичного інструментарію для дітей із ЗНМ. Нині ученими розроблено психолінгвістичну лексико-граматичну періодизацію розвитку мовлення дошкільників з урахуванням закономірностей і психологічних механізмів його типового онтогенезу, а також репрезентовано патологічні чинники, що детермінують недосконалість мовленнєвих систем (Є. Соботович). На цій основі створено програми корекції мовлення для дітей дошкільного віку з ЗНМ (Ю. Рібцун, Л. Трофименко), які відвідують дошкільні заклади компенсуючого типу.

Водночас, успішне подолання порушень мовленнєвого розвитку потребує й ретельного аналізу наслідків негативного впливу лінгвістичного дизонтогенезу на окремі складові

фонологічного, лексичного й граматичного компонентів, адже основу їх успішного розвитку складає ряд психологічних функцій і операцій, від розвитку яких залежить весь подальший алгоритм мовленнєвої компенсації. Явище антонімії, що є складовою лексичного компоненту мовленнєвої діяльності, є одним з напрямів словникової роботи, засвоюється у результаті виконання словниково-стилістичних вправ відповідно до віку дитини в умовах дошкільного навчального закладу. Якість опанування арсеналу слів з протилежним значенням залежить від уміння здійснювати аналіз семантики слова. Практика навчання дошкільників 5-го року життя із загальним недорозвитком мовлення свідчить про наявність труднощів у засвоєнні антонімічної лексики, проте немає спеціальних досліджень, що були б спрямовані на виявлення особливостей її розвитку з огляду на психолінгвістичне підґрунтя виникнення явища антонімії, а відтак і врахування своєрідності його розвитку у процесі подолання мовленнєвих порушень.

Мета дослідження полягає у розробленні науково обґрунтованої і експериментально перевіреної методики збагачення мовлення дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення анатомічною лексикою.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел з обраної теми;
2. Виявити рівень засвоєння анатомічної лексики у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення;
3. Визначити механізми виникнення найтипівіших труднощів засвоєння антонімічної лексики у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення;
4. Розробити та апробувати методику збагачення мовлення дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення антонімічною лексикою.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: теоретичний аналіз і синтез зарубіжного й вітчизняного досвіду для обґрунтування теоретичних положень з проблеми збагачення мовлення дітей п'ятого року життя із ЗНМ антонімічною лексикою; пряме й опосередковане спостереження за мовленням в умовах логопедичної групи з метою вивчення розвитку лексичного компоненту мовлення у дітей п'ятого року життя із ЗНМ; педагогічний експеримент з метою перевірки доцільності розробленої експериментальної методики збагачення мовлення дітей антонімічною лексикою в умовах ДНЗ; методи діагностування стану засвоєння антонімічної лексики у дітей п'ятого року життя із ЗНМ.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, антонімічна лексика, діти п'ятого року життя.

Синельник Марія,

магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»

Науковий керівник:

Тищенко Владислав Володимирович,
к. пед. н., с.н.с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИЩИХ ПСИХІЧНИХ ФУНКЦІЙ У ХВОРИХ НА АФАЗІЮ ЗАСОБАМИ НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти виникає потреба в пошуку знань, за допомогою яких можна з різних сторін вивчати психіку людини та її порушення. З появою такої науки, як нейропсихологія, стало можливим звернення до мозкових механізмів вищої психологічної діяльності, а не тільки до особливостей психологічної будови і структури порушення, як це буває у психології та патопсихології.

Врахування складних нейрофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності дозволяє більш ефективно будувати логопедичну роботу з відновлення порушеного мовлення щодо компенсації порушених мовленнєвих та немовленнєвих функцій. Логопедія використовує знання із загальної анатомії і фізіології, нейрофізіології про механізми мовлення, мозкової організації мовленнєвого процесу, про будову і функціонування аналізаторів, які беруть участь у мовленнєвій діяльності. Для розуміння механізмів мовленнєвих порушень і виявлення закономірностей відновлювального процесу важливими є знання про динамічну локалізацію вищих психічних функцій, про мозкову організацію мовлення.

Роль нейропсихології полягає у врахуванні взаємозв'язку вищих психічних функцій з певними ділянками мозку, у виявленні порушення органічного генезу, дисфункції або несформованості цілої групи, системи вищих психічних функцій, яка виникає при порушенні тих чи інших ділянок мозку. Тому і обстеження має проводитись цілим комплексом методів (психологічних, педагогічних, неврологічних та ін.). Педагог повинен обирати напрями відновлювальної роботи на основі результатів кваліфікованого логопедичного та нейропсихологічного обстеження, які дозволяють виявити порушення і збереження різних ланок функціональної системи, визначити ступінь вираженості порушення у кожному окремому випадку, вивчити індивідуальні особливості та можливості кожної людини, пов'язані з подоланням специфічного для неї порушення.

На сьогодні день нейропсихологія є доволі молодою наукою, яка була створена в середині XIX століття видатним вітчизняним вченим О. Лурія та отримала розвиток у роботах його послідовників: О. Хомської, Т. Ахутіної, Л. Цветкової, Е. Бейн, В. Опель, М. Бурлакової, Ж. Глозмана, Т. Візель та ін. В Україні дослідженням вищих психічних функцій засобами нейропсихологічної діагностики в осіб з локальними ураженнями мозку різної етіології займається О. Шльонська. Також фундаментальні дослідження в царині різних наук, які являються базисними для нейропсихології, є в роботах класичної неврології (П. Брока, Х. Хеда, К. Верніке, Х. Джексона), нейрофізіології вищої нервової діяльності (Н. Берштейн, П. Анохіна, Н. Жинкіна, Д. Фабер, М. Бехтерева та ін.), психології (Л. Виготського, О. Леонтєва, Р. Левіної, В. Коган та ін.). Проте питання дослідження стану вищих психічних функцій за допомогою нейропсихологічного інструментарію в Україні наразі вивчено і описано недостатньо, що зумовлює актуальність обраної теми магістерської роботи.

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу нейропсихологічної літератури обґрунтувати та розробити зміст та методику диференційної нейропсихологічної діагностики вищих психічних функцій у хворих на афазію.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. Теоретично проаналізувати і узагальнити особливості психічної діяльності хворих на афазію у психолого-педагогічній, лінгвістичній, логопедичній, медичній та методологічній літературі;
2. Розробити й апробувати зміст та методику диференційної діагностики стану вищих психічних функцій у хворих з різними формами афазії;
3. Визначити особливості вищих психічних функцій у хворих з різними формами афазії;
4. Розробити методичні рекомендації щодо використання розробленої методики для диференціації різних форм афазії.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення результатів наукових досліджень для з'ясування сучасного стану проблеми; діагностика рівня сформованості вищих психічних функцій у хворих на афазію з використанням нейропсихологічного інструментарію; розроблення методичних рекомендацій щодо диференційної діагностики різних форм афазії.

Ключові слова: афазія, психічна діяльність, вищі психічні функції, нейропсихологія, диференційна нейропсихологічна діагностика.

Харченко Дарина,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Луцько Катерина Василівна,
к. пед. н., с.н.с

ФОРМУВАННЯ ДОМОВЛЕННЄВОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що частина дітей раннього віку стикається з труднощами оволодіння мовленням відповідно до нормативних показників, що може призвести до уповільненості розвитку їхнього словесно-логічного мислення. Оскільки у два роки мислення дітей стає мовленнєвим, а мовлення мисленнєвим (за Л. Виготським) відставання у розвитку мовлення може спричинити затримку розвитку словесно-логічного мислення у дітей раннього віку. Тому актуальним є питання про використання немовленнєвих ресурсів дитини для активізації її інтелектуальної діяльності у ранньому віці, зокрема розвитку домовленнєвого мислення.

Проблему розвитку домовленнєвого мислення у дітей розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Зокрема, Л. Виготський стверджував, що існує область мислення, яка не має безпосереднього відношення до мовленнєвого мислення, а понятійно-мисленнєві операції можливі і при повній відсутності мовлення (Є. Вайгель). А. Метце довела можливість розвитку абстрактних мисленнєвих операцій на домовленнєвому рівні у дітей з порушенням слухової функції.

Наше дослідження спрямоване на розвиток довербального (домовленнєвого) мислення: наочно-дійового, наочно-образного як підґрунтя розвитку мовлення, словесно-логічного мислення, відповідних психічних процесів, які беруть участь в аналізі змісту тексту, розгортанні та розумінні його сюжету. Розвиток наочно-дійового мислення у дітей включає формування у них установки на сприймання, запам'ятовування та відтворення логіки предметно-практичної діяльності дорослого чи дитини, яку вони спостерігають, послідовне розміщення зображень дій, поданих на фотографіях чи малюнках. Успіх результатів дослідження обумовлений включенням інтелектуальної діяльності дітей, а не орієнтуванням на автоматичне відтворення дій. Кількість дій добирається залежно від віку, підготовки дитини та її можливостей (від трьох до семи і більше дій). Активізація сприймання дій, логіки їх розгортання забезпечується залученням ширшого спектру сенсорних каналів і ґрунтується, в основному, на зоро-руховому сприйманні, тактильно-руховому та слуховому.

Активна, свідома, цілеспрямована діяльність дитини завдяки спеціальним вправам (на домислювання пропущених дій, зображених на фотографіях чи малюнках, доповнення дій, які передували наступним, чи прогнозування майбутніх дій) сприяє формуванню у них здатності до програмування, до контролю їх послідовності при наслідуванні і відтворенні (у різній віддаленості у часі).

Мета дослідження: розробити теоретично та експериментально обґрунтовані педагогічні умови формування домовленнєвого мислення як підґрунтя розвитку словесно-логічного мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження й визначити зміст поняття домовленнєвого мислення;

2. Визначити психолого-педагогічні підходи формування домовленнєвого мислення у дітей;
3. Розробити педагогічно-діагностичний інструментарій для виявлення стану домовленнєвого мислення у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку;
4. Вивчити стан домовленнєвого мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку;
5. Розробити та науково обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування домовленнєвого мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку;
6. Експериментально перевірити педагогічні технології формування домовленнєвого мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку;
7. Підготувати методичні рекомендації з формування домовленнєвого мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження вбачаємо у ґрунтовному аналізі першоджерел з теми дослідження, порівнянні результатів наукових досліджень та узагальненні отриманої інформації; розробленні діагностичного інструментарію для виявлення стану домовленнєвого мислення у дітей, що складається із переліку ілюстративного матеріалу на встановлення послідовності дій; розробленні та науковому обґрунтуванні психолого-педагогічних умов формування домовленнєвого мислення; розробленні педагогічних рекомендацій з формування домовленнєвого мислення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Ключові слова: затримка мовленнєвого розвитку, невербальне мислення, домовленнєве мислення, просторове мислення, наочно-дійове мислення, мовлення, мовленнєвий розвиток.

Ходаківська Анастасія,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Мартинчук Олена Валеріївна,
к. пед. н., доц.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗИТКОМ МОВЛЕННЯ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що формування і розвиток емоційного інтелекту є необхідною умовою забезпечення особистісного успіху людини. Під успіхом мається на увазі не тільки кар'єра, але й стосунки та спілкування з оточуючими. Зважаючи на те, що саме дошкільний вік є періодом активного емоційного становлення особистості, удосконалення її самосвідомості, здатності до рефлексії (Дж. Готман, Дж. Деклер, А. Кошелева Т. Марцинковська та ін.), у дослідженні виокремлено розвиток емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку як основу їхньої успішної соціалізації та самореалізації у майбутньому.

Численні дослідження щодо організації навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають порушення мовленнєвого розвитку, свідчать, що у навчанні, вихованні та розвитку таких дітей основну роль відіграє когнітивний компонент, а емоційна сфера дитини та її вміння вибудовувати соціальні взаємовідносини часто винесені за межі освітнього процесу спеціального дошкільного навчального закладу.

Аналіз проблеми розвитку емоційного інтелекту засвідчив, що дослідження у цьому напрямі активно здійснюються протягом останніх років і цікавлять різних фахівців, дотичних до надання освітніх послуг дітям із тяжкими порушеннями мовлення. Наукові

розвідки (Л. Волкова, Г. Ковшиков, І. Кондратенко, Г. Чіркiна, Л. Шипіцина та ін.) довели наявність яскраво виражених особливостей емоційної сфери у такої категорії дітей, зокрема: відсутність уявлень про емоції і почуття та способів їх вербалізації; нерозуміння та відсутність усвідомлення, невміння адекватно виражати свої емоційні переживання; нерозуміння емоційного стану, переживань, особливостей іншої людини.

Викладене вище дає змогу поставити питання про доцільність проведення спеціального дослідження з метою виокремлення та докладного опису особливостей емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення на основі структури емоційного інтелекту, що складається з чотирьох компонентів, які описують сфери емоційно-розумових здібностей: розуміння власних емоцій, розуміння почуттів інших людей; керування власними емоціями; управління взаємовідносинами, вплив на інших людей.

Нині накопичені результати досліджень вчених, що забезпечують певні наукові передумови для теоретичного осмислення феномену емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. Так, досліджено емоційний інтелект у дітей із нормотиповим рівнем розвитку (Л. Шавшаєва, М. Нгуєн), з інтелектуальними порушеннями (О. Дрокіна), з порушеннями зору (М. Нафанаїлова, С. Кельцієва). Викладене вище підтверджує важливість подальшого дослідження феномену емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, його особливостей, шляхів розвитку, що відкриє реальну можливість оптимізації емоційної сфери дитини, і, як наслідок, підвищення шансів на її подальше успішне життя.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні особливостей емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети дослідження було визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми та окреслити особливості розвитку емоційного інтелекту з урахуванням онтогенетичного принципу розвитку дитини.;
2. Дослідити та охарактеризувати особливості емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення;
3. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в освітньому просторі дошкільного навчального закладу.

Шляхи реалізації поставленої мети та завдань вбачаємо в аналізі науково-методичної літератури з тематики дослідження; вивченні рівня сформованості емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; розробленні методичних рекомендацій з розвитку емоційного інтелекту у дітей з таким порушенням; формуванні висновків на основі проведеного дослідження.

Ключові слова: емоційний інтелект, діти старшого дошкільного віку, загальний недорозвиток мовлення, розвиток емоційного інтелекту, EQ.

Шкоденко Марина,
магістрантка спеціальності
«Спеціальна освіта (логопедія)»
Науковий керівник:
Скрипник Тетяна Вікторівна,
д. психол. н, с.н.с.

СИСТЕМА КОМУНІКАТИВНИХ ЗАСОБІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ

Актуальність дослідження. Дослідження розладів аутистичного спектра (РАС) як особливого виду дизонтогенезу триває вже більше, ніж 70 років. За висновками, зробленими дослідницькими групами фахівців з різних країн, визначено, що «лікуванням» для осіб з аутизмом є навчання. Зважаючи на ядерні порушення при порушенні аутистичного спектра, одним з головних напрямів допомоги особам, які мають РАС, є комунікативна сфера.

Численні дослідження закордонних та вітчизняних науковців (О. Аршатська, В. Башина, О. Богдашина, К. Лебединська, О. Нікольська, К. Островська, Т. Скрипник, Г. Хворова, E. G. Carr, T. Peters, L. Schreibman та ін.) свідчать про те, що діти з розладами аутистичного спектра мають значні труднощі у спілкуванні та опануванні рідної мови. Дослідники наголошують також на характерних особливостях дітей цієї нозології і пропонують шляхи ефективної допомоги цим дітям (О. Басенська, Т. Куценко, С. Морозов, Л. Нурієва, В. Тарасун, М. Шеремет, Д. Шульженко, E. Schopler, K. Williams та ін.). В останні десятиліття закордонними дослідниками виокремлено підходи до формування комунікативних навичок у дошкільників з аутизмом, а також активно розробляються методи корекції комунікативно-мовленневих проявів у дітей такої категорії (E.G. Carr, P. Hunt, T. Layton, E. Schopler, L.R. Watson і ін.).

Зважаючи на те, що головною метою корекційної допомоги аутичним дітям є сприяння їхній соціальній адаптації й життєвій компетентності (О. Нікольська), психолого-педагогічні заняття з ними за корекційними технологіями не можуть бути самодостатнім процесом. Йдеться про наступність формування особистості такої дитини, підготовку її до самореалізації у соціальній сфері. Для деяких дітей це, можливо, буде рівень оволодіння побутовими навичками та здатністю до самообслуговування, але багато хто з них здатний до повноцінного навчання і навіть набуття професії.

Незважаючи на те, що дослідження у напрямі психолого-педагогічної діагностики і корекційно-розвивальної роботи з аутичними дітьми активно здійснюється протягом останніх десяти років й напрацьовано чимало дієвих підходів для їхньої підтримки і супроводу, недостатньо розробленими, на наш розсуд, є методи, засоби й прийоми диференційної дозованої допомоги дітям з аутизмом, що уможливають їхній послідовний комунікативний та соціальний розвиток.

Мета нашого дослідження: розробити та експериментально перевірити методику формування комунікативного потенціалу дітей з аутизмом, що уможливило б їхню соціальну адаптацію у середовищі однолітків.

Завдання дослідження:

1. Здійснити ретроспективний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми та виокремити етапи розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом;
2. Систематизувати діагностичний інструментарій для оцінки стану комунікативної сфери у дітей дошкільного віку з аутизмом, дослідити та охарактеризувати особливості розвитку комунікативних засобів у дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра;

3. Розробити та експериментально перевірити методику формування комунікативного потенціалу дітей з розладами аутистичного спектра;

4. Встановити вплив комунікативного потенціалу дитини з аутизмом на стан її соціальної адаптації.

Шляхи реалізації поставленої мети та завдань вбачаємо у ґрунтовному аналізі науково-методичної літератури з теми дослідження; вивченні стану сформованості рівня комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра; розробленні змісту та алгоритму впровадження методики формування комунікативного потенціалу дітей цієї нозології; формуванні висновків на основі кількісного і якісного аналізу результатів дослідження.

Ключові слова: комунікація, комунікативний потенціал, розлади аутистичного спектра, вербальна комунікація, невербальна комунікація, соціальна адаптація.

Наукове видання

Магістерські дослідження

Тематичний огляд та анотації магістерських робіт
за освітнім рівнем «магістр»

*Наукові здобутки студентів Інституту людини
Спецвипуск*

За зміст поданих матеріалів відповідають автори,
їх наукові керівники та кафедри